

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2007. június 4.

VII. évfolyam, 2. sz.

E számunk megjelenését az óbecsei önkormányzat támogatta.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Библиотека Матице српске, Нови Сад

008+32(497.113=511.141)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
felelős szerkesztő Vajda Gábor. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
. – Szabadka : Aracs Társadalmi Szervezet, 2001-. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762

COBISS.SR-ID 94357250

TARTALOM

Andróczky Csaba (Szenttamás): Levelezésemből	4
Müller Éva (Magyarkanizsa): Múltunk és jelenünk	5
Szemerédi Magda (Magyarkanizsa): Embert barátjáról	7
Hornyik Miklós (Budapest): Az írók felelőssége és a szabadság	9
Tari István (Óbecse): Betakarják az eget	14
Uzon Miklós (Szabadka): Búcsúlevél (Rekviem is?)	16
Kerekes József (Szabadka): Tette egyszerű és fenséges – Uzon Miklós köszöntése	19
Bata János (Horgos): A magyarságtudat-hasadás orvoslója	21
Rókusfalvy Pál (Budapest): Ébred-e a nemzet?	26
Székely András Bertalan (Budapest): Magyarország – „Európa kitsinyben”	37
Balla Lajos Laci (Magyarkanizsa): Aracról – másképpen	51
Csik Mónika (Kispiac): Hiszed	56
Domonkos László (Budapest): Óz csodája	57
Vicei Károly (Zenta): Az írók szabadon felelősek	60
Vajda Gábor (Szabadka): Miért írok?	64
Németh Ákos (Budapest): Vörös bál	67
Kiss Rudolf (Szenttamás): A média szerepe a bíróságok munkájának befolyásolásában	93
Huszár Zoltán (Horgos): Sikasztók, betörők és gyilkosok között	95
Dokumentumok (szerb nyelvről fordította Mácsai Tibor)	98
Matuska Márton (Újvidék): Lélekváltás helyett	102
Mirnic Károly (Szabadka): „Szerb Trianon?”	108
Kovács Nándor (Kelebia): Lelkeket összekötő híd	112

Levelezésemből

Kedves Barátom!

Amikor azt írod, hogy az 'odaáti' magyarok nem vesznek emberszámba bennünket, akkor általánosítasz (ezt írod: százszor inkább a szerb, mint a magyarországi magyar), mert például nekem számtalan olyan barátom/ismerősöm van 'odaát', akik szeretettel gondolnak ránk, és szeretetüket nagyon sokszor konkrét dolgokkal is kifejezik, s rajtuk kívül még nagyon sokan éreznek így. Én nem gondolom, hogy a tőlünk való idegenkedésre az a jó válasz, ha elfordulunk, ha megtagadjuk a magyarországi magyarokat. Figyelembe kell vennünk, hogy milyen társadalmi viszonyok közepette éltek az emberek 'odaát', hogy az iskolákban mit tanítottak ötven éven keresztül, hogy milyen normák érvényesültek abban a rendszerben - s ma már egyértelműen bizonyítható - kíméletlen tudatossággal. Lehet vádaskodni, számon lehet kérni dolgokat, de a körülményeket mindig figyelembe kell vennünk. Hosszú éveken keresztül a rendszer azon 'dolgozott' Magyarországon, hogy az emberekben minden nemzeti érzést elfojtson, mert a szolidaritás, a közösségi tudat veszélyt jelentett volna a stabilitásra. Vagyis egy olyan diktatúra működött Magyarországon, amelynek a stabilizációs tényezője nem az erőszak volt, hanem valami egészen más, amiről nagyon sokan megállapították már, hogy hosszú távon sokkal több kárt okozott, mint amennyit a nyers erőszak okozott volna - ugyanis a diktatúra évei alatt, alig észrevehetően, egy hosszabb folyamat részeként, átrendeződtek a társadalom mélystruktúrái. Az az igazán elszomorító, hogy ennek a folyamatnak a következményeit nem lehet máról holnapra fölszámolni, ez csakis türelemmel, több éves munkával érhető el. (Sajnos a pártok még ma is nagyon gyakran manipulálják ezt az életerzést, fölhasználván politikai céljaikhoz.) A kicsinyesség és a türelmetlenség nem tudja ezt a prob-

lémát megoldani. És itt még egy nagyon fontos szempontot figyelembe kell venni. Amikor szembetalálkozunk ezzel a magatartással, hozzáállásunkat alapvetően az határozza meg, hogy miként vélekedünk, miként viszonyulunk ehhez a kérdéshez. Ez egy kicsit olyan, mint amikor a testvérünkkel összeveszünk, vagy apánk nem úgy viselkedik, ahogy egy családfőtől elvárható lenne, és erre úgy reagálunk, hogy megtagadjuk őket. Szerintem nem ez a jó hozzáállás. Családot nem választ az ember, az egyszerűen van. Én hiszem azt, hogy mi nekünk még mindig sajátos élményként kell megélnünk (és sokan meg is éljük) azt a tényt, hogy az egyetemes magyarsághoz tartozunk, még akkor is, ha jelen pillanatban különböző országokban élünk, vagy ha olykor mostohagyereknek is érezzük magunkat. Családtagként mégis az a feladatunk, hogy kulturálisan, emberileg ismét egymásra találjunk. Természetesen mindannyian kötődünk saját szülőföldünkhöz, de az erőltetett 'vajdasági identitás' mögött ugyanúgy egy diktatórikus rendszer ügyes stratégiája húzódik meg, mint ahogy 'odaát' is különböző forgatókönyvek léteztek arra vonatkozóan, hogy miként lehet minél kevesebb erőszak alkalmazásával 'nyugalmat' biztosítani. Ma már viszonylag nagy irodalma van annak, hogyan tervezték meg, tudatosan, kollaboráns, írni tudó emberek közreműködésével, a vajdasági magyar irodalmat, amely a valóságban soha nem létezett - legitimációs megfontolásból volt fontos ez az akkori rendszernek. Persze ez nem jelenti azt, hogy a soknemzetiségű Délvidék, mint olyan, ne létezne. E sajátos közeg igenis létezik, és az is biztos, hogy ezt az adottságot csakis egy jól értelmezett multikulturális közegben tudjuk hitelesen megélni, de mindezek ellenére, meggyőződésem, hogy szeparálódni az egyetemes magyar kultúrától nem természetes folyamat - és ugyanakkor elfogadhatatlan magatartás.

Múltunk és jelenünk

Nemcsak Kossuthfalva népe, hanem az egész délvidéki magyarság őszinte örömmel fogadta annak idején azt a hírt, hogy előkerült Kossuth apánk mellszobra. Az elveszettnek hitt bronzszobrot először a település művelődési házában színpadán állították fel, hogy március 15-én megcsodálhassuk és emlékezzünk mindazokra, akik az 1848-as magyar szabadságharcban mertek bátrak lenni. Van ennek már vagy tizenöt éve, de az emlékek még ma is könnyet csálnak szemembe.

Az ünnep meghitt öröme sugárzott az arcon, a termet a remény, a bizakodás töltötte be. Hittük, hogy az első magyar párt, a VMDK erősödni fog, biztunk az értelmiség segítő szándékában, reméltük, hogy a sokat emlegetett autonómiatervezetet képesek leszünk megvalósítani. Tisztában voltunk azzal, hogy a sötét Balkán nehezen fog megvilágosulni, de gondoltuk, hogy kicsi tüzek szikrái egyszer lángot vetnek, és a reménység tüze nem fog többé kialudni.

Ujjongva fogadtuk a hírt, hogy Magyarországot kivonulásukkal végleg felszabadították az oroszok. Mint a beszélni kezdő gyermek, amikor kimondja a szót: ANYA, úgy ízlelgettük mi is édes anyanyelvünk szép szavát: ANYA-ORSZÁG.

Amikor Antall József néhai miniszterelnök úr híres mondata elhangzott: „Lélekben tizenötmillió magyar miniszterelnöke kívánok lenni” – azt gondoltuk, nemcsak a határon túliak értik a szavát. December ötödike bebizonyította, hogy tévedtünk. Testvéreink megtagadtak bennünket. Az oly kedves szó már egyre ritkábban hagyja el ajkunkat. Istenem, mennyi

csalódás ért bennünket az elmúlt tizenöt évben!

Az erősnek vélt VMDK kettészakadt, végül öt magyar párt gyengítette céljaink megvalósulását. Ünnepeink fénye elhalványult. Igaz, hogy Kossuth Lajos mellszobra köztérre került, de sajnós volt olyan év, amikor pártvezetők nemhogy együtt, de még egy napon sem voltak hajlandóak emlékezni. Idén március 15-én Magyarokanizsán egy szerb pártba betagosodott magyar volt a szónok. Az összefogásra szólított fel. Vajon mit értett alatta?

Igaz, hogy Magyarországról kivonultak a szovjet katonák, de visszajöttek a kommunisták. Divat lett a liberalizmus. Gyurcsány miniszterelnök úr március 15-én az összetartozásról beszélt. - A nő, ha nőben találta meg a párját, és ha férfi a férfiban, azért mi összetartozunk - mondta. Nem akarok a meleg családjaiba tartozni, elnök úr. Egyébként is, ez miért nem magánügy?

Mi van a magyar állampolgárság visszaadásával? Erről mikor szónokol? Mikor dönt róla a parlament? Vagy az újabb kilátásban lévő népszavazást várja, hogy ismét elmondjon bennünket mindenféle koldusnak, akik a magyarországi testvérek zsebéből kívánják kiemelni a zsíros forintot? De már ez sem érdekel bennünket. Meg az sem, hogy kinek milyen díjat osztogat. Ha a kitüntetettek december ötödike után még képesek Önnel kezét fogni, hát lelkük rajta. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy ez sem érdekel. Fáj, hogy csalódtunk olyan emberekből, akikre korábban felnéztünk. Érthetetlen, hogy egy tál lencséért hogyan tudják eladni a lelküket, de nekik biztos megéri.

Népünk pedig vergődik. Dolgozgat, számlákat fizetget, próbál megélni. Befelé fordul, kedvetlen, egyre komorabb. Orcája barázdáit ritkán vasalja ki a felhőtlen öröm, de ha mégis előfordul, talán még remél....

Április 22-én örömnep volt Magyarokanizsán. A ragyogó tavaszi napsütésben több mint kettőszáz fiút és leánykát bér-mált Pénzes János püspök úr. A fiatalok

szépek voltak, vidámak és bizakodók. A hitre nevelték őket. Az életben sok megpróbáltatás vár még rájuk, egyet azonban tudnak. Van kihez fohászkodniuk, van ki-ben bízzanak.

Mi se keseregjünk. Pünkösöd közeleg. Csíksomlyón már készülődnek a búcsúra. Lélekben készülünk mi is. A csíksomlyói Szűzanya hazavárja gyermekeit.

„Emberről barátjáról”

Tolnai Ottó Kossuth-díjáról és annak előzményeiről - közelképben

A tavalyi Magyarokéletről szóló beszámoló sorában kevés helyet kapott Hornyik Miklós felszólalása, pedig a mai magyar irodalom egyik alapvető jellegzetességére mutatott rá – az elhallgatottak és az elhallgattatok viszonyára. Arra gondolhattunk, bizonyára az egyenes beszéd, a kényelmetlen igazság elleplezése mellett döntött a tudósító vagy a szerkesztő. Tudvalevő – a langyos semmitmondás senkit sem sért, nem ver hullámokat...

De lám, előbb-utóbb kibújik a szög a zsák-ból. A Magyar Szó március 15-én leköszölte a szöveg jelentős részét – mert különös aktualitást nyert. Az ott felsorolt tételek beigazolódtak Tolnai Ottó Kossuth-díjával.

A tavalyi díjkiosztás botrányából okulva, az idén már csak „megfelelő” embereket tüntettek ki. Sokan át sem vették volna abból a kézből, amely adta. Tolnai átvette.

Sokszor, sok helyütt elpanaszolja, hogy itthon nem övezi kellő megbecsülés. Eszébe sem jut, hogy ennek oka van. Az egykor teljhatalmú irodalmi vezérből most a hatalom által üldözött áldozatot kreált magából. Ebben nincs egyedül, mostanában sokan átköltik az önéletrajzukat. Szánalmas.

Elfelejtje, hogy kezdő íróársainak megmondta: „Komám, ha nem állsz közénk, sohasem lesz belőled költő!”

„Mikor engem a rendőrök kergettek... meg lecsuktak...” motyogja. Miközben a tények arról szólnak, hogy amikor a Symposiumban megjelent Rózsa Sándor írása, a szerzőt üldözték világgá, a főszerkesztő (T.O.) maradt a helyén. És amikor később Tolnai Ottó védelmébe vette a szerb sovinizta Đogót, akkor a főszerkesztőt rúgták ki, aki nem ő volt. Érdekes?

Mindenki látta: a titói éra kegyeltje a fennen hirdetett kozmopolitizmusával nyerte el a hatalom bizalmát. Logikus: azt hangoztatta, hogy semmi köze a magyarországi irodalomhoz, és csak jugo-magyar, emellett távol áll tőle a nemzetieskedés, hiszen „modern költő”. Ebben a játékban nem volt egyedül. A könnyű boldogulás sémáját mások is használták. Pl. az akkori irodalomtörténet-írásunk. És az összes akkori „magyar káder”. Az élet minden területén. Az életművészek!

Magyarországon is felkapták a nevüket már a szocrealizmus idejében, mert ott nem lehetett modernkedni. Most meg, amikor a kozmopoliták vannak hatalmon, dúl a szerelem. Csak ők rúghatnak labdába, futtatják egymást, és egymást tüntetik ki.

Arcpirító ez az átalakulás, ahogyan a sértegetőkből, a Fehér Ferencet, Herceg Jánost, Szirmai Károlyt megalázókból, kigúnyolókból hirtelen üldözöttek lettek!

„Aki nem tapsol a symposionistáknak, az eltemeti magát!” – okosítottak ki a kollégák, amikor diplomálás után munkára jelentkeztem. Már későn szóltak. Ugyanis mi, a zágrábi magyar egyetemisták egy levelet intéztünk a Forum Házhoz /1962 táján/, amelyben kifejeztük felháborodásunkat az ifjú titánok cinikus, mocskoló magatartása miatt és elmondtuk, hogy az ún. modernségük már Európában túlhaladott, csak a trágárságban és az ocsmány szavak használatában „bátrak”.

Ennek a levélnek az lett a következménye, hogy nem a Magyar Szóhoz osztottak be, hanem a Dolgozók c. hetilaphoz, ahol az üzemi kultúráról, a munkásképzésről és hasonló agyszüleményekről kellett cikkezni vég nélkül. 15 év volt a büntetés!

Szerencsére, a titói korban is voltunk elég sokan, akik nem áhítoztunk pozícióra, karrierre. Csak a munkánkat akartuk jó lelkiismerettel elvégezni, ha kellett, az árral szemben is - ezért nem voltunk megvehetőek.

De azért próbálkoztak. Engem Majtényi Markovič András hívatott magához, hogy „számítunk rád ...” Azt mondtam, köszönöm, nem érdekel. Aztán már csak a feketelista következett, amire büszke voltam. S amit a párttitkár súgott meg, mivel titkos volt. Védekezni sem lehetett. Ez volt az akkori idők módszere: alattomban megbélyegezni embereket. Az okot sem mondták meg. Mint ahogy a mai napig sem tudom, mi módon és mivel értem volna el, hogy Tolnai Ottót a Forum folyosóján kergethessék a rendőrök?!

Kb. két évtized múlva hozott össze újra a „szerencse” Tolnaival a győri nemzetközi filmfesztiválon, a Mediawave-en. Hoffmann Artúr

operatőr keresett meg ijedtséggel az arcán: „Nem vetted észre, hogy elkerülnek bennünket?” Mivel az angolokkal beszélgettem, ismerkedtem, nem vettem észre. „Kik kerülnek el?” - kérdeztem. „A hazaiak. Mert az Ottó azt meséli, hogy miattad kergették meg a rendőrök!” Természetesen filmünkkel sem arattunk sikert, Tolnai volt a zsüri elnöke. Az 1. díjat, mindenki csodálkozására, a varsói gettó lázadásáról szóló történet nyerte el, amikor is egy személy elmesélte az élményeit. A dokumentaristák tudják, hogy ennél egyszerűbb és könnyebb témaszerzés nem létezik. Csak egy helyre kell rögzíteni a kamerát...

Ezeket a történeteket csak azért meséltem el, hogy konkrét események által érzékeltessem a kort és a benne élő embereket.

Nos, gratulálok a Kossuth-díjhoz, amely pontosan annyit ér, amennyit az, aki adta.

Madarat tolláról, embert barátjáról.

Az írók felelőssége és a szabadság

(Ezredvég)

Az író, ha méltó erre a megnevezésre, végső soron az emberi létezés alapkérdéseire keresi a választ a műveiben, mivel azonban a rendelkezésére álló eszközök nem a természet- és nem a társadalomtudományok eszközei, a felelőssége is más természetű, mint a tudósé. Nehezebben felfejthető, csak körülményesen leírható. Az ő felelőssége mindekelőtt művészetetikai felelősség. Magától értetődő persze, hogy közéleti szerepvállalása a mindenkori civil felelősség alapján ítélendő meg.

Ma sokan úgy tartják: a mai élet útvesztőiben az irodalom és az író már nem adhat eligazítást az embereknek. Úgy vélik, hogy mindennemű felvilágosító—közösségjavító szándéknak kívül van a helye az irodalom határain. Főképp a "szövegirodalom" elméletének képviselői vallják ezt, és tilalmukat látszólag az is alátámasztja, hogy a volt szocialista országokban az író és maga az irodalom is elveszítette egykor volt társadalmi tekintélyét, erkölcsi súlyát és tömegbefolyását.

A gazdasághatalom természetesen megtette a magáét ezekben az országokban is, mégpedig vadkapitalista kíméletlenséggel. Az újkori társadalmak legtöbbszörében azonban valószínűleg menetrendszerűen következett be a tömegek - Ortega által pontosan ábrázolt - lázadása. S a tömegek nem magaskultúrára vágynak; inkább csak szórakozni akarnak, a maguk igénytelensége szerint. A magyar társadalom úgy fogadta a változásokat, mint a többi közép- és kelet-európai ország, tanács-talanul és tétlenül, és a kereskedelmi televíziózás térhódításával meg az aluljáró-irodalom elburjánzásával végül ő maga is tömegtársadalommá vált. Ezt a gyors átalakulást a szoci-

alizmus fél évszázados egalitarizmusa készítette elő.

Korábban, a kommunista diktatúra éveiben, a hatalom gátat szabott a kulturális szemét terjedésének, mert tartott az ideológiai dugáruktól, a lassan és felemás módon meggyökerező polgári demokrácia viszont a liberális gyakorlatnak megfelelően nem akadályozta meg a ponyva és más kulturális szemét terjesztését és eluralkodását. Ebben a közegben vált már-már súlytalanná a magaskultúra és az irodalom. A szellemi leépülés a mindinkább atomizálódó kisközösségekben, a kisebbségi társadalmakban is tetten érhető.

Ma már mindannyian a liberális médiaidiotizmus közegében élünk, Vajdaságban éppúgy, mint Erdélyben, a Felvidéken, Kárpátalján vagy Magyarországon. A kérdés csak az, hogy mennyire vagyunk képesek kivonni magunkat a hatása alól. És az, hogy az írástudók ősi kasztja szemben áll-e a torzító, mindent kiszajátítani igyekvő hatalommal.

A jelenkori magyar esszéirodalom alapművében a következőt találjuk: "...van a politikai struktúrának egy meghatározott és szinte állandó része, mely követi a hatalmat változásaiban. Az állam, az egyház vagy a civil társadalom szolgáltatja a mobil kereteket ennek a mindig rendelkezésre álló elitnek (ez az írástudók ősi kasztja vagy osztálya), mely szereti a hatalmat a végső felelősség nélkül gyakorolni, és ott gyakorolja, ahol alkalom adódik rá, és ahol az uralmi struktúra előnyöket kínál számára... vitathatatlan, hogy a média a középkori egyház funkcióját vette át: irányítja a tömegeket, látványosságokkal, hasznos információkkal, életvezetési tanácsokkal látja el őket. E funkciók színhelyei a katedrálisok és a

parókiák voltak, ezek nagyjából azonos szintre emelték a népszerűséget, melynek létét és képzeletét ők alakították. Azóta a kommunikációs technika megváltozott, ma már mindenkinek a lakásában megvan a maga >>spirituális<< vezetése és szentbeszéde. A médiumok a civil társadalom oktató-nevelő központjaivá váltak, hegemónikus pozíciójának tartozékai. Ez mindenkit örömmel tölt el: a szülőket, akik megszabadulnak felelősségük egy részétől; a munkával töltött nap után elfáradt férjet; a kultúrára szomjazót, akinek a tudás illúzióját nyújtják; a világ, sőt az Univerzum eseményeiről tájékoztatott kíváncsit. Kevesen vannak olyanok, akik - mint Szoltsenyicin - az >>informátlanság<<-hoz való jogot követelik!" (Molnár Tamás: *A liberális hegemonia*. Kairosz Kiadó, Budapest 2001)

Szó sincs tehát arról, hogy az írástudók ősi kasztja valaha is erkölcsi értelemben fölötté állt volna a társadalomnak, amelyben elhelyezkedett, ellenkezőleg: jórészt a hatalom manipulációit segítette elő a szellem eszközeivel, szinte a kezdetektől. A magyarországi médiaértelmiség - nevezzük így, feltételesen - döntő többsége korábban a kommunista-szocialista, a rendszerváltoztatás után pedig a balliberális hatalmat szolgálta-szolgálja lelki-furdalás nélkül, s ami elkedvetlenítő, ebben a méltatlan és gonosz társasjátékban néhány neves, elismert és értékes író is részt vesz publicisztikai írásaival, nyílt leveleivel, memorandumokkal és felelőtlen nyilatkozataival. Pedig tisztában kellene lenniük azzal, hogy ilyen karakterű közéleti szerepvállalásukkal a magyar társadalom jelentős részének szellemi mozgásszabadságát korlátozzák, s hogy a magyar író-társadalom hallgatag többségét szegényítik meg nap nap után.

Az új - hangsúlyosan liberális szemléletű - gondolatrendőrség a magyar társadalom egészére nyomást gyakorol. Kiragadott példákat említek csupán, mert különben nem érnék végére a felsorolásnak.

Az új magyarországi gondolatrendőrség tájékoztatásul közli, hogy milyen a "politikailag

korrekt" közbeszéd; kataszterekbe tuszkolja az írókat és a közírókat aszerint, hogy a Jóisten jobb vagy bal oldalán állnak-e; megjelöli azokat a szent helyeket, ahol a tisztátalanok nem jelenhetnek meg; cenzúrákat gyakorol az állami intézmények, közöttük a színházak fölött; külföldi és hazai ösztöndíjakat, állami pénzsegélyeket, állami tiszti keresztek, állami irodalmi díjakat, állami kitüntetések és nemzetközi fesztiválfellépéseket adományoz a kegyenceinek - s időről időre ítéletet mond elevenek és holtak fölött, mihez tartás végett.

Az új magyarországi gondolatrendőrség szerint politikailag korrekt az a beszéd, amely ködösít, és amely tabunak tekint - például - némely népneveket (a zsidót például nem szabad zsidónak, a cigányt cigánynak nevezni, mert ez: KIREKESZTÉS!!), továbbá megtiltja némely alternatív szexuális preferencia néven nevezését is (a homoszexuális nem homoszexuális vagy lesbikus, hanem megnyugtatóan és behizelgően MELEG - kedves és megszokott régi szavainkat, azt, hogy **bu-zeráns** vagy **buzi**, még rémálmunkban sem mondhatjuk ki), s végül politikailag az a beszéd tekinthető korrektnek, vagyis megengedettnek és kifogástalannak, amely nem is beszéd valójában, hanem kinyilatkoztatás, olyan közlésmód tehát, amely teljesen elfedi a valóságot és leszoktat a gondolkodásról. Emlékezzünk régiekre!... AZ IDEGEN SZÉP - állította a politikailag korrekt közbeszédet meghonosító médiaértelmiség a kilencvenes évek elején (lásd az Egyesült Államokat a hatvanas évek végén: BLACK IS BEAUTY, de hát Magyarországon még ma is idegesítően kevés a feketebőrű afro-amerikai lady és gentleman...), AZ IDEGEN SZÉP, hallottuk unos-untalan, holott idegennek lenni nem esztétikai kérdés, az idegen az, aminek mondjuk: IDEGEN, amely csúnya és szép is lehet, idegenje válogatja...

Az új magyarországi gondolatrendőrség tervszerű hecckampányokat indított újabb meg újabb stratégiai tereppontok elfoglalására. Már nincs is a magyar irodalomnak olyan, nemzeti elkötelezettségű, nemzeti sorskérdé-

seket megfogalmazó közelmúltbeli vagy jelenkori képviselője, akire ne zúdult volna megsemmisítő ösztűz. A romániai fordulat után, némi tanácstalan töprengést követően a magyarországi bulvársajtó Tőkés Lászlót nemes egyszerűséggel fasiszta püspöknek nevezte, mert Tőkés bírálni merészelt a magyarországi és romániai egyház- és nemzetellenes cselekedeteket; országos magyar napilapok antiszemitizmus vádjával illették Püski Sándort éppúgy, mint később Csoóri Sándort; ugyanez a gondolatrendőrség halállistát köröztetett a Magyar Televízió épületében a nem kívánatos (jobboldali) elemek neveinek felsorolásával; nemzetközi sajtókampányokat folytatott a nemzetinek vélelmezett Antall- és az Orbán-kormány lejáratására; megrágalmazta az egész magyar múltat, Szent Istvántól kezdve körülbelül az 1956-os forradalomig; megpróbálta széttúzni a Magyar Írószövetséget, természetesen az antiszemitizmus vádjával, és miután ez a kísérlete kudarcot vallott, kivonult az Írószövetségből a követőivel egyetemben, és kinyilvánította azt az elhatározását, hogy ő a magyar irodalom. (Ez utóbbi cselekedete még viccnek is rossz volt. Három vajdasági születésű író: Tolnai Ottó, Végel László és Bozsik Péter azon nyomban és habozás nélkül a távozók után vetették magukat, hogy Isten őrizze, le ne maradjanak valamiről, akkor, amikor még nem lehetett tudomásuk arról, mit is tartalmazott Döbrentei Kornélnak a Tilos Rádió előtt elmondott beszéde. Aki nem lép egyszerre, nem kap Magyar Irodalmi Díjat, vagy kettős állampolgárnak járó európai uniós útlevelet vagy valami más rétest estére.) Folytatva a sort: Pesten, az Írók Boltjában Csoóri Sándornak nem lehet szerzői estje ma sem, mert ott ő nemkívánatos személy. (Valami durvaságot írt a *Nappali hold* című antiszemitarasszista-fasiszta és egyébként is bántóan református esszéjében.) Végül pedig (csak azért végül, mert meguntam a felsorolást, kezd egyhangúvá válni): ma nincs Magyarországon egyetlenegy olyan eldugott pincszínház, szabadtéri teátrumma élőléptetett pajta vagy csűr, amely műsorára merné tűzni

Csurka István valamelyik szindarabját. „...ma egyetlen darabomat sem játsszák”, írja Csurka politikai önéletrajzában. „Szóba sem kerül. Soha ilyen erős tilalom alatt nem álltam. Ez az eltiltás most nem az államtól, a kormánytól ered, hanem a kultúrát irányító és a színházakat birtokló SZDSZ-es körtől, akár tetszik, akár nem, a pesti zsidóság azon részétől, amelyik hatalmát a veszélyeztetettsége örökös fenntartásával, az antiszemitizmusra mutogatással hosszabbítja meg kormányról kormányra, rendszerről rendszerre.” (Az esztéta. K. O.—média Kft., Budapest 2006)

Vegyünk mély lélegzetet. Nem az a kérdés, hogy Csoóri Sándor és Csurka István minden leírt mondatával egyetértünk-e vagy sem. (Én például Kertész Imre, Esterházy Péter, Kornis Mihály és Konrád György igen sok leírt mondatával a legkevésbé sem értek egyet, mégsem gondolom azt, hogy a műveiket ki kelleneátkozni vagy a közszerepléseiket le kellene tiltani.) Az a kérdés “csupán”, az írók felelőssége és a szabadság vonatkozásában, esetleg: az írók szabadsága vonatkozásában, hogy megengedhető-e bármely civilizált ország szellemi életében a kirekesztésnek ez a képtelen, embertelen és vészjósló formája, amelyet időről időre hatalmi szó is szentesít Magyarországon?

A tervszerűen zajló megbélyegzések és a szűnni nem akaró kirekesztések megfélemlítő hatással voltak az írotársadalomra és a magyar társadalom egészére is. Egy személyes példát említenék. A kilencvenes évek elején budapesti szomszédasszonyom, B. P. a Magyar Televízió Panoráma című műsorának egyik riportja láttán együttérzéssel beszélt a déli területek háború tizedelte lakosainak szenvedéseiről, s a segítségemet kérte: örökbe akart fogadni egy árván maradt „jugoszláv kisbabát”. - Nem lehetne arról szó - kérdeztem tőle csendesen -, hogy egy árván maradt horvátországi magyar kisbabát fogadjon örökbe? A zánkai menekülttáborban... Ez a jó szándékú asszony ekkor elvörösödött, és ingerülten félbeszakított: - Uram, én nem vagyok nacionalista!

Itt tartunk most is.

Vagy mégsem. A Magyar Írószövetség elnökségének és választmányának a kikényszerített válaszadása volt az első testületi szembefordulás egy velejéig hazug média-hadjárattal - és meg is lett az eredménye. A kiközösítésre szakosodott pártütők semmire sem jutottak. Az Írószövetség székházát nem sajtóíthatták ki, az értékes írószövetségi könyvtárat nem orozhatták el, unalomig ismételtgetett antiszemitizmus-vádjaikra jobb társaságban ma már senki sem figyel (írói körökben már nem képesek "tematizálni" a közbeszédet), útravalóul pedig kaptak Kolozsvári Papp Lászlótól egy lendületes és fájdalmas seggberúgást: egy remekművű pamfletet, egy olyan leleplező vitairatot, amelyre a legjobb írástevőik sem tudtak válaszolni.

Itt tartunk most.

De hol tartanak a kisebbségi magyar közösségek?

Említettem: ma már, valamennyien, a liberális médiaidiotizmus közegében élünk. Aligha véletlen, hogy ahol a liberalizmus kezd erőre kapni - például Erdélyben, a Felvidéken és szórányosan a Vajdaságban -, ott a kisebbségi társadalmak hangadó köreiben felerősödik a nemzeti kollektivitás, a nemzeti együvé tartozás és a kisebbségi önszerveződés, az "etnikai alapú" érdekvédelem bírálata, gyógyírként és kötelező szólam formájában nyomban ezután felhangzik a multikulturalizmus ellentmondást nem tűrő dicsérete (ennek az "eszmének", pontosabban: doktrínának a bukásáról persze nem hallani egyetlen árva szót sem), és kötelező beszédtemává válik a holokauszt és a kollektív büntudat kérdése. Egészséges lelkiületű, jó érzésű ember e legutóbbi "téma" említésekor elhallgat, és nem mond semmilyen programbeszédet. Nem gyalázza meg az ártatlan áldozatok emlékét egy "előremutató" ideológia kedvéért sem. Az alkalomhoz sohasem illő agreszszív számonkérés és vizsgáztató szándékú liberális locsogás a holokausztról épp annyira izléstelen és méltatlan, mint a zsidóság ellen elkövetett bűnök lekicsinylése, bagatellizálása.

Vajdaságban, magyar nyelvterületen Szerbhorváth György az az írástevő, aki terjedős elemzésekben járja körül a fentebb felsorolt, kiszabott feladatokat. Sok értékes és fontos részizgazság, sok bátor felismerés van az írásaiban, de a Soros Alapítvány anyagi támogatása mintha megülte volna az agyát: Szerbhorváth mindig túlteljesít. Egy-egy gondolatfutás, egy-egy logikai sor végén nem arra a következtetésre jut, amelyet a józan értelem diktálna, hanem sietősen visszakanyarodik a jelenkori magyarországi liberalizmus unalomig szajkózott dogmarendszeréhez, és serényen hozzákezd a gittrágáshoz. A vajdasági magyar esszéírásban ő Steinmann, a grófnő. A jó tanuló, amikor felel. *Vannak dolgok, amiket mi is tudunk, de ahogy Steinmann tudja, az a biztos, az az egyedül helyes, az az Abszolút.* Csak ő tudja, *meny nyire* kúp az a kúp, amelyről a matematikatanár beszél a katedrán.

A vajdasági magyar kultúra "egyik botránnya az", olvashatjuk *Vajdasági magyar bölcsek protocollumai* című tanulmányában (Symposion, Újvidék, 1998. szeptember-október), "ahogyan sehogyan sem jelent-jelenik meg benne a vajdasági magyar zsidóság holocaustja. Az bizonyos, hogy a vajdasági magyarságot semmiképpen sem terheli olyan felelősség, főleg nem kollektív felelősség a zsidók elhurcolásáért és megsemmisítéséért, mint ahogyan a németeket, illetve a német, de a magyar vezetést is. Ez biztos. Az azonban, hogy a kollektív emlékezetben ez az ügy egyszerűen nincs meg, már botránnykó. Az a közösség, amely egyszerűen elfeledkezett arról, hogy egy másik kisebbséget fizikailag semmisítettek meg, ráadásul egy olyan kisebbséget, amellyel bizonyos mértékben együtt, de legalábbis egymás mellett élt, ne várjon el semmit sem, ha őt magát is... ilyen veszélyek érhetik majd egyszer (miképpen érték is köbő ugyanabban az évben!). Ha a kisebbségnek nincs affinitása a másik kisebbség iránt, akkor nem várhatja el éppen a többségtől, hogy annak legyen. Ordibálunk, hogy mit csinálnak velünk - és ez az ordibálás jogos

-, ugyanakkor hallgatunk a zsidóságról, és ma is hallgatunk arról, mi van például az itteni magyar cigányokkal. Ez így nem megy, ezen a vonalon semmiféle multikulturális izé nem alakítható ki.”

Gyorsan feledjük el Szerbhorváth grammatikailag szaporán dadogó és stílárisan nyegle fogalmazásmódját (jóllehet ilyen súlyos téma tárgyalásakor nincs helye a henyeségnek), hiszen az elmúlt nyolc év során már majdnem megtanult tisztán és pontosan fogalmazni. Összpontosítsunk mondanivalójának a lényegére.

Milyen felmérés igazolja azt, hogy a vajdasági magyarság kollektív emlékezetében “nincs meg” a vajdasági zsidóság pusztulásának emléke?! Szerbhorváth György nem tudja, hogy mit beszél. Minden vajdasági faluban és városban, Hódságtól Temerinig és Újvidéktől Zentáig és Szabadkáig, ahol magyarok is éltek, és ahonnan elhurcolták a zsidókat, az idősebb magyar emberek körében ma is él az áldozatok emléke. A részvét és a fájdalom hangján. Hogy ezek az emlékezések még nem kerültek papírra, egészen más kérdés, amely nem tartozik a kollektív felelősség és a másik kisebbség iránti “affinitás” körébe. Évtizedeken át a magyarság tömeges elpusztításáról sem lehetett beszélni, ami pedig békeidőben, Tito elvtárs hős partizánjainak a segédletével ment végbe. A tömeggyilkosságokról a hatalmát megszilárdító új jugoszláv vezetés nem kívánt újabb adatokkal szolgálni, mivel ő maga többszörösen túltett a megszállók rémtettein az ország minden részében. A vajdasági zsidóság elpusztítását például egybemosta az újvidéki razziaival és a megszálló hatóságok egyéb kegyetlenkedéseivel, és szilárdan kitarzott amellett a korai döntése mellett, hogy “nem fogjuk a halottainkat különválogatni”. A negyvenes évek sajtójában és levéltári anyagaiban ez a hatalmi szándék nyomon követhető.

A vajdasági zsidóság megrendítő sorsáról, auschwitzi pokoljárásáról Debreczeni József *Hideg krematórium* című naplóregénye adott hírt 1950-ben, majd 1975-ben, amikor második kiadásban megjelent a Forum Kiadó gondozásában. Ennél többet kellett volna írni a holokausztról? Mennyiségi mutatókkal mérhető kollektív felelősség megállapítása volna a cél? Ismétlem: a magyarság legszemélyesebb sérelmeiről sem beszélhetett a második világháború utáni hosszú évtizedekben, ártatlanul kivégzett hozzátartozóit a szerb sajtó gyakran még ma is “fasiszta”, “háborús bűnös” jelzővel illeti. Ilyen bénultságban telt el az életünk, kedves Szerbhorváth György.

Egyébként pedig: a holokausztról szóló nem deklaratív irodalom csak személyes indítatású lehet. Mint Debreczeni említett műve, vagy Aleksandar Tišma *Blahm* könyve című regénye. Ilyen tárgyú irodalmi művek megírását sem megrendelni, sem elrendelni nem lehet. A történészeknek kellett volna feltárniuk a teljes valóságot a második világháború éveiről. Hogy ezt nem tették meg, nem az ő mulasztásuk. A holokauszttal kapcsolatban egyébként csak a vajdasági zsidó közösség néhány tagja folytatott kutatásokat. Köztük Vlado Rotbart, magyar nevén Rothbart László és az újvidéki Schossberger Pál, szerb nevén Pavle Šosberger, aki Matuska Mártonnak adott hasznos tanácsokat arra vonatkozóan, miként kell szakszerűen összegyűjteni és hiteelt érdemlően feldolgozni a magyarok elleni szerb megtorlás adatait.

A történelem megismerésének nem az a célja, hogy valamilyen “multikulti izé” alakuljon ki “ezen a vonalon”.

A kisebbségi magyar írónak nem kisebb a társadalmi felelőssége, mint a többségi íróé, talán még nagyobb is, hiszen felelőtlen vádaskodásával és meggondolatlan kijelentéseivel elbizonytalaníthatja azt a közösséget, amelyet egyébként is szüntelenül egyensúlyvesztés fenyeget.

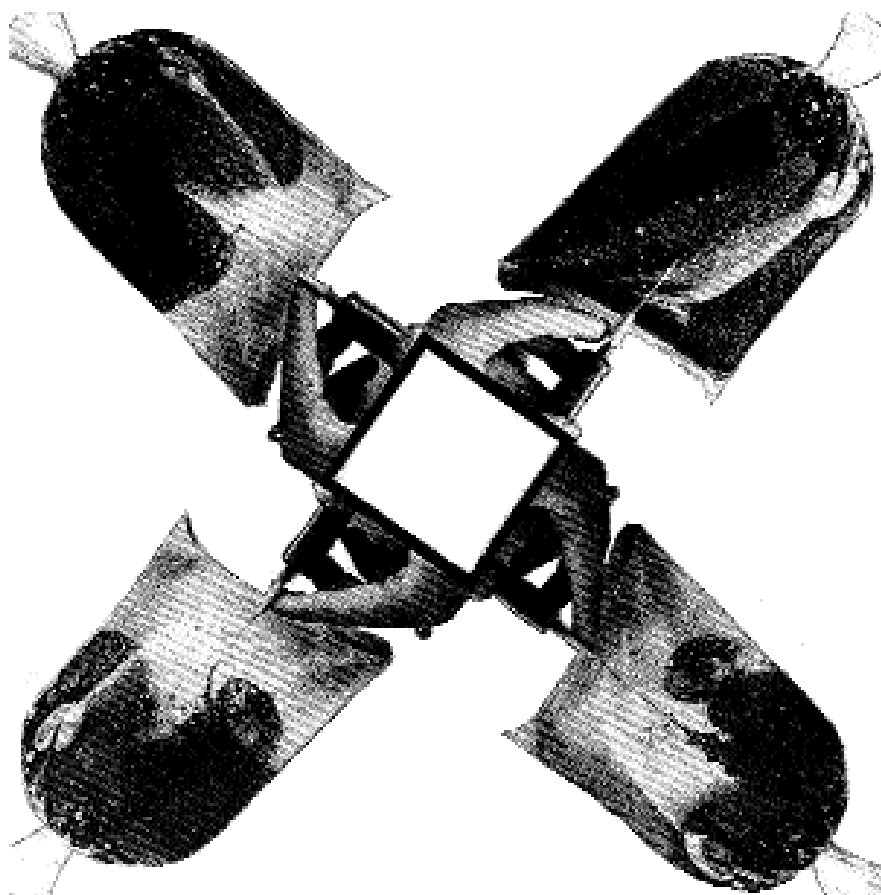
Betakarják az eget

kilencvenegy őszen harmincnyolc évesen
 kaptam meg az első behívót a háborúba
 melyet postaládánkból kotortam elő
 éppen amikor budapestre indultam
 a hunyadi szövetség alakuló
 értekezletére akkoriban már
 gyakrabban megfordultam az Anyaországban
 és azóta még gyakrabban megmártózhattam
 az Anyaországgal szembeni ellenérzésekben
 az anyáskodás elutasításában
 amihez persze az is hozzá tartozik
 hogy nálunk egy időben abban a sokak
 által annyira irigyelt szabadságban
 bűnnek számított az **Anyország** szó
 használata szóval: akkoriban már
 gyakrabban megfordultam az Anyaországban
 élveztem azt a pezsgést melyet egyesek
rendszerváltásnak
 mások
gengszterváltásnak
 neveznek
 szegedről lila autójával ildikó
 vitt föl a budai várba ahol rengeteg
 megrettent délvidékivel találkoztam kik
 lehülyéztek amikor megtudták hogy haza
 akarok menni – halállisták vannak! – vágták
 a képembe – te pedig hős szeretnél lenni!
 – bujdosni csak ott lehet – magyarázkodtam
 zavarodottan – ahol keresik ahol meg
 is akarják találni a szökevényeket
 miután összejöttünk egyik társunk
 menedékhelyén átittuk az éjszakát egy
 kíváncsiságától lázas fuldokló asszony
 társaságában aki néhány pillanatra
 elhitette velem: ebbe belepusztulok
 aki rettentően féltett – hiszen apja is
 délvidéki származású volt – és tudott a
 tömegsírokról a rabszolgapiacról az
 összedrótozott szájakról a szabad rablás
 vérmámoros változatairól túl sokat

hallott vidékünk szenvedéstörténetéről
 elérzékenyülve könnyes szemmel fogadott
 testvéröccsévé vette tenyerébe arcom –
 öreganyámnak volt akkora tenyere és
 olyan széles lábfeje mint neki apai
 öreganyámnak meztláb ment előttem a
 tarlón ami emlékezetembe ragadt – így
 hozott össze a sors a magyar irodalmi
 társaságok nagyasszonyával a magyar
 irodalom zseniális kerítőjével
 aki kishegyesi gyökereit kereste
 akkoriban amikor még senki sem tudott
 kishegyesről amikor még csupán dsida nagy
 versében esett szó a bácskai – micsoda
 abszurdum! – szőlőhegyekről felénk a töltés
 a hegy haza akkor a bujdosásba mentem
 az elnéptelenedett utak vaksötétjébe
 a föl nem tehető kérdések erdejébe
 a bezárt ajtókkal pulzáló rettenetbe
 a második behívó érkezését lazán
 átaludtam nem működött a csengőnk melyet
 azóta sem javítottam meg a szomszédok
 mondták hogy azon a hajnali órán hosszan
 dörömböltek kapunkon akkoriban tudtam
 meg hogy az utcánkból többen féltettek ami
 a könnyekig meghatott – hányan élnek le úgy
 az életüket hogy sohasem tudhatják meg
 félti-e őket valaki az utcájukból
 lányaim kulcsot hordtak a nyakukban közben
 a kossuth rádióknak nyilatkoztam hosszan
 nem dehogy bátorságból inkább egyik pestre
 szökött volt munkatársamon segítve aki
 az újrakezdés mellett döntött aki húzós
 anyagot akart az asztalra tenni ami
 történetesen a bujdosó költővel készült
 telefoninterjú volt melyet FANTOMORSZÁG
 SZERBTÖVISE NYOMJA MAGYAR
 LELKEMET címmel
 az egyik bulvárlapban is megjelentetett
 versemmel együtt melyben a zsírba mutatva

a zsír zimankós szobrászaként megneveztem
 közeljövőnk nélkülözhetetlen anyagát
 az emberzsír szóvivőjeként tetszelegve
 persze bíztam a balkáni fejtelenségben
 gyávaságban zűrzavarban lustaságomban
 bíztam a legjobban abban hogy ébredésem
 után nagyon utálok az ajtó kilincset
 keresgélni mely a költészet kilincsvé
 vált inkább mások kerestek föl engem – gyere
 közénk politizálni – nyaggattak – a magyar
 írók költők értelmiségiek be vannak
 tojva azok is leléptek akik nem kaptak
 behívót – majd akkor megyek közéték ha az
 első délvideki magyar író becsukják –
 ráztam le őket kellenül addig békén
 is hagytak amíg egyik következetesen
 politizáló íróársamat a bajban
 be nem csukták – zokszó nélkül mentem közéjük
 és jött az első többpárti választás és láss
 csodát: közösségként létezni kezdett ami
 addig nem létezett kis időre átéltük

az együvé tartozás erejét kényszerét
 aztán a széthúzás tömény nyomorúságát
 az árulás a kiszorítási kisszerű
 gyalázatát közelről láthattam azt is hogy
 a többség dehogy szeretne szabad lenni hogy
 a kígyózó szolgálalkúság kiskorúság
 a zsigerekben lakik szonettekét írtam
 a kötöttségbe bújva a vers zenéjébe
 csimpaszkodva a gyerekek felé fordultam
 közben új országhatárokkal árajzolták
 többször a térképeket és közkegyelemben
 részesültünk elszaporodtak körülöttünk
 azok kik valahol már rossz szomszédok voltak
 gyilkosként hősnek érezve magukat a hely
 szellemével visszaélve az új helyzetet
 meglovagolva a megtörtéteket meg nem
 történte téve ahogy azt már megszokhattuk
 ahogy azt már szüleink is megszokhatták a
 hadiszákmány szerepében közben föl nőttek
 a gyerekeink és a háború kezdetén
 elültetett fáink betakarják az eget

Búcsúlevél (Rekviem is?)

Az élet természetes rendje, hogy a korosabb személyek csökkentik aktivitásukat, átadják helyüket új generációknak, azzal, hogy ez fokozatosan, fájdalommentesen történik, miközben az idősebbek tanácsait, tapasztalatait az utódok hasznosíthatják. Sajnos ez a KODDE-ban egészen másként történt. Másfél év alatt egyetlenegyszer sem hívtak meg vezetőségi ülésre, tervezésre, kritikák és önkritikák tanácsadására. Meghívót egyetlenegyszer kaptam, a 30-40 főnyi tagság szürke tagjaként. Az évi közgyűlésre (amin pl. még az elnök sem vett részt).

Mi volt ennek az oka? Csak találgatom. Előszörban az, hogy az egyik bennfentes (S. F.) talán személyi ellenszenv miatt, a statútumba tetette, hogy a volt elnök (majd tiszteletbeli elnök), aki pár éve önként vonult vissza, csak a vezetőség előzetes engedélye alapján fejthet ki bármely aktivitást. Fennkölt gondolkozással nem vádolható az aktivisták többsége a vezetőség választásánál, 2005 októberében, akik talán irántam való ellenszenvből vagy S. F. frázisai miatt, ellenem szavaztak. Különösen meglepett M. I. és B. I. és mások ellenem való megnyilatkozása, akikkel sok éven át együttműködtem.

Ők nem tudtak, nem akartak visszaemlékezni múltbeli csodálatos sikereinkről, amelyek 90%-ának én voltam a megtervezője, megszervezője, kivitelezője! Csak néhányat említek (amelyeket mind S. F. és társai nélkül értem el). Pl. a Magyar Állami Népi Együttes 50 tagú gárdáját 2 évben is végigvezettem a Vajdaságon, ahol is óriási sikert arattak. Felejthetetlen volt pl. mikor a sugárúton felvonult 1500 diák Szabadkáról és a környékéről, hogy a Sportcsarnokban láthassa a világhírű

együtttest. Könnyes szemmel néztem ifjúságunk példátlan felvonulását. Két év múlva ez megismétlődött, Vajdaság nagyobb helységeiben tomboló sikert aratott a KODDE által idehozott Magyar Állami Népi Együttes. Óriási előkészületek kellettek ide! Aztán ki nem emlékszik arra a hatalmas sikerre, ami a világhírű orvos genetikusunk, dr. Czeizel Endre, személyes jóbarátom, több év alatt nagyobb magyar helységekből megszervezett előadásait kísérte, sok ezer hallgatónak köszönhetően. Akkor hol voltak ezek a „gerendatöréskor szálla keresők?” A professzort utolsó körútján már nagybetegen kísértem, nem is sejtve, hogy nyombél-kilyukadásom miatt állandóan véreztem, de a tervezett előadásokat végigkísértem.

És a mostani vezetők nem is tudnak, nem is tudtak arról, hogy Kassára szerveztem utat 40 fővel, meg Egerbe, hogy kb. 10-20 alosztályunk működött a Vajdaságban, segítve a KODDE munkáját. Ma hány alosztály működik? Egy sem. Aztán már csak a régiek emlékeznek arra, hogy minden évben, 1991-től kirándulás volt, közös ebéd, éneklés az én palicsi vikendházamnál, 30-90 főnyi vendéggel, köztük több éven át a belgrádi magyar nagykövettel, dr. Tóth-tal. És ki rendezte a roppant sikeres, évi többszöri műsoros délutánokat, amelyek erkölcsileg és anyagilag is roppant módon emelték egyesületünk hírnevét, tekintélyét és pénzállományát. És ez az új vezetőség (ahová sohasem hívtak) hány előadást szervezett? Egyetlenegy, tavaly nyáron (3/4 ház előtt), még a mostani elnök sem volt ott. És míg azelőtt neves előadók, művészek szerepeltek műsorainkon, pl. a Magyarzó Pistike szerzője, Garai Béla, azután Nagy Nándor,

Pataki László, továbbá zeneművészek és egy szegedi hárfaművész, addig ez az új vezetőség egyetlenegyszer rendezett évről-évre műsort, másfél órásat, amikor egy jó hangú, támogatott diák énekelt fél óra hosszat! A bevétel – szimbolikus volt. Az én időmben többször volt (anyagilag is) nagysikerű, tombolával kísért rendezvény. És most? Csak leépítés, kiadáscsökkentés – amíg legalább a németországi támogatás meglesz!

Különösen sajnálatosnak tartom az öreg fiúk 10-12 fős kórusának teljes elhanyagolását, mondhatni: megszüntetését. Sokan nem is tudják, hogy utódommal, Stróbl Klárával mennyit lobbiztunk Pesten, még hozzá eredményesen. Ehhez sem kellett a vezetőség előzetes engedélye. Rendezvényeink nagyon nívósak voltak, igen változatosak, és mindegyik végén az „öreg fiúk“ kórusa énekelt, velük együtt pedig a közönség is, ami roppant hangulatossá és emlékezetessé tette a rendezvényt.

Az állami népi együttes körútján kb. félmillió dinárt kerestünk, még akkor is, ha a bevétel jó részét át kellett adnunk a zentai diáksegélyzőnek!

Műsorainkon majd mindig ott volt Kasza József polgármester, de volt úgy, hogy ő is fellépett. – Most mi van?

Akkoriban a polgármesteri bál bevételének nagy részét mi kaptuk. Most mi van?

Kapunk szerény városi dotációt, és kész.

Szerztem 12 nagyon szép széket Dunakesziről. Előkészíttem, felvezettem évente a legutóbbi időkig 15-20 diákunkat Dunakeszire 10 napos ingyenes kultúr táborozásra 6 éven át, a vezetőség előzetes engedélye nélkül.

És sorolhatnám a szerzeményeket. Végrendeletek és adományok segítségével telekönyvezhettünk többek között egy szobakonyhás lakást és egy fél házat Zentán a KODDE javára, az adományozók haszonélvezetével. Emellett Oromon örököltünk hat hold elsőrendű szántóföldet. Továbbá Kecskés bezdáni plébános, részben Utasi Jenő atya közvetítésével, 60 rendkívül értékes fest-

ményt ajándékozott, amelyek ma is a Magyar Házban porosodnak, soha nem volt idő az ő kirakásukra. Egy pianinót ajándékoztam az egyesületnek, tolokocsit, biciklit.

És ami a legfontosabb: ötszáznál több kitűnően tanuló, hátrányos anyagi helyzetben lévő vajdasági magyar diákot (a bánáti szórványból közel száz fiatal) támogattunk. 1997-ben a KODDE-ben végzett nagyon eredményes munka jutalmául, elsőnek én kaptam meg az Aracs-díjat és az 500 márka jutalmat, ami akkor nagy pénz volt, de én a KODDE-nak ajándékoztam. Rajtam kívül akkor Ágoston Mihály egyetemi tanár is Aracs-díjban részesült. Én 80 éves voltam, ő talán 70. Ez is bizonyítja, hogy a napjainkban szajkózott fiatalítás jelszava nem mindenütt használható maradéktalanul.

Nem lebecsülendő az a baráti, odaadó jó hangulatú együttműködés az egész idő alatt, amíg az egyesület élén álltam, de aztán sem, mikor Stróbl Klára volt az elnök, no meg aztán is, amíg Kocsik Mancika állt az élen.

Amikor soraimmal szóvá tettem, hogy a legfontosabb egyesületi megmozdulásokon (közgyűlés, évről-évre műsoros délután) hiányzott az elnök, ez nem jelentette azt, mintha ellene lennék, távolról sem. Csupán arra gondoltam, hogy olyan személy, aki 10-15, de lehet hogy még több funkcióban működik, mint ő, annak a részéről nem helyes elvállalni olyan vezetői állást, ahol, véleményem szerint egész ember, ráérő ember kell! A mostani elnök minden szempontból megfelelne, ha teljes idejét az egyesületnek szentelhetné. Mert minden kvalitása megvolna, csak ideje nincs. Ezen feltétlenül el kellene gondolkodni. Ő különben is ígérte: ha ennyi meg ennyi idő alatt nem tudna bizonyítani, akkor majd levonja a konzekvenciákat.

Ez is azt bizonyítja, hogy a fiatalítás jelszavát a KODDE-ra nem lehet ráhúzni, illetve csak részben. Igen helyes volt: az elnök mellé két fiatal is választani. De ez még nem minden!

A ma divatos fiatalítás csak részben sikerült. Választottak egy ifjút és egy hölgyet. A fiú bevált, de a hölgy teljesen visszavonult. Az al-

nőknő még az évi közgyűlésre sem jött el, ahol kb. 25 személy jelent meg. Így sikerült a fiatalítás! Megjegyzem, az is szégyen, hogy a kb. 40 tagú vezetőségből alig 25 személy jelent meg az évvégi közgyűlésen. Hol van a tagság, a barátok, a baráti egyesületek képviselői, egyházi emberek, újságírók stb.? Ilyen jól sikerült az egy évi munka!

Mindegy, most már letelt az időm, a kutya sem kéri az én tanácsaim, esetleges terveim.. Például dr. Illés Zoltán barátommal, magyarországi országgyűlési képviselővel (aki szabadkai származású), nagy gyűjtési akciót akartunk indítani az Egyesült Államokban, ahol neki kiváló összeköttetései vannak. Egy kampányt kezdtünk volna legalább 200 diákunk egyelőre 2 évre szóló havi 50 dolláros támogatására. Dehát engem soha, ismétlem

soha meg nem hívtak egy vezetőségi ülésre, egyedül pedig, hogy merjek nekivágni, mikor egyesek (S. F., B. I., M. I., U. K.) megkötötték a kezemet és megkövetelték volna az előzetes engedély kérését?

És S. F. elvtársai vajon mit tettek az elmúlt évben? Örülnék, ha megcáfolnának és eredményekről számolnának be, leépítések, bizonytalanság, sült galamb várása helyett!

Ha a németországi és néhány más külföldi barátunk, akiket egykor én szerveztem be támogatásunkra, leveszik a kezüket rólunk, akkor jöhet az igazi requiem egy egykori hírneves, kiválóan működő, több mint 3000 diákot támogató egyesület likvidálására. Bár ne lenne igazam! A magyarok Istene talán segít.

Szabadkán, 2007. március 29-én

Tette egyszerű és fenséges

Az egyik első Aracs-díjas közéleti munkás, Uzon Miklós köszöntése

Mottó:

*Ha van Híd-ember, Mont Blanc-ember,
akkor ő KODDE-ember.*

Kedves Miklós!

Ez nem egy szokványos ünnepi esemény, nézd el hát, ha nem egy szokványos írással ünnepelnek.

Okos ember - mondja Jézus - sziklára építi házát. Ma pillanatnyilag kételyesnek tűnhet ez az üzenet, hiszen minket, akiket évről évre ilyen-olyan apró jogokkal ajándékozni méltóztat a nyakunkon ülő hatalom, éles helyzetekben nemigen vesznek emberszámba: ha éppen ki akarnak forgatni sziklára épített házadból, hát kiforgatnak, nem a te várad már régóta a te házad. Pillanatnyilag fennmaradásunkért azok küzdenek leghatékonyabban, akik ösvényt mernek és tudnak vágni a vadonban, a túlélés ösvényét. Szeretném ezek között dicsérni politikusainkat, de kedvem elkószál, ha tetteiken végigpásztázik. Túl sok a kompromisszumkészség bennük, lehet ugyan, hogy taktikai érzékük jó, nem csalja meg őket, hagyjuk mégis az elemzést későbbi, már letisztultabb időkre. Ünnepeljünk helyettük egy olyan embert, aki a hitét nem mocskolja kompromisszumokkal ma sem. Ünnepeljük Uzon Miklóst.

Sokan köszöntenek majd ez év augusztusában 90. életévednek betöltése alkalmából, ami ez év augusztus 28-án esedékes. Az én köszöntésem rendhagyó, többek között azért is, mivel hiányzik jó két hónap a jeles 90.-hez. Ám sietek, két jó okból: 1. első legyek a sorban, aki megszólít kedves lapod, az Aracs ol-

dalain, és 2. ki tudja, augusztusban tudom-e még a ceruzát a mai erőmmel forgatni. Személyes is a köszöntöm azért, mert a baráthoz szól, az én barátomhoz, sokak barátjához; de nem lehet annyira személyes, hogy csak neked mondjam el, mert a közéletiség, az a te személyednek szerves, elválaszthatatlan része. „Elmondom hát mindenkinek..”

Beszélgjünk arról milyen ember, egyáltalán kicsoda is Uzon Miklós. Tudom: elszántan antibolsevik, saját szavai szerint baloldali demokrata, a megalázottak, megszorítottak iránti szenvedélyes szolidaritással. Tudom: „mint minden ember, fenség, észak fok, titok, idegenség” - adysan jellemezve. Azonban semmi sem definiál jobban, mint az önéletrajzodban ez a mondatod: „a második világháború Szerbiába sodort, ahol könnyebb sebesüléssel, német fogságba estem. A niši Vöröskereszt- kaszárnnyába kerülve **összegyűjtöttem a 6 000 fogolyból 80 magyart, és elindultunk haza, Vajdaság felé.**” **Összegyűjtöttem**, mondod, és ezzel mindenkinél jobban meg is határozta életed nagy álmát, tettét és élményét: az egybegyűjtés, az összefogás, az együttműködés varázslatos erejében vetett hited, amelyben éltél és dolgoztál rendületlenül egy hosszú emberi életen keresztül. Ez a hit volt ihletője annak, hogy az 1960-as évek végén ott találunk a Magyar Nyelvművelő Egyesület vezérkarában. Egy magyar kulturális egyesület vertikális szerveződését sürgetted, amivel az akkori párttitkár, Stipan Kopilović minden dühét és haragját magadra zúdította. Kidobnak az ügyvédi kamarából, de Uzon Miklós a jég hátán is tovább él és tevékenykedik. 1990-ben már alapító tagja vagy a VMDK-nak, és ugyanebben az

évben megalakítottad a Kosztolányi diáksegélyező egyesületet, amely eleinte 25, majd később több mint 300 diákot támogatott visszatérítési kötelezettség nélkül. Hamarosan a nemzeti önmegtartás, a tanulóifjúsággal való tényleges törődés lelkes vezetője lettél. Az érdeklődés, a hit, a biztatás, a szeretet mindig jelen volt Uzon Miklós és munkatársai, barátaik viszonyában. Mindezeket értékelve 1998 decemberében az első Aracs-díjkiosztó rendezvényen dr. Ágoston Mihállyal együtt elsőként nektek ítélik oda az Aracs Társadalmi Szervezet rangos díját.

Nem tudhatjuk pontos számát azoknak, akik a munkásságodnak köszönhetően váltak a délvidéki vagy akár az anyaországi magyarság közéleti óriásává. Maga Uzon Miklós sem tudja, sohasem támasztott olyan igényt, hogy a KODDE által segélyezett diplomázók jelentkezzenek, akár egy képeslappal is. Néhány hónapja, Délvidék nagy felfedezettjének, Rúza Magdinak vallomása, miszerint ő is a KODDE támogatója volt, meglepetésszerűen ért. Ekkor már átadtad helyed a fiataloknak a diáksegélyezőben, de a hírre újraéledt benned a szervező, kiharcoltad, hogy Szabadka városa ingyenes buszt biztosítson azoknak, akik Vajdaság csalóányát meg szeretnék hallgatni Kishegyesen. Magad is ott voltál a koncerten, 90 évesen.

1990 óta tagja vagy annak a bizottságnak, amelynek feladata lenne az 1944/45-ben ártatlanul kivégzett magyarok ügyét kivizsgálni. A kerékkötés itt, mint ismert, ma is folyik és dívik.

Amikor Szent Péter a földön járt, megkérdezték tőle: mi az a legfontosabb, amit megtanult Jézustól. Péter megsimogatta a szakállát: - Hát vízen járni, azt nem. De megtanultam megmosni a lábát barátaimnak! Vegyük ezt képletes beszédnek, ahogy maga a tanító is értette: mindent megtenni barátainkért. Uzon értelmezésében ez így hangzik: „Minden magyarért személyes felelősséggel tartozom”. Ez a mondat, jézusi nagyságrendben olyan önfeláldozásra ösztönöz, ami sokunk számára szinte megismételhetetlen. Emberi vonatkozásban viszont, tanulva Uzon Miklós példáján, meg kell kísérelnünk, amire Ő egyszerűen és fenségesen tanított: egybegyűjteni a magyarokat és (haza)vezetni.

A kilencvenedik születésnapjaid köszöntésünk **köszönet és jókívánság**. Köszönet mindazért, amit szűkebb és tágabb környezete kapott dr. Uzon Miklóstól.

Kedves Miklós! A nap minden szakában könnyörögve kérem a magyarok Istenét, engedje meg, hogy sokáig dolgozhass még közöttünk. Szükségünk van Rád!

A magyarságtudat-hasadás orvoslója*

Főhajtás a hetven éves dr. Gubás Jenő előtt

Gubás Jenőt sokan nem szeretik. Ez nem baj, mert legalább annyian szeretik, és még többen tisztelik.

Gubás Jenő neve összenőtt, egybeforrt Araccsal.

Aracs, az aracsi pusztatemplom akár a mi, délvidéki létünk jelképe is lehet. Ez a romjainban is fenséges, egy ezredével dacoló romtemplom akár ha mi lennénk, mi a Délvidék pusztuló, fogyó magyarsága. Romos, mert az elmúlt korok romlást hoztak rá, az idő és a magukat az idő urainak vélő hatalmasságok tetőzetét megsemmisítették, falait kikezdték. A pusztában áll, egymagában, körülötte a Hatalmas Semmi, ami valójában a Minden. Szakrális hely, melynek kupolája maga az Égbolt...

1997-ben Szabadkán a Gubás házaspár kezdeményezésére megalakult az Aracs Társadalmi Szervezet a Művelt Faluért. A szervezet fő célkitűzése, amelynek az elmúlt tíz esztendőre visszatekintve, sokszor erőn fölül teljesítve, mindvégig eleget tett, hogy:

- **segítse a magyarlakta környezetekben az egyetemes és a nemzeti kultúra fejlesztését azáltal, hogy művelődési és művészeti társaságoknak, egyházközségeknek könyveket, folyóiratokat kölcsönöz, irodalmi, művelődési és más hasonló rendezvényeket szervez, és azáltal, hogy támogatja a karitatív és népjóléti tevékenységet,**

- **hozzájáruljon mindazon feltételek megteremtéséhez, amelyek elősegítik a vajdasági magyarok kultúrájának, tájékozottságának és szaktudásának a lehető legmagasabb szintre emelését;**

- **hozzájáruljon a vajdasági magyarok nemzeti identitásának megőrzéséhez, a**

nemzeti együvértartozás tudatának ápolásához, amivel a magyarként való megmaradás céljait szolgálja, a szülőföldre való ragaszkodás megerősítéséhez, az élet gazdasági alapjainak és a más nemzetiségűekkel való teljes egyenjogúságának megszilárdításához;

- **őrizze a társadalmi szervezet megalapítását kezdeményező személyek által előteremtett könyvadományokat és tördjön a könyvállomány gyűjtés útján való gazdagításával.**

(Részlet az Aracs T. Sz. alapszabályzatának 8. szakaszából)

Az Aracs T. Sz. azon kevés szervezet közé tartozik, amelyben komolyan is gondolják azt, amiért létrehozták, nevezetesen a főt említett alapvető célkitűzéseket. Több tízezer könyvet gyűjtöttek össze és juttattak el Magyarországról a Bánság és Bácska településeire, egyházi- és közintézményekbe. Az 1998-as évben a Gubás házaspár kezdeményezésére annyi könyvet sikerült Magyarországon összegyűjteni, hogy a könyvek már nemcsak a Délvidékre, hanem a többi, elcsatolt területre is eljuthattak. Nemzetünk nagyjainak keretes portréit küldték szét a Délvidéken. A szórványban élő gyermekeknek és nevelőiknek szabadkai, tengerparti, valamint magyarországi kirándulásokat, táborozásokat, nyaralásokat szerveztek. És tették ezt a kilencvenes évek végén, a háborúk, a bombázások idején. És teszik ezt mind a mai napig, hittől, töretlenül.

Az Aracs T. Sz. másik, jelentős tevékenysége az Aracs-díj megalapítása, illetve a díj évenkénti rendszeres átadása 1998 óta. A díj

kitüntetettjei mind olyan személyek, akik tevékenységükkel hozzájárultak a délvidéki és az egyetemes magyarság önazonosságának megőrzéséhez, kulturális és művelődési életének fölemelkedéséhez. Személyükben olyan embereket tisztelhetünk, akik életük példájával sokat tettek mindannyiunk épülésére.

2001. április 7-én egy vajdasági értelmiségi csoport kezdeményezésére a Gubás házaspár otthonában megalakult az Aracs, a délvidéki magyarság közéleti lapja. Hogy a folyóirat immáron hetedik éve évente négy alkalommal folyamatosan megjelenik elsősorban Gubás Ágota asszony érdeme, aki sok más tevékenysége mellett az Aracs megjelenéséhez szükséges pályázati pénzeket megszerzi.

Gubás doktort sokan azért nem szeretik, mert mindig kiállt a véleménye mellett, amit közzétett, ahhoz a nevéet adta, és közszereplésében soha nem tartott semmit fontosabbnak, mint a nemzet megmaradását, mi több: emelkedését. Minden egyes közéleti megnyilvánulásában a haza javára dolgozott, és dolgozik ma is – és ez, bizony, sok embernek nem tetszik. Ez a sok ember itt van közöttünk, fogalmazhatnánk úgy is: túlnyomó többségük nemzettársunk! Egy a nyelvünk, és mégis... A titói Jugoszlávia jugoszláv kommunistái (vagy azok utódai) mára „liberális kozmopoliták”-ká lettek. Bűneiket Gubás doktor nyíltan, minden időben és minden körülmények között a szemükbe mondta. Ez az ő „bűne” – s ahogy mondani szokás, ez bizony nem kevés!

A *Magyarságtudat-hasadás* című gyűjteményes kötet minden egyes írása erről szól. Gubás Jenő bírál, gyakran ostromoz, de ez soha nem öncélú, nem a megbántás, a ledorongolás, a kioktatás az író szándéka. – Persze, az érintett személyek, főképp a délvidéki magyarság közszereplői, politikusai ezt szándékosan félremagyarázzák, szokásukhoz, évtizedekre visszanyúló mellébeszéléseikhez hűen, a jobbitó szándékot a személyüket ért támadásként kezelik. A kötet címadó írásában Gubás Jenő föltárja a délvidéki magyarság rákfenejét, rámutat arra, érvekkel támasztja

alá, hogy: „Az a nép, amelynek nincsen megfelelő értelmiségi rétege, vagy ha idegen érdekeket szolgál, irányt veszve csak botorkál a korban, miközben elvész a történelmi- és azonosságtudata, a jövőképe, valamint önbecsülése, míg végül hitevesztetten feladja anyanyelvét, nemzeti sajátosságait, és beolvad az egészségesebb nemzettudattal rendelkező népek tengerébe.

...Habár a délvidéki magyar értelmiségnek csak egy töredéke szolgál idegen érdekeket (sajnos, épp a pozicionált, a cselekvési lehetőséget birtokló része), mégis meg kell állapítani, hogy az egészét tekintve nagy százaléka nem rendelkezik megfelelő nemzettudattal. Nem hajlandó vagy nem meri bátran, minden körülmények között vállalni a magyarságát, főleg akkor nem, ha az az egyéni érdekeit vagy karrierjét hátrányosan befolyásolja, még kevésbé hajlandó a nemzetéért tenni is valamit. A csökkent magyarságtudata miatt pedig alkotásait vagy tevékenységét nem hatja át az egyetemes magyar kultúra szellemisége.” (13. old.)

Gubás doktor ezután részletesen górcső alá veszi a délvidéki magyar iskolahálózatot, a képzőművészeti életet, az építészetet, a zenei és a színházi életet. Ez utóbbi kritikája miatt szinte a szó szoros értelmében vett fizikai támadásnak tette ki magát. Természetesen Gubás Jenőnek igaza van abban, hogy attól, ha a szabadkai színház magyar szerzők darabjait is játssza, még nem magyar a színház szellemisége! (Ez a megállapítása ma is helytálló, hiszen nem javult semmit sem a színházba járó szabadkai közönség magyarságtudata attól, hogy napjainkban egy menő magyarországi rendező, nevezetesen Verebes István Szabadkán rendezett, sőt, véleményem szerint, az a szellemiség, pontosabban szólva az a szellemi „Heti hetes”-féle igénytelenség, amit Verebes a magyar médiában képvisel, sokkal inkább árt a délvidéki magyarságnak, mint használ.)

Az *Intés az őrzőkhöz* című írásában Gubás a 2002. október 19-én Szabadkán megalakult Magyar Nemzeti Tanácsról fogalmazza meg kritikai észrevételeit, és rántja le a leplet

arról az egész színjátékról, ami a Nemzeti Tanács körül történt: „...ezen a napon csak az ünnepélyes beiktatást bonyolították le, mert a tagok megválasztása nagy elővigyázatosság mellett (régi bolsevista módszerek alkalmazásával), már korábban megtörtént.” (89. oldal)

Hogy ez miért és hogyan következhetett be, arról Gubás Jenő részletesen ír, logikus következtetésekkel, mélyreható okfejtésekkel. A történetek magyarzatában visszanyúl egészen a nyolcvanas évek végéhez, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének a megalakulásához. Ahogy életünkben már anyni jól induló kezdeményezés a későbbiekben félresiklott, mint köztudott, a VMDK kezdeti ereje is megtört. Véleményemmel, azt hiszem, nem vagyok egyedül, ha azt mondom: jól, vagy kevésbé jól álcázott aknamunkával tulajdonképpen a mindenkori, tehát az akkori aktuális hatalom szervezésében, beépített bomlasztók segítségével bontották meg a kezdeti egységet, aminek, és ezt mindannyian jól tudjuk, az lett a következménye, hogy az egységes délvidéki magyar érdekképviselet több pártra, pártocskára szakadt. (A VMDK és a VMSZ történetéről egyébként a könyv 149. oldalán kezdődő *Töredékek a VMSZ történetéből* című írásban elolvashatjuk, hogyan és miért alakult meg a VMDK, majd a VMSZ. Gubás Jenő hiteles tanú rá, mert a szervezetek, illetve a későbbiekben: a pártok „kitalálása”-nál és születésénél jelen volt. Az már a délvidéki, de talán az egyetemes magyar értelmiségi sors szinte végzeteszerű velejárója, hogy egy gondolat, egy mozgalom elindítója, megalkotója maga aztán a már működő rendszerben a perifériára szorul, vagy még oda sem...)

Idestova öt év után – Gubás Jenő írása 2002. október 28-án készült, majd az Aracs folyóirat 2003. június 4-ei számában jelent meg kibővítve, – mi is szomorúan állapíthatjuk meg, a szerzőnek alig néhány nappal az MNT megalakulása után mennyire pontosak és helytállóak voltak az észrevételei, mert az évtizedek óta várt délvidéki Magyar Nemzeti Tanács mind a mai napig nem jelent sokkal többet a sóhivatalnál:

„A hárompilléres autonómia követelése mára már csak a perszonális (a kultúra, a tájékoztatás, az iskolarendszer és a nyelvhasználat) autonómiájára szűkölt, amit az MNT-nek kellenie irányítania. *A délvidéki magyarságot épp ezzel csapták be, mivel az MNT-nek nincsen törvényhozási joga, csupán tanácsadói feladata van, amit a tartományi, a köztársasági és a szövetségi kormány (ennyi szerv másíthatja meg) vagy elfogad, vagy nem.* Inkább nem. Ennek ellenére a VMSZ vezetősége gondosan ügyelt arra, hogy még ezt a tanácsadói funkciót is csak az ő tagjai láthassák el, szigorú pártfegyelem alapján. **Szemfényvesztésnek beválasztottak ugyan néhány rebellis tagot és kívülállót is, de őket a VMSZ-tagok számbeli fölényükkel simán leszavazhatják.**”

(A helyzet annyiban változott, mondhatnánk: „javult”, hogy időközben a szövetségi kormány eltűnt a történelem – hol is? – jótékonyan feledtető (fél)homályában!)

Gubás Jenő azon kevesek közé tartozik, aki, határon innen és túl, mer beszélni Trianonról, a Trianon-szindrómáról. Amíg mások fennhangon hirdetik nemzeti szuverenitásuk és területi integritásuk sérthetetlenségét, addig nekünk még mindig összeszorul a gyomrunk, elcsuklik a hangunk, ha szólni akarunk a bennünket jogtalanul ért történelmi igazságtalanságokról, mert nekünk oly sokáig mondták, hogy bűnös nép vagyunk, hogy mi vagyunk az utolsó csatlós, Európa és a világ szégyene! Oly sokáig mondták, hogy mi ezt el is hittük, és még most is, amikor birodalmak tűnnek el, országok szűnnek meg, országhatárok változnak, mi még most is azt gondoljuk, vannak tabuk, vannak örök igazságok, amelyekhez mi nem nyúlhatunk, olyan nagy igazságok, amelyeket mi meg sem érthetünk!

„**A nyolcvanas évek végén, a kilencvenes évek elején Európában mélyreható politikai változások történtek. Országok estek szét, határok módosultak, és fölcsilant egy nagyon kicsi fénysugár is, hogy a trianoni traumánkat némileg talán orvosolni lehetne. Amikor azonban Antall Jó-**

zsef kijelentette, hogy a függetlenné vált Ukrajnával szemben Magyarországnak nincsenek területi követelései, világossá vált, hogy a magyar kormányon belül föl sem merült Trianon revíziójának gondolata. A világ persze örült, hogy nem alakult ki egy újabb forró góc a térségben, az is lehet, hogy e követelésnek nem lett volna semmilyen eredménye, viszont egyértelművé vált, hogy a magyar kormány lemondott minden elvesztett területéről. Nem kétséges, hogy a tömbben élő délvidéki magyarságnak egy jelentős része dédelgetett ilyen álmokat, amit a későbbi NATO-támadás és Csurka István nyilatkozatai ismét a találgatások tárgykörébe hoztak, de ezeknek nem volt semmilyen valós alapjuk, szem előtt tartva a Nyugat törekvéseit, a magyar kormány álláspontját és a mi politikusaink határozott ellenzését. **Mindenesetre egy álom, egy reménykedés (bármilyen illuzórikus is volt) ismét szertefoszlott, s a keserű valóság az itteni magyarságra bénítóan hatott. Azóta már elcsitulnak a viharok, akik lépni mernek, azok függetlenséget nyertek, és nekünk, magyaroknak még a kollektív kisebbségi jogokat sem hajlandó szavatolni az Európai Unió. Ismét, mint már oly sokszor, elszalasztottunk egy lehetőséget, egy történelmi esélyt, és kérdés, hogy mikor nyílik ismét ilyen alkalom. Újra csak bizakodhatunk.**

A büntudat a bűnösöket általában szövetségbe kovácsolja. Az sem vitás, hogy a kisanstant szelleme továbbra is jelen van, sőt az utóbbi években még érezhetőbbé vált. **Amióta szóba kerül Trianon, a területeket jogtalanul szerzett országok, féltve a zsákmányt, mindjárt szervezkednek, és mindaddig nem lesz nyugodt álmuk, amíg jelentős számú magyar él ezeken a területeken. Ezért legyen bármilyen demokratikus a szerb kormány, függetlenül pártszínezetétől, egyaránt a lakosság etnikai megváltoztatására törekszik, annak ellenére, hogy ezt számtalan nemzetközi egyezmény tiltja. Véleményük szerint csak a**

„halott magyar” a „jó magyar”, esetleg, aki nagyobb szerb a szerbeknél. A Balkánon a törvény és az adott szó semmit nem jelent. Ezt példázzák a romániai ígéretek és fogadkozások. A kettős állampolgárság, a területi s a személyes autonómia talán némileg javíthatna a sorsunkon, a határok átjárhatósága is nyújthat egy kis reményt, de ránk, az átokhatárokon túli magyarságra továbbra is a mostani ország törvényei lesznek az érvényesek, ...” (Az erózió ellen, 113-114. oldal)

Gubás Jenő tanulmányát 2004-ben készítette. Azóta Magyarországgal együtt Szlovákia is az Európai Unió tagja lett, mi több, a Ceaușescu-rendszer szégyenfoltjait még korántsem eltüntető Románia is. A határokat „légiesítő” Unió sem oldotta meg Trianon problematikáját. Gondoljunk itt a szlovákiai magyargyalázó falfirkákra, a Petőfi-szobor rendszeres megcsonkítására, a megvert magyar lány sebeinek „légiesítésére”, vagy a legújabb, a minapi hírre, miszerint a szlovákiai magyar közszolgálati rádió adását drasztikusan csökkentik. És persze, a beneši dekretumok mind a mai napig érvényben vannak. Akarva-akaratlanul fölvetődik a kérdés: miért csak a rablók érzékenysége a fontos, és miért nem törődik senki a megraboltak érzékenységével? Ez lenne a jog és a demokrácia?

„Az a tény, hogy Szerbiában (de ugyanígy Szlovákiában, Ukrajnában és Romániában – az én megjegyzésem, B. J.) a magyarság mindig másod-, harmadrangú állampolgárnak számított, aminek megkülönböztető hátrányait a születésünktől a halálunkig kénytelenek vagyunk eltűrni, sőt az utóbbi időben a sírgyalázások miatt még a halálunk után is, sokakban megingatja a magyarságuk vállalását. ...**Nem lehet erkölcsi megújulást, még kevésbé szellemi és létszámbeli gyarapodást remélni e közösségtől mindaddig, amíg a délvidéki (de ugyanígy a felvidéki, a kárpátaljai, erdélyi – B. J. megjegyzése) magyarságban a hontalanság, a bizonytalan jövőkép és a megalázó másodrendűség tudata él. Nem lehet egy lelkében össze-**

tört, meggyötört, életösztönét elveszejtett közösségtől, poraiból föltámadó fönix módjára megújulást remélni addig, amíg ezek a már felsorolt okok meg nem szűnnek.” (130-131. oldal)

Gubás Jenő egyik követendő példának a finn és az észti nép harcát, tartását és kitartását állítja elébünk: „...a finneknek, vagy a másik rokon nyelvű népnek, az észteknek sokkal inkább okuk lenne a búsulásra, mint nekünk, mert náluk a hódoltság nem 450 (1526-1989), hanem 900 évig tartott állandó küzdelemben, testvérháborúban, vérzivatarban, és mégis a rövid békeidőben, a nyúlfarknyi függetlenség időszakában világraszóló kultúrát teremtettek. A finnek irodalmi Nobel-díjjal büszkélkedhetnek (mi annál kevésbé – B.J. megjegyzése), építészetük és formatervezésük világhírű, a kisebbséghez való viszonyuk példaértékű, népköltészetük pedig egy kincsesház, amely a szülőföld mérhetetlen szeretetét sugározza.” (Bizalommal *néz az élet mélységeibe*, Tisztelgés a finn lélek és kultúra előtt, 266. oldal).

Ehhez mindössze annyit fűznék hozzá, hogy a Szovjetunióhoz viszonyított csöppnyi kis nép és ország soha, értsd alatta: a mai napig sem ismerte el a haza, vagyis Finnország keleti határát, mert Finnországból is ugyanolyan igazságtalanul szakítottak el területeket, mint ahogyan azt Magyarországgal tettek. Finnország továbbra is igényt tart, a Szovjetunió felbomlása óta, Oroszországgal szemben az elcsatolt területekre! (És egy másik rokon nép, a japán sem törődött bele a Kuril-szigetek II. világháború utáni elvesztésébe! Észtország és az észti nép pedig a napokban vívja újabb szabadságharcát az oroszokkal, akik most (még) nem tankokkal és bombázókkal akarják ismét leigázni őket, hanem gazdaságilag szeretnék az országot és lakosait tönkretenni. Fölbérelt huligánjaik viszont már ott randalíroznak Tallin utcáin!)

A *Magyarságtudat-hasadás* című könyv kapcsán szólni kell még a Gubás házaspár-

nak a szó legnemesebb értelmében vett mozgalmi munkájáról is, ők ugyanis nem csak az Aracs T. Sz.-ben kifejtett munkájukkal vannak jelen a délvidéki közéletben, hanem ott vannak minden olyan értelmiségi megmozduláson, nem egyet ők maguk szerveztek meg, amely a Délvidék magyarságának épülésére szolgál. Dr. Gubás Jenő a kezdeményezője egy központi kegyhely létesítésének, amely méltóképpen állítana emléket az 1944-ben ártatlanul kivégzett áldozatainknak, a már elkészült Dokumentációs Központnak, bányászati magyar kollégiumoknak, és nem utolsósorban a házaspár fizikai jelenlétével és föllépésével támogatta a 2005.X.15-én a „Ne bántsátok a magyart!” elnevezésű szabadkai tiltakozó megmozdulást, amelyet a délvidéki magyarok az egyre inkább elszaporodó magyarverések ellen rendeztek meg. (Az már egy másik történet része, hogy ezt az akár történelminek is nevezhető megmozdulást a honi liberális és kozmopolita újságírás milyen lekicsinylően kezelte...)

És szólnunk kell, mert mindig és mindaddig beszélünk kell róla, amíg a bűnösök nem bűnhődnek, amíg mindannyian kiszolgáltatottak vagyunk és bármikor bármelyikünk az erőszak áldozatává válhat, hogy a Gubás házaspár otthonát már nemegyszer betörők dúlták fel, őket pedig tettlegesen is bántalmazták! Szólnunk kell, mert a nyilvánosság az egyetlen fegyverünk, a szolidaritás pedig az az erő, amely bennünket a Kárpát-medencében megtarthat!

Gubás Jenőt sokan nem szeretik, de ez nem baj! Mert legalább annyian szeretik, és egyre többen tisztelik!

P.S. Minden sikeres férfi mögött ott van egy nő, egy asszony, aki nélkül a férfi nem lenne az, aki. A köszöntés, a főhajtás Gubás Ágota asszonyt is méltán illeti!

* Elhangzott Kanizsán 2007. május 10-én a József Attila Könyvtárban megtartott könyvbemutatón

Ébred-e a nemzet?

I.

Emberkép és nevelés

- Adalék a Magyar Református Egyház
Nevelési Konceptiójához -

1.

Bevezetés

Minden nevelési koncepció alapja egy emberkép, mivel amilyen az emberképünk, olyan a magatartásunk, így nevelő tevékenységünk is.

Egy keresztyén nevelési koncepció végső alapja – a hit és a tudás egységében – az a meggyőződés, hogy a teremtés és a természet rendje, törvénye ugyanaz. Ez a tény legjobban az ember lelki természetében, istenképiségében érhető tetten. Személyiségünk tudattalan mélymagvában működik legfontosabb ősképünk (archetipusunk), az Isten képe. Ez az istenkép az a minden emberben működő, valóságos erőközpont, amely teljes személyiségünk egységét biztosítja, amely emberségünk kibontakozását vezérli és amely egészségünk kiteljesedésének s megőrzésének az alapja. Az egyes ember is, de az egyház is csak annyira hatékony életmegtartó erőforrás és hatás ebben a világban, amennyire meggyőző, hiteles „kép-viselője” az Istennek.

Az ember bonyolult, de egységes, tudatosuló lelki természetű és cselekvésben tökéletesülhető élőlény. A lélek az ember élő lényege. Nem tudjuk, de sejtjük, hogy amit léleknek nevezünk, az csírájában valamiképpen már az étellel együtt, ennek forrásánál jelen volt, s mint „Isten lelke lebegett a vizek felett.” Arra már választ ad a tudomány, hogy az élő-

lények és az ember törzsfajlásában (filogenezisében) a lélekcsírából hogyan alakult ki a tudatosult mindjobban az ember lelki természete.

A nevelés az egész embert formáló, teljes, azaz egészségesebb embersége kibontakozását segítő tevékenység. Hatékonysága attól függ, hogy a nevelők tevékenysége mennyire igazodik a természet, illetve a teremtés rendjéhez, mennyire világos és teljes az emberről alkotott képük (aki és akivé lehetne, illetve kell legyen), és mennyire hiteles nevelői személyiségek maguk, életpéldájukon keresztül sugározva a nevelési eszmény megvalósulását.

Tekintve, hogy minden élőlény rendszerként működik, mindig az egészségből kell kiindulnunk. Egyetlen emberképet sem lehet részekből (tulajdonságokból) összerakni.

Három emberképet kell kibontanunk úgy, hogy azokban a tudás és a hit, valamint a keresztyénség és a magyarság összhangban legyen: az ember teljességét tartalmazó képet (Van-kép), a nevelési eszmény képét (a Lehet-s ezért Kell-kép) és az egészséges nevelő képét. Ezzel együtt s egymással összefüggésben meg kell határozni a nevelés, az oktatás és a tanítás tevékenységének a lényegét.

2.

Az ember

Az ember egyéni lelki egész. Sorsa a környezetével való cselekvő kölcsönhatásban alakul. A természeti és a társadalmi környezet hatása it a megismerő funkcióval fogja fel (érzékelés, észlelés), őrzi meg (emlékezés) és dolgozza fel (képzelet, gondolkodás). Az ember dinamikus irányulásaival (szükségletek, ösztönök, vá-

gyak, törekvések, beállítódások, érdeklődés, értékorientáció, csúcán az akarással) aktívan vissza is hat környezetére, alakítja azt. Az akarat, mely egyszerre döntési aktus és folyamat: a cselekvés valamennyi energiájának egységbe kényszerített irányítása. Az ember személyiségének harmadik funkciócsoportja: a megismerést és a cselekvést egyaránt átszövő és a magunkhoz valamint másokhoz való viszonyunkat életérdekeink alapján közvetlenül tükröző érzelmeink, indulataink.

Az ember dinamikus önszabályozó rendszer. Lelki funkcióink egyik csoportja – a nagyobb és filogenetikusan ősi – tudattalan, a másik tudatos. Egy funkciónk akkor válik tudatossá, ha kapcsolatba kerül az én-nel. Az én a személyiség csak tudatossá vált részének a vonatkoztatási és energetikai központja. Ezt azért is fontos szem előtt tartani, mert a bennünk egyszerre jelen levő jó és gonosz erők leghatalmasabbjai tudattalan folyamataink mélységeiből törnek elő. Ezeknek a tudatosítása az önismeretet gyarapító belső, erkölcsi fejlődésünknek s hitből fakadó megújulásunknak is fontos része.

Tudatos személyiségünk valójában egy cselekvésszabályozó rendszer, amelyben valamennyi pszichológiai funkciónk – meghatározott szereposztás szerint – részt vesz. Az ember cselekvő lény. Saját sorsának valóban kovácsa lehet, de csak annyira, amennyire önmagát és helyzetét helyesen felmérve, a megfelelő időben megfelelően cselekszik.

A hatékony nevelés mindig az egész szabályozó rendszerre, annak ösztönző, szervező és végrehajtó funkcióira egyaránt hat. A teljes személyiséget csak akkor formáljuk, ha a tudattalan folyamatokra is hatni tudunk. Ezért van szükség a hit mélységeiből fakadó és a lélek mélységeiig hatoló vallásos nevelésre.

3.

A nevelési eszmény: a tökéletesedő ember

A nevelési eszmény az az emberkép, amely az embert élete és embersége legnagyobb értékére fejlesztve, teljességében és tökéle-

tesedésében mutatja be. Korszerű értelmezéséhez gyökeres szemléletváltásra van szükség.

Az emberiség történelme során számos nemes gondolat, érték vált nevelési eszménnyé. A nevelési eszmény értékét azonban nem valamely eszme adja, abból nem vezethető le. Az eszme csak absztrakciója a valóságnak, annak eszmei mása. A nevelési eszmény valóban érték kategória, értékét azonban nem az eszme, hanem az élet, az emberi természet valósága adja. Ez az alapja. A nevelési eszmény a mindenkori tudás szintjén három képet tartalmaz: az ember lényegéről, fejlődéséről (fejleszthetőségéről) és fejlesztéséről (a nevelésről) alkotott képet. Így válik élettörvényeken alapuló integráló erővé és irányítóvá a nevelés minden területén és minden formájában (pl. értékelés, tantervkészítés, nevelési feladatok meghatározása, tehetséggondozás stb.).

A nevelési eszmény nem cél, hanem irány, nem az emberi tökéletesség állapota, hanem a tökéletesedés véget nem érő útja, vagyis a tökéletesedő ember. S amikor a keresztyén ember Jézus tökéletességre hívó szavától – „Legyetek azért ti tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes!” – megretten, talán ezt szabad úgy értelmezni, mint törekvést, hogy az Ő útját járjuk, mivel Ő „az Út, az Igazság és az Élet”.

A nevelési eszmény megvalósításához az induló feltétel és feladat:

- a felnőtt társadalom élettisztelő emberi kulturáltsága;
- a saját otthonnal rendelkező ép (teljes) és erős család, amelyben a gyermek közös akarral fogant és szeretettel várták;
- kiegyensúlyozott, viszonylag boldog és igazi gyermekkor, amelyben a gyermek áthatlant a népmese világán is.

A tökéletesedő embert erős, építő élni akarás, életvidámság, cselekvő optimizmus jellemzi. Integrált személyiség, aki úgy képes önismeretre jutni, a helyét megtalálni, hogy közben az élet isteni rejtélyének öntudatlan megtapasztalásától eljut a kegyelem élményé-

ig, a személyes istenképig. Nemzeti azonosságtudatát, hazaszeretetét is a tudattalan hajszálgyökerek táplálják.

Tudatos személyisége adottságaihoz mérten arányosan fejlett és fejlődik. Értelmesen és egyre igényesebben aktív. Tudásával együtt nő cselekvő felelősségérzete. Cselekvő erejét és képességeit értelme szabályozza, saját meggyőződéssé, majd világnézeté ötvözi.

Tevékenységét, önmagához, az emberekhez, a természethez fűződő kapcsolatait gazdag, pozitív és kiegyensúlyozott érzelmek szövik át. A tökéletesedő ember is csalódik (sokszor mélyebben, mint az igénytelenebb ember), érik kudarcok, de megtanulja feldolgozni azokat.

Autonóm személyiség, aki a szabadság és a felelősség egyensúlyában képes az önérvényesítésre és az önkorlátozásra. Embersége kibontakozásába a szocializációt, a másik embert és a határokon túli teljes nemzetet is beleérti.

Tudatos életvezetéssel törekszik teljes egészségre. Ezért egyéniségéhez és lehetőségeihez mért lelki és testi edzése szokássá, életmódjának szerves részévé vált.

A tökéletesedő ember belülről fakadóan, az élet tiszteletéből eredően etikus. A hatókörébe kerülő minden életért cselekvő felelősséget vállal. Életének mindig van értelme, mert értelmes feladatok vállalásával maga ad értelmet életének. Humanizmusa nem passzív szemlélet, hanem a saját emberségéért szüntelenül folytatott kemény, belső küzdelem.

Jól ismeri az európai s benne a magyar történelmet és kultúrát. Önkritikus önbecsüléséből fakad erős családi érzése, s erre épül magától értetődő természetességgel nemzeti öntudata. Hazaszeretetének lényege az összmagyarság sorsához méltó magatartás. Egyéni, családi és nemzeti önbecsüléséből fakad más népek, nemzetiségek, más vallású emberek iránti megértése, türelme és tisztelete. Mások megítélésében egyetlen mércéje: az igaz emberség. Emberségének, magyarságának s európaiságának ereje – jól tudja –

a sokszínűség harmonikus egységében rejlik. Számára az új, egységes Európa feladatot jelent. E feladatát Magyarországon teljesíti, a hozzá vezető út: a nemzeti emelkedés útja. Vallja, hogy „a mi európai feladatunk: embernek lenni – magyarul” (Makkai Sándor).

4.

A pedagógus

Ki a nevelő? A nevelő az az ember, aki a saját emberségéből – tudásából, hitéből, jelleméből, mindezek fogatékosságaival együtt – építi a rábízott gyermekek, ifjak emberségét. A nemzet napszámosa, aki naponta számot ad. Úgy „gyermekvezető” („paidagogos”), mint a számadó juhász, aki jó pásztorként terelgeti, védi nyáját, a tanítványai közösségét.

Milyen legyen? A nevelő is tökéletesedő ember, hiszen tevékenysége csak akkor hiteles, ha a nevelési eszményt először ő teszi önmaga fejlődése mércéjévé, ezzel könnyítve meg tanítványainak példája követését. Így használja szerszámát, a szót is, tetteivel egybehangzóan. Az üres verbalizmus, a szócséplés korszakában sem felejt el, hogy a szó, a „verbum” jelentése ige, tehát cselekvést jelentő igaz szó, - az Isten szájából világot teremtő erő: legyen! és lőn!

Az igazi pedagógusnak észjárásává és szokásává vált a nevelői gondolkodás és magatartás, amely értékalapú, gyermekközpontú és fejlesztő célú. Tevékenységének egyszerre fontos szereplői a gyermekek és a felnőttek. Az ő belső fejlődési törvénye is az élet tiszteletének az etikája – valójában a krisztusi szeretet etikája -, amelynek megvalósításában különösen négy területen nagy a felelőssége: a gyermekekkel mint tanítványaival, a pályatársaival, a szülőkkel és családokkal, valamint a szakmai, hivatali vezetéssel való szembesülésben. A pedagógus, ha pedagógus akar maradni, meg kell tanulnia újra meg újra gyermekké válni s annak maradni tudatos, mély értéképítő naivitással (naívnak lenni annyi, mint komolyan venni a dolgokat). Ennek megvalósítása a szüntelenül megújuló élet nagy

csodája, mivel a megfáradó, lankadó lélekben a megkopottat, az elhasználtat kell újra elhasználatlanná tenni. A keresztyén pedagógus számára – s ez többlete – élete minden pillanatában adott az újjászületés kegyelme, a személyiségnek ez a totális regenerációja.

Végül egy felsőoktatással, pedagóguskép-zéssel (óvónő-, tanító- és tanárképzéssel) is foglalkozó nevelési koncepcióban szükséges, hogy legalább a képzés célját meghatározzuk. Ez is egy emberkép: érett, gyermekszerető, az egyetemes, az európai és a nemzeti értékekkel azonosuló, alkotó pedagógus személyiség kibontakoztatása; aki meggyőződéssel vállalja és valósítja meg a keresztyén hitelveket; aki korszerű műveltséggel és továbbépíthető szakmai tudással képes a jövő alakítására is alkalmassá váló gyermekek (ifjak) fejlesztésére és önmaga folytonos megújítására.

5.

A pedagógiai tevékenység

A pedagógiai hatás mindig kétsarkú folyamat. Egyik pólusában a nevelő, (illetve nevelőközösség), a másik pólusában a tanuló, (illetve a tanulóközösség áll). Ebben a kölcsönhatásban – akár tudatos ez, akár nem – a nevelő mindig az egész személyiségével hat a tanuló egész személyiségére. A pedagógiai tevékenység három formája között ezért csak hangsúlybeli különbség van.

A nevelés: az emberi természet törvényeit követő céltudatos és tervszerű tevékenység, amely az egyénben és a közösségben az emberség teljes értékűvé fejlődését és az erre irányuló törekvés kialakulását segíti, s amelynek szükségességét az önnevelés szünteti meg.

A nevelés alapvetően kettőt jelent: a fejlődést eredményező tevékenység ösztönzését és irányítását, valamint a fejlesztő (természeti és társadalmi) környezet biztosítását. A nevelés tehát egyszerre ösztönzés és a kedvezőtlen környezeti hatás elhárítása, javítás és

megelőzés, valamint milió- és helyzetteremtés a természetes fejlődés érdekében.

Az oktatás: a nevelésnek az a formája, amelyik túlnyomórészt az értelem működtetésén keresztül az igaz ismeretnyújtással és az ismereteket alkalmazó gyakorlás eszközeivel tudásra és meggyőződésre vezet, s amelynek szükségességét az önművelés szünteti meg.

A tanítás és az oktatás rokon jelentésű fogalmak. Az oktatásról leírtak a tanításra is érvényesek. A tanítás azonban – s ez a közfelfogásban is így él – személyesebb, mint az oktatás, s ebből fakad az a többlete, hogy hozzá kimondatlanul is inkább kapcsolódik a nevelés mozzanata.

6.

Összefoglalásként

érdemes a nagyszalontai tanító, Arany János tanácsát megszívlelni:

„Hagyjátok a meddő vitát!
Bölcs Isten az, ki rendel;
Az ember tiszte, hogy legyen
Békében, harcban ember.
Méltó képmása Istennek,
S polgára a hazának,
Válassza ott, válassza itt
A jobbik részt magának.”

II.

Tespedő nép vagy ébredő nemzet? Az én felelősségem

A nemzet lelkiállapota után egyetlen dologról kívánok szólni, az egészségről, arról, hogy mit tehetünk és mit kell tennünk ahhoz, hogy egészségesek legyünk és maradjunk.

A címben szereplő kérdés igazában csak egyénileg tehető fel: én tespedt vagyok-e vagy felébredtem? Összességében a magyarság egészére nézve nem. A magyar társadalom ugyan nagyon beteg, benne nagyon sok a félelemtől megdermedt és tespedő ember, de ugyanakkor nagyon sok, egyre több ben-

ne az öntudatra ébredő, egészségesebbé váló ember is.

A címben szereplő kérdést a változásba, egy fejlődési folyamatba helyezve is fel lehet tenni: hogyan fejlődhetek tespedő emberből egészséges ébredő emberré, illetve hogyan fejlődhetünk tespedő népből egészséges, ébredő nemzetté? Mit tegyünk, hogy lakosságából, népből újra nemzetté váljunk?

Problémánk megértése érdekében 3 ténytet előzetesen ma is megemlítek.

1. 1992-ben jelent meg Kopp Mária és Skrabski Árpád „Magyar lelki állapot” c. könyve. Ebben – több mint 20.000 fő vizsgálata alapján megállapítják, hogy a neurózis és a depresszió népbetegséggé lett (34%, ill. 24%). Közös alapjuk a félelem és a szorongás. Mindkettő hátterében ott lappang az el-lenségesség érzése. Tényként említik, hogy mindezeknek az egyik legfontosabb oka: a támogató család hiánya. Hangsúlyozzák, hogy ezeknek a betegségeknek a megelőzése és kezelése nem csupán egészségügyi, hanem alapvető társadalmi, politikai feladat.

2. Több alkalommal hallottam evangélikus lelkészekről olyan bírálatot, mely szerint a lélektan és a pszichológusok istennélküliek, hitetlenek. Részben igazuk van, de az is kiderült, hogy egyes lelkészek kevéssé ismerik a lélektant s nincsenek tisztában a lélek mibenlétével. – A pszichológia nem néz szembe az Isten problémájával, de a teológia sem néz szembe a lélek problémájával. A modernnek tartott kor zavart szellemi állapotának a tünete ez: a hit és a tudás szétválasztása, - mert csonka az emberképünk. Pedig a hit a tudás mellett – a legnagyobb tudás mellett is! – az a lelkünk tudattalan erőiben gyökerező bizonyosság, amellyel az Istennel kapcsolatba kerülünk. A hit minden embernek, a tudósnak és a művésznek is, segít az erkölcsi tartását megerősíteni. A tudás viszont a teológusnak, a lelkésznek segít – az erős, élő hit mellett is! -, hogy hitre szoruló korát s benne a hitre szoruló embert jobban megértse és valóban tudjon rajta segíteni.

3. Az elmúlt hónapokban „Lélek és forradalom” címmel az 1956-os forradalom 50 éves jubileuma alkalmából különböző helyeken tartottam előadást. Mindegyiket így kezdtem: Amikor ma 1956 nemzeti forradalmára emlékezünk, világosan kell látnunk, hogy ezzel a magyarság végső, élet-halálharcához gyűjtünk erőt, lelki erőt, mert ezen múlik minden.

Azután 2006. október 23-án megéltük az elképzelhetetlent! Tanulságos volt: helyzetünk súlyosabb, mint valaha, de letisztult, egyszerűbben áttekinthető. Többé már senki nem beszélhet mellé. A jellegzetesen gyáva, álértelmiségi, felelősségelhárító szócsűrésnek többé nincsen helye. Nem szabad fejjel menni a falnak, de többé már nem térhetünk ki az elől, hogy nevén nevezzük a dolgokat.

Mindezek előre bocsátása után a következőkről lesz szó:

az egészségről – az emberkép felől megközelítve;

mai helyzetünkről és okairól;

tennivalónkról, - s ezen belül az ifjúság iránti felelősségünkről és az ifjúság felelősségéről.

1.

Egész-ségünk, emberképünk

Az egészség, - a magyar nyelv kifejező erejével erre utal - : az emberegész hatékony működését jelenti. Mit jelent egész embernek lenni? Mit jelent embernek lenni? Ki vagyok én? Igazában a lélek problémájával állunk szemben.

A szemmel nem látható, de létező lélek egy természetfeletti világ jelensége? Milyen törvények irányítják működését? Hozzák létre különböző lelki állapotainkat? Az ember teremtésével az Isten a lelket készen lehelte belénk? Akkor a teremtett világ és a természet két különböző világ? De hiszen az Isten a természetnek és a történelemnek is az ura.

Kíséreljük meg a tényeket és a gondolatainkat rendezni.

Ezen a Földön a természeti folyamatokat és a történelmet is, - mivel az élő természet s benne az ember és az emberi társadalom egy rendszert alkot - egyaránt természettörvények szabályozzák. Ezek a törvények az életnek, minden élőlényre, így az emberre is érvényes működési törvényei s egyszersmind a fejlődésnek is a törvényei. Az ember az élőlények törzsfajlásában kialakult természeti lény. Bizonyíték erre a megtermékenyített petesejt, amelyik az édesanya méhében 9 hónap alatt megismétli ezt az egész törzsfajlását az egyszéjtű élőlénytől a fejlett emlősállatig. Ebben a törzsfajlásban a lelki természetünk kialakulása is benne van; csak ez utóbbi, a lelki törzsfajlásunk még folytatódik az első életévekben, amikor a kisgyermek eszmélni kezd, - de már az anyaméh védőburka nélkül. Ekkor már a család a természetes védőburok. Ezért létparancs a család védelme!

Az emberben nincsen semmiféle kettősség. A test és a lélek, az egyéniség és a társaslény „kettőssége” csak látszat. Az ember bár nagyon bonyolult, de egységes, tudatosuló lelki természetű és cselekvésben tökéletesülhető élőlény. Nincsen külön testünk és lelkünk, s egyszerre vagyunk egyéniségek és társaslények. A lélek az embernek minden sejtjét átjáró élő lényege. Egyes élőlények életét, fejlődését már a biológiai törvények ismeretében is megértjük. Az emberi élet megértéséhez ezeken kívül még a pszichológiai törvények ismerete is szükséges.

Az ember belső lelki szerkezetét egy olyan házhoz hasonlíthatjuk, amelynek az emeletét építették a 20. században egy 16. századi földszintre. Tüzetesebb vizsgálat után azonban kiderül, hogy az egésztest egy 9-10. századi lakóházból építették át, amely alatt egy ókori pince és ezalatt egy betemetett barlang található. - Nos, önismeretünkkel az épület felső, tudatunkkal jól megvilágított szintjein jól eligazodhatunk, a sötétebb pincében - személyes és családi, tudattalan folyamatainkban - már nehezebben. A kollektív tudattalan barlangjába - ez az emberi faj emlékezetének

ősi tárháza - már nem tudunk behatolni. Félelmetes erők, pl. állati eredetű ösztöneink és titokzatos gyógyító erők működnek ott. Onnan csak „fölfelé” jöhet üzenet álmokban, mitológiai szimbólumokban, ösképek formájában.

Hogyan is zengett költőien szép énekünk?
„Az Úr csodásan működik, de útja rejtve van,

Tenger takarja lábnyomát, szelek szárnyán suhan.

Mint titkos bánya mélyiben formálja terveit,
De biztos kézzel hozza föl, mi most még rejtve itt.”

A mélylélektan a kollektív tudattalan ösképeiről szól. Ezek közül a legfontosabb az istenkép. Ez az, a minden emberben működő valóságos erőközpont, amely teljes személyiségünk egységét biztosítja (az én csupán tudatos folyamatainknak a központja), amely emberségünk kibontakozását vezérli, s amely egészségünk kiteljesedésének és megőrzésének az alapja. A lelkünk tehát már a tudatelőtti korszakában magán hordozta az Isten „keze nyomát.” Ez tehát tudatunktól és akaratunktól függetlenül alakult ki, vagyis az Isten nem is lehet emberi kitalálás eredménye. Egyébként ez az a tapasztalati tény, amelyben a pszichológus és a teológus egyetért: az ember istenképűsége. Az egyes ember, de az egyház is csak annyira hatékony életmegtartó erő, amennyire felelősen hiteles „képviselő”.

Nos, így, - a bennünk működő istenképpel együtt - teljes, kerek egész, egész-séges az ember.

Honnan akkor az ugyancsak bennünk lévő bűn? Az ember több mint kétmillió évig a növényvilággal és az állatvilággal együtt teljes harmóniában simult bele a természetbe. Igaz, ki is volt szolgáltatva az erőinek, de ugyanezek az erők ösztönös alkalmazkodásán keresztül életben is tartották. Az ösztönös tudattalan állati létből kiemelkedő ember - kialakuló öntudata és akarata révén - kb. 120-150 ezer éve (?) vált képessé arra, hogy válaszon: megismerve a természet törvényeit, követi azokat, vagy megszegi. Emberré válásunk

folyamatában ez a változás – homo sapiens-szé, „jónak és rossznak tudójává” válásunk olyan megrendítő volt, hogy lelkünk mélyén a kígyó szimbóluma, ősképe őrzi ennek az emléket. Tudományunk és hitünk szerint ez az első bűneset. Az emberiség életében ezzel jelenik meg az értelmiség felelőssége és az élettisztelet etikájának a szükségessége. Ez utóbbinak a tartalma éppen a felelősség, a határtalanná váló felelősség minden, a hatókörünkbe kerülő életért. Ettől kezdve az emberhez méltó élet csak a hit és a tudás összhangjában lehetséges. Ez nem morális követelmény, hanem egyszerűen emberi természetünk belső fejlődéstörvénye, az egészséges élet fejlődésének a törvénye. Az egészség ugyanis nem a betegség hiánya, nem is csupán állapot, hanem folyamat, egész emberiségünk fejlődésének, kiteljesedésének a folyamata.

A természetben tehát az élet, a lélek, az erkölcs és az egészség egylényegű „testvérek”. Ebből viszont az is következik, hogy a világ és benne nemzetünk pusztulása nincsen a természeti folyamatokba kódolva, hanem az a bűnre is hajlamos ember téves döntéseiből és téves cselekvéseiből, vagyis a lelkünkéből fakad. Ugyanígy azonban minden életépítő és nemzetépítő munka is a léleképítéssel kezdődik.

Összefoglalva: számomra az ember istenképiségéből vált nyilvánvalóvá, hogy a természet és a teremtés rendje és törvénye egy és ugyanaz.

A továbbiakban tehát helyzetünket a hit és a tudás, valamint a magyarság és a kereszténység egységében vizsgáljuk.

2.

Helyzetünk

Kérem, válaszoljanak: Önök szerint az emberek miben hisznek jobban, a technikai eszközök fejlődésében, vagy a lelki fejlődésében?... (Az a tapasztalatom, hogy rendszerint az elsőben.)

Igen, a közgondolkodásnak furcsa ellentmondása ez: jobban bízunk az anyagi vívmányokban, mint a saját lelki erőnkben, amely pedig a technikai fejlődés létrehozója.

Helyzetünk értékelése előtt tehát rögzítsük: az anyagi és az emberi (azaz lelki-erkölcsi) tényezők kölcsönhatásában az emberi tényező a meghatározó s az anyagi tényező a meghatározott, az eszköz. Egy jól felszerelt iskola vagy kórház vagy gyár mindig csak annyit ér, amilyen a benne tanító, gyógyító, dolgozó emberek minősége. Félreértés ne essék: az anyagi értékek fontosak. Szükség van jól felszerelt iskolákra, kórházakra, korszerű gyárakra, de még inkább szükség van talpig emberekre, erős ifjúságra!

Ha ezt figyelembe véve vizsgáljuk az ország gazdasági helyzetét, akkor máris nyilvánvaló, hogy miért ilyen, amilyen; emberi minősége, tespedt lelki állapota, erkölcsi értékrendjének széthullása miatt. Súlyos beteg a mai magyar társadalom, s benne személy szerint mi is, én is, Önök is; ki így, ki úgy.

Fél évvel ezelőtt még megpróbáltam volna tételes adatokkal kórképet adni. Helyzetünk azonban meghaladta azt a kritikus szintet, hogy – ha csak egy előadásnyi időnk van, akkor – csak a tünetekről szóljak. Egész képet mutatok s időben és térben szélesebb távlatból közelítek a mai állapotokhoz.

Lépünk vissza Mohácsig. Kölcsey Ferenc a fél évezreddel ezelőtti helyzetről a *Nemzeti hagyományokban* ezt írja: „Veszélyes kezekre szállt a kormány s kevés évek után a közboldogság Mohácsnál elveszett”. A közboldogság akkor, igaz, elveszett, de a magyar állam megszűnése után és ellenére a magyar nép kultúrájában, szokásaiban és nyelvében egységes maradt. Mi van ma? Ma más a helyzet, de másként nem jobb: van ugyan önálló magyar állam, de megroskadt a lélek, emberiségében rongyolódott le népünk jelentős része.

Ahhoz pedig, hogy helyzetünk nemzetközi beágyazottságát érezzük, Carl Gustav Jung svájci pszichiáter, pszichológus 1957-ben tett megállapítását idézem.

„Ma, a második évezred befejezésének es-téjén olyan időt élünk, amely egy világméretű pusztulás apokaliptikus képét vetíti elénk. Semmi alapunk sincs arra, hogy a fenyege-tést könnyedén vegyük. A nyugati világban mindenütt ott vannak azok a felforgató kisebb-ségek, akik a gyújtófáklyát készen tartják. Sőt humanizmusunk és jogérzékünk védelmét él-vezik olyannyira, hogy nézeteik terjesztésé-nek semmi sem áll útjába, csupán egy bizo-nyos belátó és szellemileg szilárd lakosságré-teg kritikus értelme. Ez utóbbi réteg hatalmát azonban nem szabad túlbecsülni. Ez országról országra a nemzeti vérmérséklettől függő-en változik. Régióként függ továbbá a közne-veléstől és ezen kívül alá van vetve a politika és a gazdasági tényezők zavaró hatásának”.

A felforgató gyűlölet gyújtófáklyája Magyar-országon teljes lánggal ég. A helyzetet és okait 10 mondatban foglalom össze.

1. „Magyarországon ma polgárháború van,” – mondta ki már 1999. december 9-én Granasztói György, az Európai Unió volt nagy-követe.

2. A hatalom gonosz erői a globális nagytö-ke támogatásával gazdasági, pszichológiai és most már – valószínűleg – vegyi eszközökkel is totális hadjáratot folytatnak az összmagyarság ellen.

3. 2002 óta gyorsított menetben gátlástal-an cinizmusmal fejezik be azt, amit Trianon-ban elkezdtek.

4. Ami ma Magyarországon történik – arra minap egy szegedi klinikai tanársegéd azt mondta: - „ez célzott népirtás”.

5. A demokráciának már a látszatára sem ügyelnek.

6. A központosított hatalom diktatúraként működik, és a kettős mérce oly kirívóan érvé-nyesül, hogy a jogállam már csak papíron (de iure) működik, a valóságban (de facto) azon-ban már megszűnt.

7. A hatalom által pénzelt média az emberi jogok lábbal tiprásával naponta mérgezi az emberek lelkét, rombolja értékrendjüket, megrontva a gyermekeket, szétzilálva a há-zassági, a családi kötelekeket.

8. A keresztény Magyarországon a keresz-tényellenes és a magyarellenos cselekedetek mindennapi, sőt támogatott gyakorlattá váltak, – mert engedték!

9.-10. A Magyar értelmező kéziszótár szerint a haza iránti köteles hűség megszegése: haza-árulás. Ma az emberek ezrei – tudva és tudatlanul, magánemberként és hivatalos személyként – a hazaárulások sorozatát követik, követjük el!

Vegyük végre észre: a hatalom mai urai nem ismernek irgalmat és a magyar holokausztban már a lelket is megölik.

A kép egyértelmű: a fejsze immár a fák gyö-kerére vettetett: emberségünknek már a tu-dattalan lelki gyökereit metszik el. Visszafelőd-ik, eltűnik szemünk elől a bennünk élő isten-kép. Isten ugyan változatlanul jelen van, még-is magunkra maradtunk, mert mi hagytuk el Őt. Árvák, árva nép lettünk. Ez a mi helyze-tünknek, betegségünknek a lényege: az árva-ság.

Nos, itt tartunk... Van kiút ebből a helyzet-ből? Van! – mert ahol a bajok gyökere, ott a megoldás is: a lelkünkben!

A félelemtől dermedt lelkeket kell felébresz-teni és újra Isten felé fordítani! Ez csak rajtunk múlik. Ha őszintén akarjuk, akkor ezt senki nem akadályozhatja meg. Nagy időket élünk, amelyhez nagy emberek kellene. Hozzá kell nőnünk a feladatokhoz, ahogyan azt 1956-ban is tettük. Személyes felelősséggel kell – kivétel nélkül mindannyiunknak! – hozzájár-olni a magunk kisebb nagyobb feladataihoz. Ki-nek-kinek a felelőssége a táalentumai és a ha-tóköre arányában nő. A legjelentéktelenebb-nek tűnő embernek is van valami olyan felada-ta, amit más helyette nem tud megoldani, csak ő. Ha ezt nem teszem meg, akkor mu-lasztásos vétkemmel én is felelőssé válok a nemzetrombolásban.

3.

Tennivalónk

egyszerű: egészségesen kell élnünk! Kiin-dulásként vegyük komolyan a Szentírás két fi-gyelmeztetését:

- „Minden féltett dolognál jobban őrizd meg a te szívedet, mert abból indul ki minden élet!”

- Jézus bátorító intése: „Ne féljete azoktól, akik a testet ölik meg, a lelket pedig meg nem ölhetik, hanem attól féljete inkább, aki mind a lelket, mind a testet elveszitheti a gyehennában.”

Mindenek előtt legyen alapelvünk: nekünk nem a gyűlölet és a hazugság ellen kell harcolnunk, hanem egyszerűen egészségesen kell élnünk, mert az értékrend csak az egészséges emberben áll helyre. – Ezt magunkon kezdjük el! Éljük bátran, igényesen és szeretetben a magunk családi életét. Ezzel már önmagában sokat tettünk. Egyszerű dolgokról van szó.

Egészséges életmódot kell folytatnunk. Kifejthetném ennek három pillérét – helyes táplálkozás, rendszeres testmozgás és rendezett emberi kapcsolatok kialakítása, ápolása – de, ehhez több előadás is kevés lenne. Ehelyett három átfogó feladatot fejtek ki.

1. Pontosan emlékezzünk és emlékeztessünk! Ez egyaránt vonatkozik egyéni tapasztalatainkra, családi életünkre és hazánk történelmére. Egy nép élő emlékezete a nemzeti hagyomány és annak ápolása. Mélyen igaz Kölcsey Ferenc megállapítása: „Minden nemzet, amely elmúlt kora emlékezetét semmivé teszi, vagy semmivé lenni hagyja, saját nemzeti létét gyilkolja meg.” – Jól tudjuk: az emlékezet lényege a múlt megjelenítése, s ezzel épít hidat a jövőbe, mert a jövőt ma építjük azal, hogy alakítjuk a körülményeket s formáljuk az embert a múltbeli tapasztalatok felhasználásával. Az ember ugyanis az idő folytonosságában élő lény, akinek a múltja és a jövője a jelen léleképítésén múlik. Trianont feldolgozni és a legkeservebbnek tűnő jövőnek is a fejlődés reményével nekiindulni csak erős és szüntelen megújulásra képes lélekkel lehet. Hogyan tehetünk erre szert?

2. Éljünk igazságban! Ez a második feladat. Igazságban élni annyi, mint a valóságot olyanak merni és tudni venni és mutatni, amilyen. Ez ma mindannyiunk számára különösen fontos. Ehhez az akarat bátorságára és az érte-

lem metsző világosságára egyaránt szükség van. Az igazságnak olyan mélységéig kell lehatolnunk, amikor már nemcsak a gyermeknek, hanem a magát okosnak tartó felnőtt – de különösen az értelmiségi – számára is nyilvánvalóvá válik, hogy „a király meztelen”, és ezt félelem nélkül és hangosan ki is mondja.

A 3. legfőbb tennivalónk: egy új, lelki Honfoglalást kell végrehajtanunk!

A honfoglalás egy nép végleges és biztonságos elhelyezkedése és berendezkedése egy, a számára megfelelő térségben. A mostani Honfoglalásunk azért új és lelki, mert fizikailag már több, mint 1100 éve élünk itt a Kárpát-medencében, de ismét üldözötté váltunk a saját hazánkban, tehát újra biztonságossá kell tennünk. Ez valójában egy hosszútávú nemzetstratégiai feladat, amelynek számos összetevője és taktikai eszköze van. Ezek kifejtésére most nincsen lehetőségünk, de egy lényeges mozzanatot kiemelünk.

Ahhoz, hogy idegen kézre jutott vagyonuskat és kulcspozícióinkat a társadalom minden területén – lépésről-lépésre, helyi kezdeményezéssel és összefogással – visszaszerezzük, újra erős nemzetté kell válnunk. „Minden nemzet olyan erős – írta 1919-ben Imre Sándor pedagógus professzor és miniszter – amilyen egészséges, amennyire tanult és amilyen becsületes”. Egy ébredő, erősödő nemzetben a helyi közösségekben, lépésről-lépésre – és erre most jó lehetőségünk van – a lelki erőt anyagi erővé, hatalommá – médiahatalommá is! – tudjuk alakítani, és lesz újra nemzeti tőkénk, honvédelmünk, termőföldünk, viruló mezőgazdaságunk. Ezek nélkül az 1956-os forradalom céljait nem tudjuk megvalósítani.

Ez a Honfoglalás iszonyúan kemény és hosszú napi küzdelem. Nem fegyverrel és nem lövészárkokban vívják. Belül, a lelkünkben zajlik ez a küzdelem, ahol nem segítenek a trükkök. Itt a természet törvényei szabályozzák az erők összecsapását, és csak a szívós akaratnak, a hitnek és a szeretetnek az ereje dönt. A kérdés mindössze annyi, hogy ezek-

ből mennyit tudunk mozgósítani, és ebből a lélektől-lélelig áramló mozgalmából, amely könnyen lép át az államhatárokon is, mennyi idő alatt, mekkorára növekszik az erős, egészséges keresztény emberek tábora.

Jó tudni, hogy máris többen vagyunk, mint gondoljuk. Ahhoz, hogy erre rájövünk, meg kell nyílnunk egymás felé. Újra beszélgetnünk kell egymással, hogy nyilvánvalóvá váljék: közös a sorsunk, egymásra szorulunk. Az egyéni helytállás és a közösségépítés együtt haladjon! Egy szenvedésben nagykorúvá vált népben a szenvedést enyhítő és személyválogatás nélküli szeretet mindenkihez utat talál.

Itt érkezünk el Honfoglalásunk kulcsfontosságú tényezőjéhez, az ifjúsághoz. A nemzet igazi ereje az ifjúság erejében – tehát egészségében, műveltségében és erkölcsében – van.

S most álljunk meg egy pillanatra és engedjék meg, hogy egy kudarcélményemet megosszam Önökkel.

Tavaly márciusban Dobogókőn egy konferencián, annak „Családbarát lelkipásztorok felkészítése” témájú blokkjára egy hozzászólást készítettem. „Keresztvállalás nélkül nincs gyermekvállalás” címmel. Ebben egyaránt szóltam a családi élet gondjairól és örömeiről is. Azzal fejeztem be: „A keresztvállalás erőforrás: nagypéntek nélkül nincs húsvét”. Hozzászólásomat előzetesen a konferencia két hívő keresztény szervezőjének megmutattam. Nem engedték meg elmondani. Pár nappal később egyházunk egyik sajtóorgánumához juttattam el. A szerkesztőség munkatársa jelezte, hogy megtárgyalják és döntenek. Egy hét múlva felhívott és közölte: sajnálja, ez nem való a lapba, de azt is megérti, ha én ezt hatgyermekes családapaként nem látom be (!?). Igen elszomorodtam, mert azt hozták tudomásomra, hogy nagycsaládosnak lenni, még egyházi körökben is bocsánatos butaságot jelent.

Nos, térjünk vissza: a nemzet ereje az ifjúság erejében van. Ezt kibontakoztatni azonban csak a nemzedékek összefogásával lehet. – Bár elég régen voltam fiatal, jól emlé-

szem, akkor is nehéz volt valamirevaló fiatalnak lenni, de sikerült. Miért?

Egy egészséges ifjú lelkében egyszerre van jelen a boldogság utáni természetes vágy és annak a szintén természetes – és más által el nem végezhető – életfeladatnak a tudata, hogy fel kell készülnie a magyarságot megőrző jövő építésére. Ma torz és törött tükörcrepekben mutatják be mind a kettőt. Pedig mindkettőről lehetne tiszta képünk, és a kettő együtt biztosítja a tartós hajtóerőt a tanulás-hoz is, a munkához is, és ad személyes értelmet az életünknek. – Tapasztalatból beszélek.

A boldogság az életnek számunkra elérhető teljessége. Nem egyszerű öröm, bár a sok apró öröm is azzá válhat. Nem extázisig fokozódó gyönyör, bár ez is azzá nemesülhet. A boldogság harmónia a természettel, önmagunkkal, más emberekkel és az Istennel. Ezt mindenki másképp éli meg, de aki ezt megéli, annak szíve megtelik szeretettel, s ez ösztönöz arra, hogy akit szeretünk – s legyen ez egy ember vagy egy közösség –, ahhoz úgy kapcsolódunk, hogy vele és érte válik teljessé az életünk. Ekkor válik természetessé számunkra, hogy a fájdalom is része a boldogságnak.

S végül a legfontosabbról szólok, mert bár igaz, hogy a lélek ereje és minősége fontos feltétele az új Honfoglalásnak, a lelkek száma alapvető fontosságú: az, hogy hány lelket számlál ez a nemzet. Márton Áron római katolikus püspök szerint Erdélyt nem háborúban veszítettük el, hanem a magyar anyák veszítették el, akik kevés gyermeket szültek, és nem a román katonák hóditották meg, hanem a román anyák, akik több gyermeket szültek. Ezért a magyarság legfőbb létparancsa: fiatalok, alapítsatok családot, sokasodjatok, erősödjetek meg és töltsétek be újra a Kárpát-medencét!

Igen, nagypéntek nélkül nincsen húsvét. Nagypéntek sorsunk része. Ám, ha ezt tudatosan vállaljuk – de csak akkor! –, akkor a húsvéti feltámadás is részünk lehet. – És most komolyan és őszintén minden Olvasó te-

gye fel magának a kérdést: leragadok nagy-péntek népénél, vagy a feltámadott Jézus húsvéti nemzetéhez akarok tartozni? A feleletet az életünk adja meg. Ez a felelősség igazi értelme: nem a szavainkkal, hanem a cselekvésünkkel, egész életünkkel felelünk.

Befejezésül

emlékeztetek: 1956. november 2-án 17 óra 45 perckor a Szabad Kossuth Rádió mikrofonja előtt Ordass Lajos evangélikus püspök szózatal fordul az ország népéhez s Isten iránti hálaadással benne elsőként hazánk ifjúságához.

„Az első érzés, amelyet szóba öntök, legyen a hálaadás a hatalom egyetlen és örök

Urának, Istennek. Az Ő sújtó keze jelenti számunkra a megpróbáltatást, fölemelő karja juttat minket minden örömhöz. Ha sújt, ha áld, Őt magasztaljuk.

Szólok hazánk ifjúságához. Ifjúságunk meglátta, hogy az út, amelyen vezetni akarták, nem magyarságunk útja. Éppen ezért nem lehet a magyar jövőért dolgozó ifjúság útja sem. Ennek a fölismérésnek első következménye az volt, hogy az ifjúság nemzetünk szabadságáért sikra szállt. Az a reménység éltet, hogy ugyanez az ifjúság fölismerte, vagy most ismeri föl, hogy magyarságunk jövője csak az örök Isten vezetése mellett található meg.”

Igen, így, ebben a szellemben kell befejeznünk 1956 forradalmát.

Magyarország – „Európa kitsinyben”

Most, amikor lassan három éve (nem be-, hanem) visszakerült hazánk az európai vérkeringésbe, egyre kézzelfoghatóbbá válik, hogy egy soknyelvű, soknemzetiségű, sok vallású, mentalitású közeg, amelyhez immár tartozunk. A *kulturális sokszínűség* – bár az ún. „nagy” nyelvek, kultúrák dominanciája folytán egyenrangúságról nem, de egyenjogúságról igenis beszélhetünk –, máig egyik alapértéke, megkülönböztető jegye az egységesülő Európának. A kitágult világgal együtt jár a különbözőséggel való mindennapos találkozás, a saját értékeinkkel való összevetés, nyitottságunk avagy elutasításunk, a beleérző képesség és a tolerancia folyamatos próbája. A nyelvi, kulturális, hit- vagy gondolkozásbeli homogenitás viszonyai közül az európai közösségbe érkezve, a *diverzitással* találkozó egyének vagy csoportok jóval nagyobb beilleszkedési nehézségekkel kerülhetnek szembe, mint azok, akik saját korábbi viszonyaik között már az elmúlt évszázadokban is találkozhattak a pluralizmussal, sőt országaik berendezkedése eleve – az adott kor viszonyaival összhangban álló –, bizonyos fokú autonómiát biztosított a társadalmaik különböző rétegeinek.

A kezdetekről

Nos, Magyarország s a mindenkori területén élők ez utóbbi típushoz tartoztak, illetve tartoznak. Gondolják csak meg: már az őshazából a Kárpát-medencébe vándorló magyarság etnikai többrétegűségét is korabeli történeti források, nyelvi, régészeti érvek támasztják alá. A honfoglaló őseinkhez csatlakozott *kabarok* pedig a mostani fogalmaink szerint már akár nemzetiségnek is tekinthetők. Mai településterületünkre érve, *szláv és avar nép-*

töredékek fogadták eleinket, akik vagy módosultan megőrizték eredeti azonosságukat (pl. a magyarországi szlovének egy része bizonyosan a honfoglalás kori szlávok egyenes lezármazottjai, s bár a székelyek eredete vitatott, László Gyula szerint késő-avar, a néphit szerint hun-szkíta származásuk valószínűsíthető, a nyelvészek a népvüket bolgár-török eredetűnek tartják), vagy feloldódtak a magyarságban, de műveltségük kölcsönösen megtermékenyítette egymást.

Az Árpád-házi uralkodók – a kor szokásainak megfelelő – dinasztikus, gazdasági, kulturális, katonai és más érdekeiktől indítva támogatták idegen egyének, csoportok, közösségek megtelepedését. Államalapító királyunk, *Szent István*, a fiához, Imre herceghez írott Intelmeiben a hozzájuk való viszonyulás időszerűségét napjainkig nem vesztett példáját adja. Érdemes szó szerint idéznünk a mű VI., *A vendégek befogadásáról és gyámoltásáról* szóló fejezet jellemző gondolatait: *„a vendégek s a jövevények akkora hasznot hajtanak, hogy méltán állhatnak a királyi méltóság hatodik helyén. Hiszen kezdetben úgy növekedett a Római Birodalom, úgy magasztaltattak fel és lettek dicsőségessé a római királyok, hogy sok nemes és bölcs áradt hozzájuk különb-különb tájakról. Róma bizony még ma is szolgálja, ha Aeneas sarjai nem teszik szabaddá. Mert amiképp különb-különb tájakból és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettenti. Mert az egy nyelvű és egy szokású ország* gyenge és esendő. Ennél fogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket*

jóakaratóan gyámolítsd, és becsben tartad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.”

Az elmúlt évtizedek történelemtanításának torzításai ellenére állíthatjuk, az etnikai türelemnek ez a szellemisége az újkorig végigvezethető a magyar história évszázadain. Jelen dolgozat a fenti attitűd tizenegy évszázados folyamatosságának az összefoglalására tesz kísérletet dióhéjban.

Géza fejedelem a nyugati kereszténység terjesztésére hívta be az első hittérítőket *német* földről. Közismert, hogy az első király-nénk, Gizella környezetében érkeztek további szerzetesek, lovagok, katonák, nemesek, mesteremberek ugyanezen nyelvterületről, Bajorország mellett elsősorban svábok Baden-Württembergből. Ők – birtokokat és tisztségeket kapván, hitéleti szerepük mellett -, alattvalóikkal a közigazgatás, a mezőgazdaság, az ipar, az építészet és az életmód alakításából is tevőleges részt vállaltak. Az Árpád-korban nyugatról több hullámban érkeztek latin népekből származó hospesek: elsősorban *vallonok* és *olaszok*. Városokban és szőlőtermő vidékeinken kereskedéssel, iparral és szőlészet-borászattal foglalkoztak, de közöttük is akadtak szerzetesek. Emléküket település- és családnevek, borfajták őrzik.

Nemcsak nyugati, hanem keleti népek is kerültek ebben az időben a Kárpát-medencébe. Dinasztikus házasságok, birtok-adományozások, hadi cselekmények révén *bese nyő* csoportok telepedtek le az ország több vidékén, s láttak el határőrzeteket. A hasonlóképpen türk eredetű *uzok* a székelyek közé kértek s kaptak bebocsátást. A *kunok* – a mai kazakok ősei -, szintén Belső-Ázsiából származnak, s az előretörő mongol hadak elől menekültek Magyarországra, második hullámuk a tatárjárás után érkezett. Fegyveres szolgálat fejében új szállásterületükön – a Kis- és Nagykunságban -, megtarthatták nemzet-ségi szervezetüket, kiváltságokat és sajátos önkormányzatukat, nyelvüket is őrizték a reformációig. Az alán eredetű és iráni nyelvű *jászok*, hasonlóképpen a katonai szolgálataikért részesültek területi autonómiában, kol-

lektív szabadságjogokban, egészen a kiegyezés utánig.

Az *izmaelita* szóval valamennyi arab népet illették latin nyelven, később minden muzulmánértettek alatta. Hazánkba mint vámosokat hívta be Taksony vezér őket a XI. században. Etnikailag volgai bolgárok voltak, magyar nevük a böszörmény. A feudális anarchia következtében megerősödött főpapi rend követelésére – sajátos szokásaikat nemkívánatosnak minősítve -, a népcsoportot a XIII. században kiutasítják az országból.

Falusi és városi németiséget folyamatosan telepítettek le később is a királyi birtokokon. A tatárjárást, majd a török megszállást követően érkeztek újabb hullámaik az ország területére. A földesúri terhek könnyítését, egyes helyeken külön ispánságot, az általuk alapított felvidéki bányavárosokban sajátos polgári közigazgatást alakíthattak. II. Endre 1224. évi szabadságlevele (Andreanum) alapján, Báthori István és I. Lipót által megerősítette, nagyfokú területi autonómiát és kollektív jogokat valósíthattak meg az *erdélyi szászok*, amely 1868-ig fennállt. E jogokhoz társult az 1557., 1564. és 1568. évi tordai országgyűlések által biztosított *vallásszabadság*, amely az evangélikus szászok a hitélet területén is védte. A *szepességi szászok* (Zipser = cipszer) szintén különös közjogi helyzetben élhettek V. István magyar király 1271. évi szabadságlevele révén. Hasonlóképpen erdélyi néptestvéreikhez, közösségi jogaikkal - saját elöljáró- (Landgraf) és lutheránus papválasztási, vadászati, halászati, erdőirtási és bányanyitási jog, csak a királynak köteles adózás, háború esetén katonaállítás, külön belső jogrendszer) -, az időnkénti megszakítások és megnyirbálások ellenére, a megyerendszer kiegyezés utáni átalakításáig élhettek. Az alsó- és felső-magyarországi *bányavárosok németisége* I. István, majd II. András kisebb telepítéseit követően, főként a tatárjárás után gyarapodott. IV. Béla kiváltságlevele városi rangot, belső önkormányzatot („selmecsi jog”) biztosított a számukra, amelyet utódai megerősítettek. Károly Róbert ezeket bányaművelési monopóliummal egészítette ki, aminek

eredményeképp pl. Körmöcbánya az európai aranykitermelés élére került.

A 822 óta létező önálló horvát állam első királyi házának kihalása (1091) után, a király özvegyének, Szent László nővérének a kérésére, uralkodónk elfoglalta Horvátországot, amely 1918-ig a Magyar Korona társországának számított. Saját önkormányzattal, országgyűléssel (szábor), belső jogrendszerrel, nemzeti szimbólumokkal, katonasággal rendelkezett, területi autonómiájának mértéke a mindenkori bel- és külpolitika erőviszonyaitól függött. Élén a bán állott, aki egyben az ország főbírói és a szábor elnöki tisztét is betöltötte. Az ország territórium a történelem folyamán változott, Dalmácia és Szlavónia (a Dráva és a Száva közötti terület) 1526-ig a magyar állam részét képezte. A horvát nemesek közül sokan emelkedtek magas magyar méltóságokba, elég, ha Vitéz Jánost, Janus Pannoniust, Fráter Györgyöt, a Frangepánokat, az Erdődyeket vagy a Zrínyieket említjük. A török elől, illetve a dúlást követően Belső-Magyarország nyugati és déli területeire, Pest-Budára sok horvát települt, közöttük a gradistyei (Vas, Sopron és Moson megyei), a Mura és a Dráva menti, a baranyai és bácskai sokác, bunyevác népcsoportjaik. Katolikus vallási és nyelvi-kulturális autonómiájuk, anyanyelvű iskoláik itt is megvoltak. A bosnyák ferences rendtartomány, pápai engedéllyel a XVI. századtól Magyarországon is működhetett, ami döntő szerepet játszott az itt élő horvátság megmaradásában: a XVII. századtól ontotta az anyanyelvű hitbuzgalmi irodalmat.

A szlovákok kisebb részben a honfoglaláskor itt talált, hegyvidéki morva-szláv szórványok leszármazottai, nagyjából pedig a XI-II-XIV. században, a magyar királyság északi vidékein, cseh és lengyel népelemek összeolvadásából létrejött új nép. Az együttélésünk a Kárpát-medencei népek közül talán velük volt a legintenzívebb: a hasonló életmód, vallás, társadalmi helyzet, a nyelvhatárokon sok kulturális átkölcsönzést, vegyes házasságot, mindkét irányú beolvadást vagy kettős identitást eredményezett. A középkorban kiváló

fegyverforgatóik várjobbágyokká váltak, akik közül sokan a köznemesség soraiba emelkedtek. Később számos katolikus, evangélikus főpapot, tanárt, honorácior értelmiségit adtak az országnak, akik közül nem egy a magyar mellett anyanyelvén, latinul és németül is kifejtette tevékenységét. A török kiűzése után spontán migráció vagy szervezett telepítés révén nagy tömegek kerültek a Dél-Alföldre, amibe a korabeli Partium, a Bánság, ill. Bácska egyes részei is beleértendők.

A rutének (ruszinok) eredetéről több elmélet is kering. A legvalószínűbb, hogy a magyar honfoglalás után Kárpátalján és a szomszédos területeken élt fehér horvát, különböző keleti szláv, valamint a későbbi évszázadokban szlovák, szerb, román, német és magyar népelemek egybeolvadásából keletkeztek. Miután a nemzetté válás stádiumáig nem jutottak el, nemzetiségi voltukat épp Ukrajnában vonják kétségbe. Nagyobb tömegek a tatárjárás után, IV. Béla földesurainak betelepítései nyomán érkeztek a halicsi fejedelemségből. Pásztorokként és jobbágyokként, erdőmunkásként éltek, nagy szegénységben, kulturális elmaradottságban, szinte a XX. századig. A görög katolikuság máig gyakorlatilag nemzeti vallásnak számít körükben. Miután szinte egy emberként álltak a nagyságos fejedelem mellé, Rákóczi „gens fidelissimá”-nak, a leghűségesebb népnek nevezte őket – magyar orientációjuk máig meghatározó.

A később románnak nevezett vlach pásztor nép beszivárgása a Balkánról Erdély egyes hegyvidékeire a XII. század végén kezdődött. Tömeges megjelenésük a tatárjárás után történik, királyi és földesúri telepítés révén. Vezetőik neve után ún. kenéz univerzitásokba szerveződtek a dél-erdélyi királyi uradalmakban, majd Máramarosban, ami belső öngazgatást jelentett. Katonáskodó kenézeik a kapott kiváltságok révén a magyar nemesség részeivé váltak. A török uralom következtében elnéptelenedett területekre – Erdély mellett a délkeleti Alföldre is – tömegesen vándoroltak be, Mária Terézia az erdélyi határőrvidék szervezésekor is épített rájuk. Lévének görögkeleti, később részben görög katolikus vallásúak, a

magyar jog nemcsak hitük szabad gyakorlását, hanem sokrétű egyházi és oktatási autonómiát, közigazgatási nyelvhasználatot biztosított a számukra.

Az Árpád-házi királyok katonai és dinasztikus kapcsolatai a *szerbekkel* (pl. II. Béla szerb feleségének kísérete révén) már abban az időben kimutatható jelenlétüket hozták magukkal pl. a Csepel-szigeten. A rigómezei csata (1389) után Zsigmond király hatalmas birtokokat adományozott Dél-Magyarországon Stefan Lazarević (Lázár István), majd Djordje Branković (Brankovics György) fejedelemeknek, hogy védelmet nyújtsanak a török betörések ellen. A despoták e vidékekre szerb parasztokat, szabados hajdúkat, végvári katonákat telepítettek. Főnemeseik, belépve a magyar arisztokrácia soraiba, magyar zászlósurrakká lettek, birtokokat kaptak Belső-Magyarországon, minek folytán szerb telepek jöttek létre végig a Duna mentén, fel Győrig, Észak-Magyarországon pedig Hevestől Kárpátaljáig, a Hajdúságig. A beköltöző szerb köznépek a magyar királyok vallásszabadságot és adókedvezményt biztosítottak. Bécs 1702-ben – nagyrészt a szerbekre építve –, határörvidéket szervezett a töröktől visszafoglalt Maros és Tisza közötti területen, ami I. Lipót okleveleivel megerősítve a hajdúkéhoz hasonló katonai-nemesi jogállást, görögkeleti egyházi, oktatási és kulturális, bizonyos fokig területi autonómiát jelentett a számukra. Mivel az udvar e jogokkal igyekezett őket közvetlenül Ausztria alattvalóivá tenni, szabadságküzdelmeinkben többnyire a magyarelles oldalon harcoltak, kivételt ez alól pl. Damjanich vörös sipkásai képeznek.

A sokáig vendeknek nevezett *szlovénség* – mint említettük –, már a honfoglalás előtt Panóniában élt, Zalavár központtal néhány évtizedig kora feudális államalakulatot is létrehoztak, a frank birodalom hűbéreseként. Időszakos nyugatra húzódásuk után, a XII. században a szentgotthárdi cisztercita apátság telepítette őket nagyobb számban a Rába és a Mura folyók közti vidékre. A szerzetesrend jobbágysai mellett a szomszédos Batthyány- és Bánffy-birtokokra is kerültek szlovének. A Vas

és Zala megyei zöm mellett Somogy és Moson megyébe is kerültek szórványaik, a múlt században pedig idénymunkásként az ország más, termékenyebb vidékeire is eljutottak. Többségük római katolikus – tájnyelvükön magyar helyesírással írott hitbuzgalmi irodalmat is teremtettek –, de a reformáció lutheri ága is megérintette őket. (Protestantizmus Szlovéniában máig csak a Muravidéken található.) Anyanyelvi iskolarendszerük is kiépült. Mivel az osztrák tartományokban (Krajna, Stájerország) élő nemzettestvéreikkel alig volt kapcsolatuk, nyelv és közösségi tudat szempontjából számottevően külön fejlődtek. Egyes elméletek szerint a vend – bár a szlovénnel rokon, de – önálló, nem a déli, hanem a nyugati szlávsághoz tartozó népcsoport.

A katolikus *bolgárok* elei, szintén a török elől menekülve, a XIV. században, majd később több hullámban nyertek bebocsátást Dél-Magyarországra, I. Lajos és utódai által, ferences szerzetesek segítségével. A Szentendrei-szigetre meg Brassóba is eljutottak. A Bánság török kiűzése utáni újratelepítése óta, jelenlétük azon a vidéken folytonos. Az újkori bolgár államiság megerősítését (1878) követően, a Monarchia és Bulgária szövetségi jó viszonya többek között az intenzív kertkultúrát képviselő bolgárkertészek Magyarországra települését is magával hozta. A Közép-Bulgáriából Baranyába, Csongrádba, Pest megyébe érkező gazdálkodók hiányt pótoltak, modernizációt képviseltek a magyar agráriumban, nem konkurenciát láttak bennük, ezért a hatóságok is támogatták letelepedésüket. Ideiglenes idénymunkának tekintve ittlétüket, a legutóbbi időig megtartották bolgár állampolgárságukat, a téli időszakokorábban sokan hazaköltöztek, szoros kapcsolatokat ápolnak az óhazával. Oktatási és vallási szükségleteik kielégítésében is elsősorban az anyaországra támaszkodnak. Még az első világháború előtt országos egyesületet alapítottak, röviddel azután Budapesten megkezdte működését elemi iskolájuk, 1931-ben pedig felépült ortodox templomuk, szintén a Ferencvárosban.

Bár már szórványosan az Árpádok idején érkeztek örmények az országba – IV. Béla például Esztergomban földet és kolostort adományozott nekik –, nagyobb csoportjuk a XVII. században kapott befogadást, Apafi Mihály erdélyi fejedelem jóvoltából. A moldvai vajda vallási türelmetlensége elől menekültek, s alakíthattak kolóniákat Szamosújvárott, később Erzsébetvárosban, Gyergyószentmiklóson, Csíkszépvízen és másutt. Örökös földbirtokot – a későbbi, bánsági újratelepítés időszakának kivételével – nem vehettek, csak bérelhették a földet. Foglalkozásukra nézve kereskedtek, szőnyeget szőttek, kézműipart, tímár mesterséget űztek. Kulturális-szellemi központjaikban: Szamosújvárott és Gyergyószentmiklóson önálló közigazgatással, igazságszolgáltatással rendelkezvén, jelentős gazdasági-társadalmi felemelkedést értek el, sokan szabad kereskedelmi joghoz, nemesi címhez is jutottak. Önkéntes elmagyarosodásuk mellett, kettős identitásukat ápolta saját örmény katolikus egyházuk, anyanyelvet is oktató alap- és középfokú iskola-rendszerük. A magyar kultúrának számos – származására büszke – személyiséget adtak, közösségként 1725-től hivatalosak voltak az országgyűlésbe. A szabadságharc két vértanú tábornoka: Lázár Vilmos és Kiss Ernő – is örmény eredetű volt. Kisebb számban érkeztek örmények menekültként Magyarországra a XX. század elején, a török népiirtás után, majd a második világháborút követően, házasság vagy továbbtanulás, munkavállalás révén Szovjet-Örményországból.

Görög néven a XVI-XVII. században mindazon görögkeleti vallású kereskedőket illettek hazánkban, akik a török fennhatóság alatt lévő Balkánról érkeztek. Etnikailag csak egy részük volt csak görög. Jelentős kiváltságok birtokában bonyolították a magyar áruk nyugatra, nyugati áruk hozzánk szállítását, ugyanakkor a Balkán felé és felől is kereskedtek. Brassóban, Nagyszébenben, Kecskeméten, Debrecenben, Szatmárban, a török kiűzése után a Hegyalján, az Alföldön, Pest megyében és a Délvidéken fordultak elő. Bár zömük rendszeresen úton volt, a XVIII. századtól tár-

saságokba („compániákba”) szerveződtek, egyházközségeik, iskoláik száma 30 körülre emelkedett, püspökségük és pedagógiai akadémiajuk is létesült. Miután nem rendelkeztek egyházi autonómiával – az ortodox szerb egyház kebelében gyakorolhatták vallásukat –, a kereskedelemben pedig a Habsburgok egyre inkább protekcionizmust biztosítottak az osztrák-németeknek, közülük sokan asszimilálódtak, vagy elhagyták az országot. A második világháború után, baloldali politikai emigránsokból népi utánpótlásuk érkezett, akiknek egy része etnikailag szláv (macedón) volt. A Fejér megyei Ivánca mellett Beloianisz néven falujuk, templomuk, iskolájuk ezután épült fel.

Lengyelek Magyarországon kis számban már az Árpádok alatt éltek a Lengyelországgal határos Árva, Szepes, Sáros és Zemplén vármegyékben. Közös uralkodóink – a Jagellók, Báthory István – idején természetszerűleg jöttek lengyelek a kíséretükben. A borsodi Derenkre, majd onnan Emőd-Istvánmajorba a XIX. század során telepítettek lengyel agrár-népességet, akik a második világháború előtt megőrizték népi jellegüket. A szabadságharcban lengyel légió harcolt József Wisocky vezetésével, Bem, Dembinszky tábornokok és a lengyel tisztek, közkatonák hősiessége a két nép hagyományos barátságát erősítette csakúgy, mint a Lengyelország hitleri és sztálini lerohanását követő menekült-hullám befogadása – idősebb Antall József irányításával – hazánkban. (Ebben az időszakban a világ egyetlen lengyel gimnáziuma Balatonbogláron működött!) A XX. század elején a tartósan nálunk megtelepedők számára kulturális célokat szolgáló lengyel ház és katolikus templom, perszonális plébánia épült Budapest-Kőbányán, mindkettő máig szolgálja a közösségi életüket. Házasság, munkavállalás révén számos lengyel választja végleges lakhelyül Magyarországot, azóta is. Legrégebbi civil szervezetük a Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesület, amely több városban helyi szervezettel is rendelkezik.

Az indiai eredetű *cigány* etnikum a Balkán felől, a török elől vándorolva jutott el a Kárpát-medencébe a XIV-XV. században. Amíg Nyu-

gat-Európában – életmódjuk és viselt dolgaik miatt – üldözték őket, Közép- és Kelet-Európában a megtúrt népek közé tartoztak. Időszakos letelepedésük során fegyverkovács, tűzszerész, fémműves, zenész, borbély, lókeskedő mesterségeket és a kevésbé becsült hóhér, kém „foglalkozásokat” űzték, emellett alkalmi mezőgazdasági munkát is végeztek. Mária Terézia és II. József nagy erőfeszítéset tett a tartós letelepítésükért, amely csekély eredménnyel járt. Zenészeik évszázadok óta s újabban képzőművészeik világszerte öregbítik a magyarországi kultúra hírnevét. Népi utánpótlást a XX. században is kaptak Kelet-Európából. A mai országterületen háromnegyedük csak magyarul beszél (*romungrók*), a többiek zöme, az ún. oláhci-gányok, a *lovári* (romani) nyelvjárást használja. Főként Dél-Dunántúlon élnek a román egy archaikus nyelvjárását beszélő *beás* cigányok. Szociális és képzettségbeli hátrányaikból máig csak szerény mértékben sikerült le-dolgozni, a többségtől eltérő mentalitásuk, demográfiai jellemzőik, tömeges munkanél-küliségük következtében a nem cigány né-pességgel kialakult ambivalens viszonyuk a rendszerváltozás óta érzékelhetően romlott.

Újkori fejlemények

Több nációnál említettük már a *törökdulás* folyamányaként, az elnéptelenedett vidékekre történt spontán migrációt, ill. szervezett *újratelepítést*. Ekkor kerültek ruszinok pl. Zemplén megyébe, illetve Bácskába, román diaszpórák Szabolcs megyébe, katolikus németek nagy mennyiségben – a Habsburgok által rendelkezésükre bocsátott, megkülönböztetett kiváltságokkal és kifejezetten magyarellenes éllel - a Bánságba, Bácskába, Baranyába, Tolnába, a Közép-Dunántúlra, Pest megyébe, Szatmárba és Kárpátaljára. Zömük földműveléssel foglalkozott, de érkezésük fel-lendítette a kézművességet és a kereskedést is. A betelepülő németek bíráikat, papjaikat maguk választhatták, községi szintű öngaz-gatással rendelkeztek, nyelvüket, kultúrájukat ápolhatták. Területi és egyházi autonómia hí-

ján, vegyes házasságok révén, természetes beolvadásuk nagyobb volt, mint a lutheránus szászoké. Bár Kollonich Lipót mindent elkö- vetett, hogy a „forradalmakra és nyugtalan- ságra hajló magyar vér a némettel szelidíttessék”, a szabadságharcban a váro- sok német polgársága és a falusi németiség zöme a magyarok mellé állt, nem is beszélve a kivégzett aradi honvédtábornokok jelentős részéről. A gazdaság, a kultúra, a művészet, a tudomány, a felsőoktatás, a politika, a köz- igazgatás területén a magyarországi németek számottevően hozzájárultak az ország arcula- tának formálásához.

Ezen írás terjedelme nem engedi meg, cél- ja sem az, hogy a *nemzetiségi konfliktusok* okát teljes mélységében feltárja. Tény, hogy a nemzetébredés koráig: a XVIII-XIX. század fordulójáig a magyar állampolgári tudat meg az otthon, családi, vallási, települési/regioná- lis körben gyakorolt kisebbségi nyelv, tudat, oktatás és kultúra összeegyeztethető volt: büszkén vallotta magát *hungarus*nak minden magyarországi néphez tartozó. A népek köl- csönös egymásra hatása, a termelési módok, az ipari és mezőgazdasági, a tárgyi és szelle- mi kultúra természetes cseréje, a többnemze- tiségű, többvallású területeken egymás szo- kásainak, nyelvének a megismerése, tisztelet- ben tartása, a nyelvhatárok mentén a nem csupán egyirányú, önkéntes akkulturáció – nos ez az a *tolerancia*, ami az együttélés hét- köznapijaiban, többnyire a történelmi országterület szétDarabolásáig fennállt, s amelyet pozitív hagyományaink között tartha- tunk számon. A jelzett területi, egyházi, okta- tási és kulturális autonómiák pedig azok a de- mokratikus politikai tradícióink, amelyeket – különösen az előző században, az utódállam- okban történetekkel összehasonlítva -, bátran vállalhatunk, akár európai példaként is állítva.

A nyelvi-kulturális, majd politikai alakot öltött *nacionalizmusok* a Habsburg-birodalom kü- lönböző népeinél többé-kevésbé egyidejűleg szökkentek szárba, a magyaroknál elsősor- ban az udvar németesítése ellen, a nemzeti jelleg erősítésére, a nemzetiségeknél pedig többnyire magyarellenes éllel, szintén a saját

nemzeti nyelv és kultúra pozíciójának javítását célzóan. Bár a magyar forradalom és szabadságharc egyetemes célkitűzéseit sokan megértették-megéreztek a nemzetiségek közül, harcoltak is értük, más részüket Bécs sikeresen szembeállította, s fel is használta ellenünk. A reformkor és a XIX. század második fele közjogi gondolkodásának magvát képezte a – korabeli Európában meglehetősen elterjedt és elfogadott – *politikai nemzet (államnemzet)* fogalma, amelybe Magyarországon beleértették az összes itt élő nemzetiséget is, a jelzett kulturális autonómiaformák elfogadásával. A nemzetiségek ugyanakkor egyenrangú nemzetként szerettek volna megjelenni politikailag is. A középkori latin meg a későbbi német helyett a magyar nyelv általánossá, kötelezővé tételével a közigazgatásban, szintén ellenérzést, tiltakozást váltott ki. A sorsközösség vállalásának, a kisebbségi jogok elismerésének szép dokumentuma az 1849. évi magyar-román megbékélési nyilatkozat és a szabadságharc végnapjaiban született *nemzetiségi törvény*.

Ezt a jogtörténeti hagyományt fejlesztette tovább a Deák Ferenc és Eötvös József hasonló jogszabálya (az 1868. évi XLIV. Törvénycikk a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában), amely a korabeli Európa élvonalába tartozott. Bár a magyar politikai nemzet léte és a törvényhozás maganyelvűsége rögzítésre került, a politikai nemzeten belül egyenjogúságot biztosított valamennyi itt élő nemzetiségnek, továbbá megyei és alsóbb közigazgatási szinten, az alsóbb bíróságokon, az egyházakban pedig egyenjogú nyelvhasználatot. Az ország területi integritásának megőrzése érdekében átszervezték a megyerendszert, megszüntették a feudalizmus-kori területi autonómiákat. A dualista állam nemzetiségpolitikai gyakorlata elmaradt a törvény elmeletétől, az első világháborút megelőző negyedszázadban – nem túl eredményes – magyarosítási kísérletek is történtek. A gazdaságfejlődést kísérő, spontán magyarosítást felgyorsítandó, névmagyarosítási hullám indult meg, a nyelvismeret növelése végett az óvodákban, iskolákban kötelezővé tették a

magyar nyelv tanítását – nem a teljes körű, magyar nyelvű oktatást, hanem csupán egy tantárgyként –, néhány szlovák középiskolát bezártak, több nemzetiségi vezető, értelmiségi ellen, államellenes, pánszláv izgatás címén, eljárás indult.

Az első világháborút megelőző, utolsó népszámlálás az alábbi nemzetiségi megoszlást mutatta:

A Magyar Korona országainak népessége anyanyelv szerint 1910-ben (Magyarország, Horvátország és Fiume együtt)

Népcsoport	Lélekszám	Százalék
Magyar	10 050 575	48,12
Német	2 037 435	9,75
Szlovák	1 967 970	9,42
Román	2 949 032	14,12
Ruszin	472 587	2,26
Horvát	1 833 162	8,78
Szerb	1 106 471	5,30
Bunyevác, sokác	88 209	0,42
Szlovén	93 174	0,45
Cigány	121 097	0,58
Örmény	121	0,00
Cseh-morva	63 812	0,31
Lengyel	40 537	0,19
Olasz	33 387	0,16
Bolgár, krassován	23 267	0,11
Egyéb	5 651	0,03
Nem magyar összesen	10 835 912	51,88

Forrás: Katus László: Nemzetiségi adat-sorok a dualizmus korában. In: Glatz F. (összeáll., szerk.): Magyarok a Kárpát-medencében. Pallas, Budapest, 1989. 194. p.

A táblázatból kiviláglik, hogy – az előző évtizedek kisszámú magyarosodása ellenére – a nemzetiségek többséget alkottak a történelmi Magyarország feldarabolása előtti időszakban. A Horvátország és Szlavónia nélküli országterületen ugyanekkor az összlakosság 54,6 %-a (9 938 134 fő) volt magyar. Terjedelmi okokból eltekintünk ezúttal a *Trianon*-hoz vezető út külső és belső okainak még a vázlatos ismertetésétől is. Annyit azonban rögzíteni kívánunk, hogy 1920. június 4-én az ország területének 67,3, a népességének

pedig 58,4 %-át elcsatolták, a Kárpát-medence magyarságának 32,5 %-a (3 227 000 fő) került a szomszédos államok uralma alá.

Visszametszve

A trianoni Magyarország területe 92 833 km²-re, lakosainak száma 7 980 143 főre apadt. A kisebbségek száma és aránya sokkal kisebb lett, mindössze a lakosság egytizede. A magyarok 89,6%-os aránya (7 147 053 fő) mellett 6,9% német (551 211 fő), 1,8% szlovák (141 882 fő), 0,5% horvát (36 858 fő), 0,3% román (23 760 fő), 0,2% (17 131 fő) szerb nemzetiségűt mutatott ki az 1920. évi népszámlálás. Az egyéb kategória, amely a bunyevácokat és a szlovéneket is tartalmazta, 0,8%-ot tett ki (60 748 fő), ruszinokból mindössze 1500 főt számláltak. Az utódállamokba került, tömbszerű tömegeiktől elszakadva, az immár jelentős mértékben szórványba került közösségek beolvadása felgyorsult, a kor revíziós törekvéseivel összefüggésben, kedvezőtlen irányban változott meg a korábbi évszázadokban természetes, kisebbségbarát légkör.

A két világháború között néhány évig *nemzetiségügyi minisztérium* is működött a magyar kormányban, amelynek élén a német Bleyer Jakab/Jakob Bleyer állt. A tárcánál a legszámottevőbb kisebbségek ügyeivel egy-egy főosztály foglalkozott, az Országgyűlésbe pl. a saját pártot alapított németiség képviselőket is tudott juttatni. A Bethlen-kormány időszakában a minisztérium feladatkörét egy *nemzetiségi ügyosztály* vette át a *miniszterelnökségen*, Pataky Tibor vezetésével, amelynek munkáját szlovák, román, német kormánybiztosok és más nemzetiségi referensek segítették. A *kisebbségi népoktatásról szóló 1923. évi rendelet* a nemzetiségek számára *három lehetséges iskolatípust* különböztetett meg:

- az A típusú tanintézményekben a tanítási nyelv az adott kisebbség anyanyelve, a magyar pedig kötelező tárgy;

- a B típusú iskolákban a tárgyak felét kisebbségi, másik felét magyar nyelven tanították;

végül

- a C típusú iskola oktatási nyelve a magyar volt, a nemzetiségi nyelv kötelező oktatásával.

A rendelet az iskolatípus megválasztását a helyben élő szülőkre bízta, ugyanakkor a hivatalos iskolapolitika a C típus megvalósítását szorgalmazta, aminek következtében 75-90%-ban ilyen intézmények alakultak.

A nemzetiségek kulturális életét viszont számos *közművelődési egyesület* szervezhette, egy részük még a XIX. század vége óta folyamatosan fejtette ki tevékenységét. Hitler németországi súlyának növekedésével a népcsoportra gyakorolt anyaországi befolyás fokozódott hazánkban és a szomszéd államokban, ami jogos aggodalmat és a népi németiséggel szembeni barátságtalanná váló közhangulatot váltott ki Magyarországon.

A *területi revíziók időszakában* a nemzeti kérdések felértékelődött, hiszen jelentős számban kerültek vissza az országhoz kisebbségek. Teleki Pál – csakúgy, mint első miniszterelnöksége (1920-21) idején -, második kormányfősége (1939-41) alatt is toleráns nemzetiségpolitikát valósított meg. A visszatért területek közigazgatásában bevezette a kétnyelvűséget, újra kerültek kisebbségi képviselők a parlamentbe, a nem szeparatista nemzetiségi pártok működését is engedélyezték. Ugyanakkor – érthető módon - ellenlépéseket tett, amikor Németország, a hazai nemzetrésze ürügyén, beavatkozott a magyar belügyekbe.

Teleki Pál, a Szent István-i hagyomány és a többnemzetiségű Erdély toleranciájának következetes folytatójaként, tényleges jogegyenlőségre törekedett: nemzetiségi vidékeken megkívánta a bíraktól, tisztviselőktől, lelkesektől, csendőröktől az ott élők anyanyelvének ismeretét, sőt a közeli magyar iskolákban is szorgalmazta a környezetnyelv oktatását. A népiséghez és a hazához való egyidejű hűség a felfogásában összeegyeztethető volt. A kisebbségi nyelv és kultúra ápolásának, az ismeretek anyanyelvű átadásának támogatását állami kötelezettségnek tekintette. Teleki utódai idején nem mindig sikerült ezt a szemléletet megvalósítani, de pl. még a Kállay-

kormány hivatalos állásfoglalása is óvott attól, hogy a hazai kisebbségekkel kapcsolatos intézkedéseket befolyásolja a Romániában és Szlovákiában maradt magyar kisebbség helyzete. Ugyanakkor bizonyos elnemzetlenítési, vagy - a megelőző két évtizedet ellensúlyozandó - visszamagyarosítási kísérletek is történtek az újból Magyarországhoz tartozó területeken.

A nyilas uralom, a német, majd a szovjet megszállás tényei ismertek, azonban a második világháború után a kisebbségeket ért sérelmek összefoglalása nem kerülhető meg. Az egész kelet-közép-európai térségben a német kisebbséget - függetlenül az egyes egyének, csoportok, települések, szervezetek háború alatti valóságos alapállásától, tevékenységétől - *kollektív bűnösséggel* illették. Jelentős tömegeiket hadifogolyként a Szovjetunióba hurcolták, millióikat - vagyonuktól megfosztva - Németország amerikai vagy szovjet megszállási övezetébe telepítették ki. Hangsúlyozni szeretném: nem a kis számú, valóságos háborús bűnösök felelősségre vonása volt a hiba, hanem az ártatlanok, sokszor éppen antifasiszta és a hazához hű németek megbélyegzése, csupán az anyanyelvük és/vagy nemzetiségük miatt. A magyar értelmiség lelkiismeretére apellált Bibó István 1945. augusztus 18-án egy memorandumban, továbbá Mindszenty hercegprímás október 17-i pásztorlevele, majd a világ közvéleményéhez intézett 1947. szeptember 28-i felhívása, amelyekben nyilvánosan állást foglalt a hazai németek kollektív büntetése ellen, rámutatván, hogy a kitelepítés embertelen és ellentétes a kereszténység felfogásával, a demokráciával és az emberi jogokkal is. 1947. október 17-én az evangélikus püspöki kar tiltakozott ugyanemiatt.

Mindhiába: 1946-1948 között - a Szövetséges Ellenőrző Bizottság és a belső baloldali erők nyomására -, mintegy 170 ezer németet toloncoltak ki Magyarországról, 60 ezer pedig a megelőző, háborús időkben távozott, így gyakorlatilag a felére csökkent a hazai német kisebbség száma. Helyükre a hazánkra kényszerített *magyar-csehszlovák lakosság-*

csere felvidéki áldozatai és az ideiglenesen visszatért Délvidéken rövid ideig otthonra lelt, ám a partizánok által kiszorított bukovinai székek és moldvai csángók kerültek. A maradék németesség és az önhibájukon kívül, újonnan érkezett telepések viszonya - érthető módon - szinte két évtizedig feszült volt, a kitelepítés lelki sérüléseit máig hordozzák a magyarországi németek. Kulturális önszerveződésüket, iskolai nyelvoktatásukat a kollektív bűnösség politikai beidegződései az 50-es évek közepéig késleltették. A lakosságcsere révén a hazai *szlovákság* is nagy veszteséget szenvedett: legöntudatosabb tízezrei - a sokszor demagóg és erőszakos anyaországi ráhatás következtében - elhagyták az országot.

Ugyanakkor a háborút a győztesek oldalán befejezett országok magyarországi néprészei számára - a tartós jelenlétre berendezkedő szovjet csapatok, szláv testvériségre építő, eszmei támogatásával - már 1945-ben megindulhatott a kisebbségi anyanyelvű oktatás, valamint megalakulhatott a Szlávok Antifasiszta Frontja, délszláv és szlovák tagozattal. A szervezetről 1947-ben kiváltak a szerbek, horvátok, szlovének, és megalapították a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségét, amely a rendszerváltásig állott fenn. A „front” szlovák tagozata Magyarországi Szlovákok Szövetsége néven működött tovább, majd - mivel a lakosságcsere miatt kompromittálódott - 1948-ban új, Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetsége jött létre. Rövidesen megalakult a Magyarországi Románok Kultúrszövetsége is.

Az ekkor már egyeduralmodó, pártállami céloknak megfelelően e szervezetek nem a kisebbségek valóságos érdekképviselőit látták el, hanem az állampárt politikáját közvetítették a nemzetiségek felé, agitációs és propagandaszervként mozgósították annak támogatására. Helyi szervezeteiket - a civil szféra általános visszaszorítása részeként - 1949-50-ben elsorvasztották, központosított, folklorisztikus kirakatszerepre kárhoztatták őket. Az egész térségben hasonló elvekre épülő, *sztálini nemzetiségpolitika* lényege az ún. *auto-*

matizmus-szemlélet volt, miszerint a nemzetiségi kérdés a szocializmus viszonyai között magától is megoldódik azáltal, hogy a kisebbségi lakosság – egyre inkább a többséghez hasonlva – egy-két évtized alatt asszimilálódik. A Komintern és Jugoszlávia viszonyának megromlása miatt a hazai *délszláv* nemzetiségeket is számos sérelem (konceptciós perek, fizikai bántalmazás, internálás, belső áttelepítés, vasfüggöny az anyanemzetek országa felé) érte. Sztálin halálával a kisebbségekre nehezedő nyomás enyhülni kezdett: a németység 1953-ban visszakapta a háború végén megvont, aktív és passzív választójogát, a Nagy Imre első kormánya (1953-1955) alatt megalakult Hazafias Népfront tágabb teret adott a nemzetiségi szövetségek tevékenységéhez. 1955-ben létrehozták a Magyarországi Német Dolgozók Kulturális Szövetségét.

A mindenkori oktatási-művelődési tárca kisebbségi részlege a nemzetiségi szövetségeket afféle alárendelt hivatalként működtette. Az addig többé-kevésbé funkcionáló, jelentős hányadban *anyanyelvű kisebbségi iskola-rendszer*t a minisztérium az 1960/61-es tanévben megszüntette, az intézmények átalakításával csak kétnyelvű és nyelvoktató iskolák maradtak (a két világháború közötti B és C típusú intézmények). A kétnyelvűekben a human tárgyak oktatása továbbra is anyanyelven történt, a reáliák oktatását viszont magyar nyelvűvé változtatták. A következő három évtizedben a kétnyelvű tanintézetek száma egyre csökkent, illetve alakultak át nyelvoktató típusúakká, ahol a kisebbségi nyelvet csupán heti néhány órában tanították. A nyelvoktató típusúak közül pedig igen sok megszűnt, vagy beolvadt a közeli magyar iskolába.

A nemzetiségi *kulturális élet* viszont a népművészet, az anyanyelvápolás, a honismereti mozgalom területén eredményeket mutathatott fel. A 70-es évek első felében a nemzetiségi szövetségek némiképp demokratizálódtak, új alapszabályuk már lehetővé tette a kongresszusi küldöttek közvetlen választását, erősítette a szervezetek közművelődési, anyanyelv-oktatási és sajtóbeli szerepét. Az 1972. évi alkotmánymódosítás már e közös-

ségek kollektív jogairól s azoknak az állam általi betartási kötelezettségeiről szól. A minisztérium nemzetiségi osztályának kezdeményezésére ebben az időszakban kisebbségi bázismúzeumok és báziskönyvtárak alakulhattak, amelyek országos hatókörű közgyűjteményei lettek az akkoriban elismert négy nemzetiségnek: az együtt kezelt délszlávoknak, a németeknek, a szlovákoknak és a románoknak.

Az 1970-es évek közepén kaptak nyilvánosságot Leninnek a sztálini módszerekkel szembe forduló, 1922. évi állásfoglalásai arról, hogy a nemzetiségekkel kapcsolatban inkább eltűzött előzékenység, mint erőszakos beolvasztás a kívánatos magatartás. A magyar pártvezetés – ellentétben a szomszéd országokéval – már ekkor meghirdette a *lenini nemzetiségpolitikát*, ami minőségi előrelépést jelentett az automatizmus elméletével és gyakorlatával szemben. Fel- és elismerték egyfelől, hogy a kisebbségi kérdés nem belügy, a közösségek anyanemzetének törődése nem csupán eltűrhető, hanem az országok közötti jó viszonyt is szolgálja. Immár kritikusan viszonyultak a nemzetiségi oktatás gondjaihoz, nyilvánosságot kapott az aggasztó méreteket öltő asszimiláció. 1976-ban – Pozsgay Imre kulturális miniszterségéhez köthetően – *közművelődési törvényt* is elfogadtak, benne az anyanyelvű kultúraápolás sokoldalú lehetőségével. A Tankönyvkiadó ugyan-ezen évben nemzetiségi szerkesztőséget létesített, amely már anyanyelvű szépirodalmat is közzétett. A tárca nemzetiségi osztálya segítségével megkezdődött a kisebbség lakta falvakban, városokban a *kétnyelvű településnévtáblák* elhelyezése, továbbá közterületeknek, intézményeknek a nemzetiséghez köthető (sokszor anyanemzeti) személyiségekről való elnevezése. Az újraegyesített Oktatási és Kulturális Minisztérium élén szintén Pozsgay szervezte újjá 1980-ban a Nemzetiségi Tanácsadó Bizottságot. A határon túli magyarok és a hazai *kisebbségek hídszerepe* immár több párt- és népfrontdokumentumban megfogalmazódott. Leszögezték továbbá azt az alapelvet is, miszerint a ha-

zai nemzetiségi politika nem lehet számarányok vagy a határon túli magyarokkal való ottani bánásmód függvénye, hanem elvi kérdés.

Az 1980-as években növekedett a körzeti és országos *nemzetiségi rádióadások* időtartama, fejlődött a könyvkiadás, fellendült az amatőr művészeti és a klubmozgalom a körökben. A német szövetség 1983. évi kongresszusán magas rangú pártvezető ítélte el a népcsoport háború utáni, kollektív bűnössé nyilvánítását, s immár engedték, hogy ne csupán a „táboron belüli” NDK, hanem az NSZK, Ausztria és Svájc is gyakorolhassa anyanemzeti funkcióit, beleértve a kitelepítettek szervezeteivel való legális kapcsolattartást. A TIT az évtized közepén Országos Nemzetiségi Tanácsot alakított a kisebbségi ismeretterjesztés fellendítésére, emellett nemzetiségi nyelvű népfőiskolák is jöttek létre. A pártállami nemzetiségpolitika utolsó jelentős momentumaként, 1988-ban népfront-, majd MSZMP-állásfoglalás született egy új nemzetiségi törvény szükségességéről.

Új alapokon

Immár a rendszerváltozás előszeleként, a Németh-kormány 1989 elején olyan társadalompolitikával foglalkozó államminisztert nevezett ki, Pozsgay Imre személyében, akinek feladat- és hatásköre volt, többek között, a hazai kisebbségekkel és a Kárpát-medencei magyarsággal való kormányzati munka koordinálása. Az ősz folyamán irányításával létrejött a napi ügyek vitelére a *Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Titkárság* – életem nagy ajándéka, hogy annak első munkatársa lehettem -, tanácsadó testületként pedig még ezt megelőzően a *Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégium*. Az utóbbi csaknem 90 fős tagságában képviseltették magukat az érintett minisztériumok, hivatalok, nemzetiségi és társadalmi szervezetek, ellenzéki pártok, médiumok, tudományos intézmények és egyházak, továbbá a magyar közélet köztisztjeiben álló személyiségei. A kollégium külön határon túli és hazai kisebbségi albizottságot is működtetett. A testület háttérmunkáját végző titkárság

vezetését, miniszterhelyettesi rangban, Tabajdi Csaba látta el.

A kollégium és a hozzá csatlakozó államigazgatási szerv, fél évet alig meghaladó fennállása alatt, feszített erővel igyekezett több évtized hibáit, mulasztásait, lemaradását csökkenteni. E hónapok során máig érvényes kisebbségpolitikai alapelvek, célok, eszközök, módszerek kristályosodtak ki. Az 1990. évi első szabad választások nyomán hivatalba lépő kormány nagyban támaszkodhatott az ott elkezdett munka tapasztalataira. A titkárság dolgozói és a kollégium tagjai közül többen az 1990-es években törvényhozási, kormányzati, államigazgatási, kisebbségi önkormányzati tisztségeket betöltve vagy pártszakértőként, tudományos intézet munkatársaként a hazai kisebbségpolitika meghatározó személyiségeivé lettek.

Az Antall-kormány, a miniszterelnökségi titkárság utódeként, két önálló kormányhivatalt hozott létre a Kárpát-medencei kisebbségi feladatok összefogására: a szomszéd országok őshonos és Nyugat-Európa meg a tengerentúl magyarjai számára a Határon Túli Magyarok Hivatalát (HTMH), a magyarországi népcsoport-ügyek vitelére pedig a *Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal* (NEKH). A témánk szempontjából jelentős utóbbi, önálló államigazgatási szerv nyelvterületi és funkcionális főosztályokból állt, élén és munkatársai zömét tekintve, nemzetiségi szakemberek foglalkoztak nemzetiségekkel. Tizenhét éves létezése alatt a hivatal többek között számos jogszabály, nemzetközi egyezmény, kétoldalú kisebbségvédelmi megállapodás, vegyes bizottság teendőit látta el, koordinálta az egyes tárcáknál folyó, a kisebbségeket érintő tevékenységeket, részt vett a nemzetiségek anyaországaival folyó államközi kapcsolatokban, hazai és nemzetközi konferenciákat szervezett, könyveket adott ki, dokumentációt gyűjtött és honlapot működtetett. A mindenkori *oktatási és kulturális minisztériumban*, valamint háttérintézményeiben máig van a kisebbségekkel foglalkozó részleg, oktatási téren folyamatos, kulturális téren időszakos miniszteri javaslattevő, konzultatív, tanácsadó testület,

de a belügyi, szociális tárca folyamatosan, esetenként a földművelési és honvédelmi tárca is foglalkozott kisebbségi ügyekkel. A kulturális támogatások legnagyobb hányadát az állam *A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítványon*, valamint *A Magyarországi Cigányokért Közalapítványon* keresztül biztosítja.

A magyar Országgyűlés – öt éves előkészítő munka után –, 1993-ban döntő többséggel elfogadta a *nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló LXXVII. Törvényt*. A térségben első és a kontinensen is példamutató dokumentum már a preambulumban kinyilvánítja, hogy „a nemzeti és etnikai önazonossághoz való jogot az egyetemes emberi jogok részének tekinti, a nemzeti és etnikai kisebbségek sajátos egyéni és közösségi jogai alapvető szabadságjogok.” Az állam ezáltal a kisebbségek létét alapértékként ismeri el, és fennmaradásuk érdekében felelősséget vállal, beleértve az anyagi és személyi kötelezettségeket is.

A jogszabály egyik legfontosabb vonatkozása, hogy nem csupán a kisebbségi csoport-hoz tartozni akaró egyén jogait rögzíti, hanem a *közösség* számára is biztosítja azokat. Így a kisebbségek jogosultak történelmi hagyományaik, nyelvük ápolására és fejlesztésére, tárgyi és szellemi kultúrájuk megőrzésére és gyarapítására, társadalmi szervezeteket, helyi, területi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre. A közszolgálati rádió és televízió biztosítja a számukra műsorok rendszeres készítését és sugárzását, joguk van anyanyelvű oktatásra, nevelésre az óvodától az egyetemig. Országos oktatási, nevelési, kulturális és tudományos intézményhálózatot alakíthatnak ki, használhatják nemzeti jelképeiket, nemzetközi kapcsolatokat tarthatnak fenn. Joguk van az országgyűlési képviselőre, jogaik érvényesülésére a parlament által megválasztott országgyűlési biztos ügyel.

A törvény hatálya az országban 100 éve honos *tizenkét nemzeti kisebbségre* (bolgár, görög, horvát, német, lengyel, örmény, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén és ukrán), valamint *egy etnikai kisebbségre* (ci-

gány-roma) terjed ki, lehetővé téve a *kettős kötődés* (a nemzetiséghez és a többséghez való egyidejű tartozás) kinyilvánítását is. A *kisebbségi önkormányzatok* e közösségek sajátos jogérvényesítésének a keretét biztosítják, köztületeként beleszólási lehetőséget az őket érintő kérdésekbe települési, megyei, fővárosi és országos szinten. A helyi kisebbségi önkormányzatok száma a négyévenkénti választások során folyamatosan nő – s bár a lehetőséggel való visszaélésekre (az ún. „etnobiznisz”-re) is akadt példa-, jelenleg már 2045 ilyen működik. A 2007. márciusában lebonyolított területi és országos választási fordulón valamennyi közösség tudott alakítani országos önkormányzatot, a nagyobbak több, a kisebbek csak néhány megyei testületet.

A legutóbbi, 2001. évi népszámláláskor már nem csupán az anyanyelvre és a nemzetiségre, hanem új kérdésekként a nemzetiségi kulturális értékekhez, hagyományokhoz való kötődésre és a családi, baráti közösségben használt nyelvre is rákérdeztek. Ezek szerint a hazai kisebbségek száma a XXI. század elején a következő:

Kisebbségi népszámlálási adatok 2001-ben

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, Népszámlálás 2001., 18. Demográfiai adatok

	Nemzetiség	Anyanyelv	Nevesített kisebbség	Becsült szám
Cigány	189701	48150	205720	4-600.000
Bolgár	834	739	2316	3-3.500
Görög	2030	1459	6619	4-4.500
Horvát	14884	13566	25730	80-90.000
Lengyel	1519	1117	5144	10.000
Német	57662	29051	120344	200-220.000
Örmény	462	129	1165	3.5-10.000
Rómán	5314	5602	14781	25.000
Ruszin	715	682	2079	1.000
Szerb	2795	2281	7350	5.000
Szlovén	2955	3116	4832	5.000
Szlovák	16998	11160	39266	100-110.000
Ukrán	3358	3183	7393	2.000
Összesen	299227	120235	442739	835.000-1.083.950

Amíg a táblázatban a nemzetiségi és anyanyelvi oszlop csak a magyar állampolgárok adatait tartalmazza, a (négy kérdés közül legalább egy kisebbségi kötődést jelző) nevesített kisebbségek oszlopa tartalmazza nemzetiséggel azonos, csekély számú, itt élő nem magyar állampolgárokét is. A közösségek valószínűsége nagysága – mint mindenütt a világon –, a népszámlálási bevallás és a becsült érték között mozog. Megállapítható, hogy 1920-hoz képest – a vázolt történelmi, politikai okokra visszavezethetően –, jelentősen átstrukturálódott, de végső soron csak kis mértékben csökkent a nemzeti és etnikai kisebbségek száma, aránya Magyarországon. A változások dinamikájának – beleértve a szocialista iparosításnak a kisebbségeket is érintő, területi-társadalmi mobilitásával összefüggő hatásokat – a felvázolása e tanulmánynak nem feladata, de a szabadságérzet növekedése és a kisebbséghez tartozás vállalásának szoros kölcsönhatására hadd hívjuk fel a figyelmet.

A kisebbségek önazonosság-örzésének további biztosítékai az olyan *nemzetközi dokumentumok*, mint az Európa Tanács nyelvi kartája és kisebbségvédelmi keretegyezménye, továbbá a népcsoportok nyelv szerinti országaival kötött alapszerződések, kisebbségvédelmi, oktatási-kulturális-tudományos egyezmények és munkatervek. A törvény által és az egymást követő kormányprogramokban is kívánatosnak minősített *kulturális autonómia* megjelenési formái egyfelől, hogy a kisebbségek támogatásáról döntő országgyűlési bizottságban (Emberi Jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottság), közalapítványokban, minisztériumi testületekben az e közösségek képviselőinek véleménye a döntő. Másfelől viszont a kisebbségek országos önkormányzatai alapíthatnak, vagy átvehetnek oktatási, kulturális, sajtó-, tudományos vagy más *intézményeket*. A jogszabályi és pénzügyi feltételek megteremtése után, 2003-tól máig mintegy 30 ilyen intézmény jött létre, a kisebbségi hivatal hatóságos támogatásával.

Az ország pénzügyi-gazdasági nehézségeinek előtérbe kerülésével, az elmúlt években a kisebbségek támogatására fordítható összeg

csökkent Magyarországon, így a reményt keltező fejlődés megtorpanhat. 2006-2007-ben az e népcsoportokkal foglalkozó államigazgatás is jelentősen átalakult: egyrészt a kormányzat – több mint másfél évtizedes, nemzetközileg is nagyra értékelt munka után – megszüntette a Határon Túli Magyarok Hivatalát, valamint a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalt, az ott dolgozók közül sok kiváló szakember elbocsátásával. A hivatalok feladatkörét a lényegesen kisebb létszámú munkatárssal dolgozó két szervezeti egység (Nemzetpolitikai Ügyek Főosztálya, illetve *Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Főosztálya*) vette át a *Miniszterelnöki Hivatalban*, élükön egy-egy főigazgatóval, közös szakállamtitkári irányítás alatt. Hasonlóképpen megszűnt a nyolc évig működött Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a határon túli magyar és hazai kisebbségi ügyekkel foglalkozó főosztállyal együtt.

Az egyesített *Oktatási és Kulturális Minisztérium* megtartotta a kisebbségi oktatásügy szakfőosztályát, közös oktatási-kulturális feladatkörű Roma *Integrációs Titkárságot* és *Határon Túli Magyarok Titkárságát* hozott létre. Összkulturális (közművelődési, művészeti és közgyűjteményi) tevékenységet végez még három határon túli magyar referens a *Közművelődési Főosztályon*. Önálló hazai kisebbségi részleg hasonlóképp nincs immár a kulturális szakállamtitkárságon, e sorok írója személyében mindössze egy szakember látja el a 12 nemzetiség teljes kulturális feladatkörét, szintén a Közművelődési Főosztály keretében. A főosztály folyamatos erőfeszítéseket tesz a kisebbségi célokra fordítható, nagyon szerény támogatási keret növelésére, a 2004-ben még eredményesen működött miniszteri tanácsadó testület: a *Nemzetiségi Kulturális Tanács* (NKT) újraélesztésére, valamint a Nemzeti Kulturális Alapnál (NKA) a *Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Ideiglenes Szakmai Kollégium* munkájának a felújítására, amely szintén 2004-ben még kisebbségi pályázatokat hirdetett meg s bírált el. A tárca háttérintézménye, a *Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus* (MMIKL) igazgatójának tanácsadó testületeként, har-

madik éve közmegelegedésre fejt ki tevékenységét a nemzetiségi civil szféra jeleseitől meghívott *Nemzetiségi Kulturális Szakértői Tanács* (NKSZT) és cigányügyi megfeleelője.

Vázlatos áttekintésünkből kiderülhetett, hogy a magyar állam tizenegy évszázados fennállása alatt, minden korban, folyamatos volt más népek egyéneinek és csoportjainak a tartós jelenléte. Az ország nyelvi-etnikai sokszínűségére mutatott rá már 1798-ban Schwartner Márton, a hazai statisztika kiemelkedő alakja: „In keinem Lande der Welt, sind vielleicht mehrere Sprachen – und eben deswegen auch so viele Nationen – einheimisch, des in Ungern”, vagyis: *Talán nincs még ország a világon, amelyben több nyelv, és ennek következtében oly sok nemzet honos, mint Magyarországon.*” Hazánkban tehát a sokféle nép és vallás nem pusztán érdekesség, hanem egyedi tulajdonság, jellemző, lényegi sajátosság. Ahogy a kitűnően rajzoló osztrák katonatiszt, Joseph Heinbacher von Bikkessy 1820-ban, a magyarországi öltözeteket bemutató albumában rámutatott: „Das Königreich Ungern ist Europa im Kleinen!”, tehát: *„A Magyar Királyság: Európa kicsiben!”* E gondolatot Bikkessy viszont a korszerű magyar néprajz megalapítójától, a magyar-szlovák kettős identitású Csaplovics Jánostól/Ján

Čaplovičtól vette át, aki ezt nyelvünkön az 1822. évi Tudományos Gyűjtemény oldalain pontosította: *„Nem csak természeti állapotjára, és a természet ajándékaira nézve is Magyar ország Európa kitsinyben, - mert majd nem minden Európai nép-törzsök, nyelvek, vallások, foglalatosságok, Cultura grádusok, s végre élet módok, erköltsök és szokások is itten találják fel Hazájokat.”*

Számunkra és hozzánk tehát nem 2004. május 1-jén érkezett el Európa s az európai-ság, hanem azon kevés nemzetek közé tartozunk, amelyek – nem csupán természetünkből adódóan, hanem első királyunk intelmei óta, jogszabályok, gyakorlati megoldások, autonómiák egész sorával, sokszor a földrész nyugati felét megelőzve -, kezdettől fogva alakították is az európai toleranciát. A véleményalkító értelmiség, a kultúra embereinek mindenkor felelőssége, hogy a globalizáció viszonyai között e kimunkált értékek ne menjenek veszendőbe, s – akár a politika vagy a gazdaság ettől eltérő törekvéseire is rámutatva -, biztosítsuk a feltételeket a jövőben is a csoportjogok érvényesüléséhez, a kulturális sokszínűség megőrzéséhez.

* az ország pontatlan fordítás, téves értelmezés, helyesen: királyi udvar; lásd erről Vekerdí József: *Regnum unius linguae* (Aracs, 2003. III. évf. 3. sz.) – az olvasószerkesztő megjegyzése

Irodalom:

- Ács Zoltán: *Nemzetiségek a történelmi Magyarországon*. Bp., 1996
 Bodáné Pálok Judit – Cseresyés János – Vánkosné Tímár Éva: *A kisebbségek jogai Magyarországon*. Bp., 1994
 Doncsev Toso: *Új idők bolgárai*. Bp., 2001
 Glatz Ferenc (összeáll., szerk.): *Magyarok a Kárpát-medencében*. Bp., 1989
 Győri Szabó Róbert: *Kisebbségpolitikai rendszerváltás Magyarországon*. Bp., 1998
 Hévízi Józsa: *Autonómia-típusok Magyarországon és Európában*. Bp., 2001
 Kepéné Bihar Mária – Lendvai Kepe Zoltán: *„Európa kitsinyben” = Népújság (Lendva – SLO), 2007. január 5-étől, hétről hétre, folyamatosan*
 Kiss Szilvia (szerk.): *Kiteljesedő kulturális autonómia*. Bp., 2006
 Mayer Éva (szerk.): *Kisebbségek Magyarországon 2004-2005*. Bp., 2005
 Tillkovszky Loránt: *Nemzetiségi politika Magyarországon a 20. században*. Debrecen, 1998.
 Székely András Bertalan: *Határhátyák. Pilisvörösvár*, 2005

Aracsról – másképpen

I. Bevezető

Mi, a vajdasági/délvidéki magyar nemzeti közösség tagjai mostanság egyre többet emlegetjük **Aracsot**, az ottani Pusztatemplom romjait, arról még olyan megfogalmazást is olvashatunk: „**Aracs** romjai a Bánság területén, az egykori Torontál vármegyében a keresztény magyar kultúra legrégebbi emlékjének tekinthetők.” Habár ily néven létezik immár két civil szervezet is a Pusztatemplom védelmére (**Aracs** Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság, Torda és **Aracs** '95 – Pusztatemplom Baráti Kör, Törökbecse), egy harmadik, az **Aracs** Társadalmi Szervezet a Művelt Faluért, amely egyben kiadója a legismertebb közéleti folyóiratunknak (**Aracs**), valamint a vajdasági/délvidéki magyar nemzeti közösség legrangosabb elismerését is ilyen nével illetik, ha bárkit megkérdeznénk az elnevezés eredetéről, kétlem, hogy bármilyen elfogadható válasszal tudnának szolgálni.

A Pusztatemplomról úgy véljük, azt valamikor a XI. század környékén építették, majd pedig – nagy valószínűséggel – a XIII. században felújították. Minderről – igaz, inkább építészeti és művészeti megközelítéssel – olvasni lehet Raffay Endre tanulmányaiban¹. Megemlítek még két Araccsal foglalkozó könyvet, egyiket id. Berecz Sándor², másikat Kalapis Zoltán³ írta. Ezekből, de más forrásokból is, megismerkedhetünk egyes **Araccsal** kapcsolatos feltételezésekkel. Lássunk egy idézetet Domonkos László esszéjéből: „*Szent István*

*királyunk az Úrnak 1030-ik évében csanádi püspöknek küldi Imre fia egykori nevelőjét. Az illető majd Szent Gellért néven vonul be a magyar históriába. Csanádi püspökként komoly építkezésekbe kezd, különösen egyházmegyéjének azon részében, amely később Torontál vármegye, illetve Bánság (Bánát) néven lesz ismert. A Tisza déli szakaszának bal partjától keletre eső, termékeny síkon így épül fel egy bencés monostor is, a Kőkénd (ma: Kikinda) felé vezető út közelében. A tatárjáráskor persze éppúgy elpusztul, mint annyi társa, de száz év sem telik el, s Nagy Lajos édesanyja, Erzsébet királyné helyreállíttatja **Aracs** monostorát. Sőt, engedélyt kér a Szentatyától, hogy a kolostor a ferenceseké legyen, erre 1378-ban sor is kerül. A felséges asszony végrendeletében 30 ezer aranyforintot adományoz az újjáépítés befejezésére és – ma így mondanánk – „az állagmegóvásra”. Mindez 1551-ig sikerül is: ebben az esztendőben a hatalma csúcán álló Oszmán Birodalom nagy sereggel vonul a Tisza bácskai oldalán fekvő Óbecse ostromára. **Aracs** község elpusztul, és rommá válik az **aracsi** templom is.”⁴*

Nézzük meg azt is, mit írtak **Aracsról** a XIX. században: „Alapítási éve ismeretlen, csak *annyi bizonyos, hogy 1256-ban már létezett, minthogy az ugyanezen évben tartott esztergomi zsinaton **Nicolaus de Aracha** apát is jelen volt. A templom szent Miklós tiszteletére volt emelve és így valószínű, hogy eredetileg a bencések lakták, míg később Erzsé-*

¹ Raffay Endre: *AZ ARACSI TEMPLOMROM, Tanulmányok az 1200 körüli évtizedek magyarországi művészetéről, I., Forum Könyvkiadó, 2005.*

² Id. Berecz Sándor: *Pusztatemplom, Egy darab Szentföld, Az aracsi bencés apátság története, Temerin, 1970.*

³ Kalapis Zoltán: *Történelem a föld alatt (948-1848) [Az aracsi Pusztatemplom], Újvidék, 1995.*

⁴ <http://www.hitelfolyoirat.hu/arch/0408/essze.html>, Domonkos László: Például Aracs (részlet)

bet királyné révén a ferenciek birtokába jutott, akik azt még a mohácsi csata után is birták. 1551-ben török kézre került, amely alkalommal a zárda maga elpusztult, a templom azonban még a múlt század végén is fedél alatt állott, s mint szemtanúk állítják, az egyik oltárkép szent Mihály arkangyalt ábrázolta magyar ruhában, bajusszal és sarkantyús csizmával. Létezett e zárda mellett hasonló nevű helység is, **Racha** név alatt, de **Aracsnak** is nevezték az a pusztát, amely ezen a helyen ma is fennáll. Fekszik Torontálmegyében, Beodra mellett. Ipolyi leírta a templomot archeológiai szempontból. (Baudenkmale 1857. Bővebbet I. Katona, Hist. Crit. X. 674. 1. Sigler Bél-nél, Adpar. 72. 1., hol **Aratha**-nak nevezték”.⁵

Habár nem tisztem az idézett részletek igazságtartalmának, illetve azokból a feltételezéseknek megítélése, mégis tudni kell, hogy az Árpád-korban nemcsak Torontálmegyében ismertek ilyen nevű települést, létezett egy **Aracsa** Zala-megyében (ma: Egeraracsa – Eger és **Aracsa** egyesülésével keletkezett –, első ismert írásos említése 1019-ből való, mint a zalavári apátság adózó helye),⁶ de úgyszintén volt egy **Aracs** Somogy-megyében is (ma: Somogyaracs, a településről 1269-ből való az első okleveles adat, akkor **Arach**-nak hívták),⁷ de a Veszprém-megyében (akkoriban az is Zala-megye volt) levő mai Balatonfüred egy része, **Arács** is Árpád-kori település (legkorábban mint **Arácsot** említik az oklevelek, 1118-ban klostora és temploma volt; a Benedek-rendű apátságot 1187 körül alapították).⁸ Azonban arról, hogy helyzetünk még összetettebb legyen, tudni kell, hogy Hargita-megyében (tehát Erdélyben, Romániában), Csíkcsonortán mellett folyik **Aracs**-pataka, amiről nagyon keveset tudok, azt azonban föltételezem,

nem újkeletű az elnevezése. Mindezek után fel kell tenni azt a „költői” kérdést: Valóban a bánági **Aracsról** vett részt Nicolaus de **Aracha** az esztergomi zsinaton?

II. Virtuális keresgélés

Az interneten hiába kutattam a már említett **Aracs(a)** települések és patak után, nevük eredetéről szinte semmit sem találtam, egyedül azt: Aracs eredetének emlékezte már a 14. században kiveszett. Ekkor úgy döntöttem, egy helynévkereső⁹ segítségével leellenőrzöm, a világ mely országában találunk **Aracs**, **Aracsa** vagy ahhoz nagyon hasonló nevű településeket, egy másikkal¹⁰ pedig az egyéb földrajzi helyneveket vizsgálom át.

Az eredmény engem is meglepett. **Ar(r)acs** szóval jelölt helynevet 17-et, míg az **aracsa/haracsa** szóval jelöltekből 29-et találtam, emellett pedig az ezekhez hasonló helynevek száma 41. A következő lépés az volt, hogy többnyelvű online szótár segítségével leellenőriztem, a meglelt helynevek mit jelentenek bármely nyelven. Ezzel nem értem el nagy sikert, mert egyedül a török **araç** szó jelentését leltem meg, az magyarul: **szerszám**. Francia nyelven a hasonló szavak közül az **arachide** magyarul gabonafélét vagy földimogyoró-(hüvely)t, míg az **arracher** kiszakítást, kirántást, az **arracheuse** szedőgépet jelent, japánul pedig az **arashi** értelme: főrteteg, vihar. A növénytani elnevezések között ugyancsak találni lehet egy hasonló elnevezést, az **arrach** nevet, ami a sivatagokban vagy sós (szikes) mocsarakban található, az Atroplex nemhez tartozó lágyszárú növényt jelöli, s mivel a települések mind Torontál-, Zala-, Veszprém-, mind pedig Somogy-megyében valamilyen víz mellett található lapos, lapályos részen kialakult kiemelkedésen jöttek létre, azt a feltevést

⁵ <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/006/pc000622.html> (Pallasz nagy lexikona)

⁶ <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/006/pc000622.html> (Pallasz nagy lexikona)

⁷ <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/006/pc000622.html> (Pallasz nagy lexikona)

⁸ <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/006/pc000622.html> (Pallasz nagy lexikona)

⁹ www.fallingrain.com/world

¹⁰ www.maps.msn.com

sem lehet elvetni, hogy az ott őshonos nővényről kaphatták elnevezésüket.

Ma a szófejtők körében egyre elterjedtebb, hogy a számunkra ismeretlen értelmű neveket sumér eredetűnek kiáltják ki, s megkísérelnek bizonyítékot találni vagy gyártani annak igazolására. Ennél a névnél azonban még ők is gondban lehetnek, mivel a sumerológusok abban egyetértenek, e nyelven nem létezett „cs” hang, így az ahhoz legközelebb álló „š”-sel vagy a „k”-val jelölt hangot lehet csak segítségül hívni, azaz az **araš(a)**, illetve az **arak(a)** elnevezésre kellene sumér értelmet találni. Habár léteznek már sumér-magyar szótárak, én a Labat-félet¹¹ használtam, amivel az **ára**, **ara3,5 (hara)**, **ara4**, valamint a **ša**, **šř**, **ša4**, **ša5** és a **ša6**, illetve a **ka** sumér szavakkal a következő lehetőségeket tudtam összeállítani:

- 1) **ára** + **ša** = magasztal, dicsőít (dicsfény) + kiszárit,
- 2) **ara3,5 (hara)** + **ša** = összezúz, porlaszt + kiszárit,
- 3) **ara4** + **ša** = fénylik, ragyog + kiszárit,
- 4) **ára** + **šř** = magasztal, dicsőít (dicsfény) + lényeg (szív, belsőség),
- 5) **ara3,5 (hara)** + **šř** = összezúz, porlaszt + lényeg (szív, belsőség),
- 6) **ara4** + **šř** = fénylik, ragyog + lényeg (szív, belsőség),
- 7) **ára** + **ša4** = magasztal, dicsőít (dicsfény) + gyászol,
- 8) **ara3,5 (hara)** + **ša4** = összezúz, porlaszt + gyászol,
- 9) **ára** + **ša4** = fénylik, ragyog + gyászol,
- 10) **ára** + **ša5** = magasztal, dicsőít (dicsfény) + vág, tör,
- 11) **ara3,5 (hara)** + **ša5** = összezúz, porlaszt + vág, tör,
- 12) **ara4** + **ša5** = fénylik, ragyog + vág, tör,
- 13) **ára** + **ša6** = magasztal, dicsőít + jó, kellemes,

14) **ara3,5 (hara)** + **ša6** = összezúz, porlaszt + jó, kellemes,

15) **ara4** + **ša6** = fénylik, ragyog + jó, kellemes,

16) **ára** + **ka** = magasztal, dicsőít (dicsfény) + száj, kapu,

17) **ara3,5 (hara)** + **ka** = összezúz, porlaszt + száj, kapu, valamint

18) **ara4** + **ka** = fénylik, ragyog + száj, kapu.

1) A keresgélést folytattam a **racs**a/**rach**a/**rača** kifejezéssel kapcsolatban is,¹² hiszen Pallasz nagy lexikona arról is említést tesz, ilyen néven is neveztek **Aracs**ot. A kapott listából hármat külön kiemelek, mégpedig: a **Međurača**, a **Sremska Rača** és a **Manastir Rača** helyneveket, hiszen a korai középkorban mindhárom név templomvárat és kolostort jelölt, de kettő (**Sremska Rača** és **Manastir Rača**) a mai napig is működő kolostor elnevezése. Az online szótárak itt sem mutattak eredményt, egyedül a portugál nyelvben van egy, a **racsá**hoz hasonló szó, a **rachar** = vés, farag. A sumér szavak¹³ esetében a **ra**, **ra-ah** és **ša**, **šř**, **ša4**, **ša5** és a **ša6**, illetve a **ka** kifejezések kombinálásával kíséreltem meg választ kapni a kérdésre, hogy van-e a szónak jelentése. Így a következőket írhatom le:

- 1) **ra** + **ša** = áradat + kiszárit,
- 2) **ra** + **šř** = áradat + lényeg (szív, belsőség),
- 3) **ra** + **ša4** = áradat + gyászol,
- 4) **ra** + **ša5** = áradat + vág, tör,
- 5) **ra** + **ša6** = áradat + jó, kellemes,
- 6) **ra-ah** + **ša** = ismételten megtámad + kiszárit,
- 7) **ra-ah** + **šř** = ismételten megtámad + lényeg (szív, belsőség),
- 8) **ra-ah** + **ša4** = ismételten megtámad + gyászol,
- 9) **ra-ah** + **ša5** = ismételten megtámad + vág, tör,

¹¹ www.sumerian.org

¹² www.fallingrain.com/world

¹³ www.sumerian.org

10) **ra-ah + ša6** = ismételten megtámad + jó, kellemes,

11) **ra + ka** = áradat + száj, kapu,

12) **ra-ah + ka** = ismételten megtámad + száj, kapu.

Ember legyen a talpán, aki ezekből a lehetőségekből értelmes magyarázatot tud találni az **aracs/aracsza** vagy a **racsza** szó sumér eredetére. Volt azonban még egy lehetőség, megvizsgálhattam azt is, lehet-e ez a szó hun vagy avar eredetű. E célból az internetről le-tölthető sziung-nu szószedetet¹⁴ használtam, ahol megtalálhatók a Kínában élő, magukat a hunok utódainak valló hszüing-nu népcsoport leggyakoribb szavai, azonban azok között még csak hasonló elnevezésekre sem leltem.

Megvizsgálhatjuk még a Babilonban használt hónapok neveit is, azok közül a nyolcadikat (csillagjegye a Skorpió) **Arach-Samna** nével illették.¹⁵

Legvégül a Bibliát hívtam segítségül. Ennek átvizsgálása közben három részre lettem figyelmes. Ezek:

1) Teremtés Könyve X. 8-12: „*porro Chus genuit Nemród, ipse coepit esse potens in terra et erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exivit proverbium: quasi Nemrod robustus venator coram Domino. Fuit autem principium regni eus Babilon, et Arach et Achad, et Chalne in terra Sennaar. De terra illa egressus est Assur et aedificabat Niniven et Plateas civitas et Cale. Resen quoque inter Niniven et Cale, haec est civitas magna.*”¹⁶ Ez a szöveg a Szent István Társaság által kiadott Bibilában így van jelen: „8 *Kus nemzette Nimródot. Ez volt az első uralkodó a földön. 9 Nagy vadász volt az Úr előtt. Innen a szólás: Nagy vadász az Úr előtt, mint Nimród. 10 Uralma kezdetben kiterjedt Bábelre, Erekre, Akkádra és Sineár*

földjén minden városra. 11 Erről a földről indult ki Asszur és megépítette Ninivét, Rechobot-irt, 12 Kalachot és Rezent, Ninive és Kalach között. (Ez a nagy város.)”¹⁷ míg a Károli-Bibliában ez olvasható: „8 *Khús nemzé Nimródot is; ez kezdte hatalmassá lenni a földön. 9 Ez hatalmas vadász vala az Úr előtt, azért mondják: Hatalmas vadász az Úr előtt, mint Nimród. 10 Az ő birodalmának kezdete volt Bábeé, Erekh, Akkád és Kálnéh a Sineár földén. 11 E földről ment aztán Assziriába, és építé Ninivét, Rekhoboth városát, és Kaláht. 12 És Reszent Ninivé között és Kaláh között: ez az a nagy város*”¹⁸

2) Józsue könyve 16.5 = „5*Ami Efraim fiainak területét illeti, nemzetségeik szerint: örökrészük határa keleten Atrot-Arach* volt, egészen a felső Bet-Horonig.”¹⁹

3) Krónika I. könyve 7.39 = „39*Ulla fiai: Arach, Haniel és Ricja*”²⁰

A 2) és a 3) idézet a Károli-Bibliában²¹ nem így található meg. Ott mindezek így szerepelnek: 1) Józsue könyve 16.5 = „5*Efraim fiainak határa is az ő családjaik szerint vala, és pedig az ő örökségöknek határa napkelet felé, Atróth-Adártól felső Bethoronig vala.*” és 2) Krónika I. könyve 7.39 = „39*Ulla fiai: Ara, Hanniel és Risja*”. Én nem tudom megállapítani, melyik a hiteles fordítás, azonban hiszem, hogy amennyiben a Szent István Társulat Bibliáját összhangba hozták a többi nyelvre lefordított szöveggel, nagy a valószínűsége, hogy az **Arach** transzkripció a helyes.

Itt már sokkal részletesebb Biblia-elemzés kellene ahhoz, hogy megeljük az összefüggéseket a Nimród birodalma részeként leírt **Arach** (Erek, Erekh, más forrásokban pedig Erech) városa és Atrot-**Arach** (Atróth-Adár) városa között. A későbbi szövegben megjelenő Efraim nemzetségének területe feltehetően

¹⁴ Kisfaludy György: [Pinjines sjung-nu-magyar.html](http://Pinjines.sjung-nu-magyar.html) és Magyar-sjung-nu.html dokumentumok

¹⁵ [Jewish Calendar, www.angelfire.com/pa2/passover/jewish-calendar-month-names.html](http://www.angelfire.com/pa2/passover/jewish-calendar-month-names.html)

¹⁶ <http://www.magtudin.org/korona,%20koronazas.htm>

¹⁷ <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/katbibl/html/>, Szent István Társulati Biblia

¹⁸ Szent Biblia, azaz: Istennek Ó és Új Testamentumában foglaltatott egész Szent Írás, Bibliatársulat Budapest, 1953.

¹⁹ <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/katbibl/html/>, Szent István Társulati Biblia

²⁰ <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/katbibl/html/>, Szent István Társulati Biblia

²¹ Szent Biblia, azaz: Istennek Ó és Új Testamentumában foglaltatott egész Szent Írás, Bibliatársulat Budapest, 1953.

határos volt Áser nemzetségének területével, s Ulla fia **Arach** (Ara) nevét pedig a településről (azaz egyik őstől) kaphatta.

III. Következtetések helyett

Ismét beigazolódott az a mondás, miszerint minél többet tanulunk, annál kevesebbet tudunk. E keresgélés is bizonyítja, a válaszok keresése újabbnál újabb megválaszolatlan kérdéseket eredményez. Hiába fogadnánk el néveredetként a török **szerszám**, a francia **gabonaféle**, a növényteni **szikes vidéken növő fű**, a japán **förgeteg, vihar**, a portugál **vés, farag**, a babiloni **hónapelnevezés**, a bibliai **név** vagy a lehetséges sumér értelmezések bármelyikét, nem kapunk választ olyan kérdésekre mint:

1. Hogyan tudták hasonlóan elnevezni el a Kolumbiában és Brazíliában valaha élt indiánok (ha már a szónak sem spanyolul, sem pedig portugálul nincs értelme), de a meglelt más területeken (Franciaországban, Németországban, Bosznia-Hercegovinában, Afrika és Ázsia országaiban) az ottani őslakosok a meglelt földrajzi helyeket (településeket, folyókat, dombokat), mint valakik valamikor a Kárpát-medencében?

2. Vajon az elnevezések az adott területek őslakosainak nyelvein ugyanolyan értelműek vagy sem?

3. Ha a 2. kérdésre igenlő választ kapunk, akkor az azt jelenti-e, hogy valaha az egész Földön (bábeli zűrzavar előtti állapot) azonos nyelvet beszéltek az emberek?

4. Lehetséges-e, hogy az egész Földet – egy valaha egységes népcsoport – vándorlása közben – népesítette be, amelynek tagjai magukkal vitték az ősi elnevezéseket (legyen szó személy-, hely- és más nevekről)?

A bennem felvetődő kérdések közül csak néhányat – szerintem a legfontosabbakat – jegyeztem le. Bármilyen is legyen a válasz ezekre, egyedül csak az egyértelmű, a további kutatás (legyen az tudományos vagy amatőr) kizárólag akkor lesz eredményes, ha megszabadulunk a berögződött előítéletektől, a dogmatikus gondolkodástól, a tudományosnak kikiáltott feltételezések alapigazságokként történő elfogadásától. Mindez azonban már egy következő generáció feladata lesz, az olyan értelmes, a tudásszerzés irányában nyitott fiataloké, akik a legújabb technikai vívmányok, felfedezések felhasználásával képesek lesznek megtalálni a válaszokat. Még akkor is, ha ezek a válaszok ismét újabbnál újabb kérdéseket vetnek fel.

Hiszed

a meg nem élt tegnapok
hazug nosztalgiáját,

hitetlen hittel
töretlen hitet,

a *talán*-ok eleve
elrendelt kudarcát,

egy homlokot
simító tekintetet,

a fény hevét, az
érintés varázsát,

hogyan béklyót nem
túr a gondolat,

a valamerre való
tartás irányát, hogy

szabad akaratról nem
csak álmodni szabad,

nyomatékát az adott,
súlyát az elhallgatott

szónak, a tapintásáról
is ismerős röögöt,

az utolsó ítélet
pártatlanságát,

erőt az erejét rejtő
szellem mögött,

a nosztalgia szülte
szülőföld terhét,

csukott szemmel is
ismerős kezét,

a valamerre való
tartás hiányát,

töretlen hittel
hitetlen hitet...

Óz, a csodák csodája, 2006

Egy különösen figyelemre méltó idézet:” Jóslatot mondok, hazámiai, szegény elárvult magyarok!...jóslatom ez: Magyarország nyomorúságából Magyarország szabadsága fog következni. Szegény, hitszegően elárvult magyar hazánk szent nevére kérlek, higgyetek a jóslatnak; ha hisztek, teljesedni fog...A magyarnak most csak két teendője van. Egyik: fölállni tömegben a haza földjét megszállott ellenség agyonnyomására. A másik: emlékezni. Ha a magyar e kettőt nem teszi, akkor oly gyáva nyomorult nép, mely megfertőztette ősei szent emlékét, melyre majd az örökkévaló Isten azt fogja mondani: bánom, hogy megteremtettem, akkor a magyar oly Istentől elátkozott nép, melytől a levegő meg fogja tagadni éltető erejét...ki hontalanul bujdosandik a föld hátán, ki hiába kérendi az irgalomtól az alamizsnának száraz kenyerét,kit alamizsna helyett arcul csapand az idegen faj, mely őt saját hazájában vándor koldussá teendi, kit mint a gazdátlan ebet, büntetlenül verend agyon bármely gazember;...hiába fordul a vallás malsztjához, neki az nem adand vigasztalást...a nő, kihez szemeit felemelé, seprűvel hajtandja el a küszöbről, mint a rühes állatot, neje utálattal köp szeme közé s gyermekének első szava lesz, hogy apját megátkozza...ha most a magyar nemzetnek minden fia, ki csak karját bírja, fel nem kel hazáját védeni, akkor kiirtják hazájából a szegény elárvult magyar népet ki fogják irtani az élő nemzetek sorából, hogy szegény hazájának még a neve se maradjon fenn.”

Ez a szörnyűségesen gyönyörű szöveg majdnem napra pontosan 158 évvel ezelőtt, 1848 szeptemberében íródott. És nemsoká-

ra szóban is elhangzott, innen alig 20 kilométerre északra, Szeged városában. Ahová Hódmezővásárhelyről érkezett Kossuth Lajos. Feljegyezték, hogy amikor átkelt a Tiszán, a közeli Algyőről egy idős halász megvárta, míg elhalad, majd odament hozzá, letérdelt és fennhangon hálát adott Istennek, hogy láthatta...

Magyar tollforgatók: mit érezhet egy ember, akihez így megy oda egy öreg halász?

Mindez: valóság. Az eset megtörtént, élt Kossuth Lajos, élt az idős algyői halász, valóság a Tisza partja, Hódmezővásárhely, Szeged, Magyarkanizsa, Bácska és az egész magyar világ itt körülöttünk. Noha Kossuth Lajos úgy fogalmazott: „Higgyetek a jóslatnak – ha hisztek, teljesedni fog”, vagyis a bibliai csodák pátozával alapozott a megtartó hitre – ha hiszel bennem, örökké élsz -, mégis: pontosan ugyanarra érzett rá, amire nem egészen száz évvel később egy ragyogó entellektüel, a máig legjobb magyar irodalomtörténet írója, bizonyos Szerb Antal: „a közös minden csodában az, hogy tiltakozás a merevé vált törvények ellen, akár a természet, akár az ember törvényeiről van szó.” Mert a valóság világában a csodák, különösen Magyarországon, a mindenkoron megmerevült törvények ellen protestáló Ember legnagyobb produktumai: Kossuth Lajos mondatai és a csoda természetrajza visszamenőlegesen 550, előre haladva 50 esztendővel ezelőtt váltak végleges bizonyossággá a magyarok históriájában.

A csodát persze, tudjuk, művelni kell, és nem magyarázni – de hiszen éppen ez történt. És mindkét esetben úgy, hogy a csodák csodája vált tiszai-dunai magyar valósággá,

természeti-emberi törvényekkel dacolva, azokkal szembeszegülve, a teljesen lehetetlent, az irreálisan valószínűtlent, az ábrándot hússá-vérré materializálva. És ez lett az igazi Óz, a csodák csodája. Nem a mesebeli, hanem a másik...Az igazi.

„Törökké nem volnál-é most Magyarország, ha János vajda nem lett volna?” írta Zrínyi Miklós. „Mi tartóztatta meg Murád császárt... ha nem Hunyadi János?” Folytassuk Zrínyi okfejtését: nem Ceaușescu-Románia, NDK vagy Észak-Korea lett volna-é Magyarország, ha ama csoda-fiúk és csoda-lányok rakásra nem hullanak az öldöklő tűzben a szürke és reménytelen novemberi ég alatt, innen alig 200 kilométernyire? Mi tartóztatta meg a világalomra törő orosz bolsevik birodalmat, ha nem a mi dicsőséges szabadságharcunk? Nemeskürty tanár úr idézi meg, hogy a nyugati hatalmak már az első órákban értésére adták a világnak és Magyarországnak, hogy eszük ágában sincs beavatkozni vagy segíteni. De ez akkor senkit sem érdekelt. „Meg kellett mutatni a világnak, sőt leginkább önmagunknak, hogy maradt még bennünk emberi méltóság és szabadságvágy.” Íme, a csoda természetrajzának, a csodák csodájának egyik lehetséges magyarázata.

A csodát művelő magyarság mindig teljesítette Kossuth Lajos kérését: fölállott „egy tömegben” a haza földjét megszállott ellenség „agyonnyomására.” Ha nem látom, soha nem hittem volna, hogy ennyi ember legyen Magyarországon. „Tódulva jönnek, mint a hóihar” – írta döbbenet Szilágyi Mihály, Nándorfehérvár kapitánya. Ötven éve Indro Montanelli, az olasz Corriere della Sera újságírója hűségesen feljegyezte, hogy Budapesten amint az orosz katonák kiemelkedtek harckocsijaikból, azonnal meghaltak. „Mert nem volt ablak, ahonnan ne lőttek volna rájuk.”

Most pedig, egy nyomorúságos ezredforduló nyomorúságos magyar világában teljesítjük Kossuth kérésének második részét: emlé-

kezünk. Emlékezünk a csonttá merevült természeti és (állítólag) emberi törvények világában. Ahol a valóság nem Kossuth Lajos, nem az algyői öreg halász, nem Dugovics Titusz és nem a budapesti tizenéves.

Ekkor, ilyentáiban közelít el hozzánk a csodák ideje. Nándorfehérvár előtt alig fél ével III. Calixtus pápa ezt írhatta Kapisztrán Jánosnak. „Magyarország fejében és tagjaiban megbomlott, viszálykodás színhelyévé lett, és így nagy dolgok véghezvitelére alkalmatlanná vált.” Az 1956-os forradalmat és szabadságharcot közvetlenül megelőző időkről azt írta Bárány Tamás méltatlanul elfeledett, Levél öcséinkhez című ragyogó cikkében az Irodalmi Újság legendás november 2-iki számában, hogy a kiábrándult, lépten-nyomon léhának, cinikusnak mondott fiatalok az iskolában hallottak helyett elindultak más ideálokat keresni, menekülni kezdtek, önmaguk, a mardosó gondok, az egymás sarkába taposó, gyötrő gondolatok elől, mert másként mindezt nem lehetett elviselni. „És jött a csónadrág sokatknál, jött a szving, a rum, a gumitalpú cipő, futó szerelmek, minden mindegy”, stb.

A folytatást mindkét esetben ismerjük. A máig legjobb magyar irodalomtörténet írója úgy fogalmazott, hogy nemzetünk számtalanszor került olyan helyzetbe, amikor már csak a csoda, netán a csodák csodája segíthetett – de az segített is. Időről időre, szinte menetrendszerűen. Soha nem arra vártunk, mégis mindig megérkezett. Mindig magunk teremtettük, jó 1500 éves népi ösztönnel tudván, hogy kiváltképpen a magyarok Istene csak azt segíti meg, aki segít önmagán. Most is így lesz, mert nem lehet másképp. Akkor is, ha ez a mostani ezredfordulós magyarság vészesen hasonlítani látszik a Kossuth által vizionált gyáva, nyomorult néphez, akit hazájában nemcsak arcul csapand az idegen faj, de szép lassan hagyja is egyenként agyonveretnie magát itt a Délvidéken és a Felvidéken is, igazolván Ady szavait, hogy ki belerúg a magyarba, szinte kedvet kap a rúgáshoz. Az anyaországban meg leg-

jobbaink az elkeseredés tetőfokán joggal mondhatják, amit Szentmihályi Szabó Péter, hogy Ady népe Ady óta idióta. És mégis, mégis: maradjunk csak meg inkább Petőfinél, hogy hön szeretem, imádom, gyalázatában is nemzetemet. Mert egy bolond ripacs és hazáruzó bandájának ámokfutó országlása és a fajtánk általános minősítése nem ugyanaz. Mert a csodák nem hagyják el sem Ady, sem Kossuth népét és nem fogják elhagyni Nándorfehérvár és a Corvin-köz népét sem. A szörnyűségesen lezüllesztett fővárosban Örkény István fohászát hozzák vissza a dicső és hős városról, „ez a szó már nem egy várost jelöl... Budapest minden nyelvén a világnak ezt jelenti: hűség, önfeláldozás, nemzeti becsület... légy mindörökké olyan, mint most vagy, Budapest, büszke és bátor emberek tanyája, magyarok jó útra vezérlője, az emberi fajta csillagfénye...szabadság fővárosa, Budapest.” És visszahozzák a vidéki Magyarországot, a falvak és a külvárosok népének józan tisztességével, váltig meglévő jóindulatával, segítőkészségével és vendégszeretetével Szeged-Alsóvároson és Kisújszálláson, Bánkon és Noszvajon, Martonoson és Tornyoson, Kalotaszentkirályon és Székelykeresztúron.

A nándorfehérvári diadal megmutatta, hogy ritka győzelmeinkkel világfordító tetteket hajtunk végre. Félezer év múlva a forradalom és a belőle kinőtt nemzeti szabadságharc megmutatta, hogy alig bő évtizeddel a huszadik század második, minden korábbinál szörnyűbb világégése után még mindig van, még mindig, mégiscsak létezik igazság és erkölcs. Méghozzá a kollektívum olyan elképesztően magas szintjén, ami az európai ember számára ekkoriban már a szó szoros értelmében szinte elképzelhetetlennek tűnt. Bebizonyosodott, hogy egy középkori módszerekkel megszállt és ugyanilyen zsarnoki rémuralommal fenntartott hódoltsági területen a legmagasabb rendű emberi értékek olyan koncent-

rált megvalósítási képessége rejtőzik, ami majdnem felfoghatatlan, tényleg valósággal csodaszámba megy. Ezért is jóformán teljes és ösztönös közmegegyezéssel lehet olyan egyetemes történeti korszakhatár 1956, amely nagy és többszörösen jelképes történelmi határkö, világtörténelmi origo, abszolút visszonyítási pont, a Kezdet Ideje. A magyarság legújabbkori életképességének legmaradandóbb bizonyítéka.

Márai Sándor nagy versében, a Mennyből az angyal-ban 1956-tal kapcsolatban vezette be a magyar művelt köztudatba a szót: világ csodája. „Mondd el, mert ez világ csodája:/Egy szegény nép karácsonyfája/ A Csendes Éjben égni kezdett - /És sokan vetnek most keresztet.”

A világ csodájához, a csodához tényleg Jézus keresztje, a halálra ítélt elszántsága kell. De hiszen ez is megvan. Márai úgy folytatja, hogy „És a világ beszél csodáról...És minden rendű népek, rendek / Kérdik, hogy ez mivégre kellett. / Mért nem pusztult ki, ahogy kérték?” Már nem kérdik. „Tudjuk, merjük, tesszük.”

Csakhogy valóban mindig új élet születik a vérből, félezer vagy félszáz év múlva, tulajdonképpen mindegy. Csakhogy Óz, a csodák csodája, emlékszünk a filmre, valójában az ész, a szívét és a bátorságot adni képes, jóságos bácsika. Az agy nélküli madárijesztőnek ész, a bádogembernek szív, a gyáva oroszlának bátorság. Minden megvan, ahogyan Ottlik Géza bátyánk mondaná. Ha pedig végigmegyünk a sárgaköves úton és elérünk a csodák csodájához, Óz, a csodák csodája, megadván a csoda-feltételeket – ész, szív, bátorság – szépen haza bocsát bennünket, hogy teremtsük meg csodákkal, hogy legyünk végre otthon valahol. Hiszen egy tündérlelkű székely tollforogatótól tudjuk, hogy ezért vagyunk ezen a világon.

Az írók szabadon felelősek

Ahogy a közönséges halandók között is vannak jók és rosszak, úgy az írók kasztjában is található erkölcsös alkotó és kevésbé az. Az egyik író törődik a társadalom dolgaival, szorgalmazza annak változását, fejlődését, a másik pedig teljesen közömbös iránta.

Jászi Oszkár szerint: „Erkölcsös az a művészet, amely alkalmas arra, hogy az egyén vagy a faj életére vagy mindkettőre hasznos legyen.”

A művészetek között az irodalom közvetíti leghatékonyabban a különféle változtatást sürgető, jobbitó eszméket. Az író gyakran a közösség élő lelkiismerete; bírálata, elégedetlensége, lázadása és lázítása nem egyszer igazi reformokhoz, sőt, forradalomhoz vezetett. (Gondoljunk a francia enciklopédisták, Petőfi, Ady vagy az 1956 előtti Irodalmi Újság működésére, hatására!)

Az nem lehet vitás, hogy az író mint közszereplő felelősséggel tartozik a közösség iránt. Ám ne állítsa senki, hogy a derék író az egész emberiséget szolgálja. A világ társadalmá ugyanis országokra, nemzetekre és sokféle más, kisebb-nagyobb rétegre, csoportra tagolódik, amelyek között szembenállás, súrlódás, összeütközés lehetséges.

Ki-ki eldöntheti, hogy egy birodalomnyi – netán kétes megítélésű – hatalommal avagy valamely kedvezőtlen helyzetű kisközösséggel vállal-e sorsközösséget. De, mivel az írói szerepről hosszú idő alatt kialakított nézet van a köztudatban; árgus szemek figyelik és ítélik meg; milyen ügy, eszme, szervezet, gépezet... szolgálatába szegődik egyik-másik alkotó. Petőfitől József Attiláig az ars poeticák elvárása szerint az író igenis legyen a jó ügyek bajnoka, a jellemesség, a bátorság, a küzdés,

az együttérzés és a jó erkölcs – egy szóval: a tökéletesség – megtestesítője!

De nemcsak ilyenek, nem csupán kiválóak és erényesek az írás és a gondolkodás művészei, hanem mindenfélék; sokszor kisszerűek, hitványak, vétkezők és bűnösök is, akik közül nem egy méltán került Dante pokolköréibe.

Nincs tudomásom arról, hogy létezne olyan kódex, amely cikkelyekbe rögzítené az író felelősségének, emberséges magatartásának ismérveit. Ha létezne is, mégoly képtelenség lenne annak alapján elszámoltatni, megfeddni, büntetni a tollával megtévedő „delikvenst”. Csakhogy az idők során eme nem létező kódex építőanyagaként annyi, de annyi szentencia, közmondás, epigramma, ars poetica és életrajzi minta halmozódott föl, hogy általuk, fényükben bátran minősíthetünk egy-egy alkotót.

Petőfi szerint Isten „lángoszlopoknak rendelé/ A költőket, hogy ők vezessék/ A népet Kánaán felé.” Az ígélet földjén honol a szabadság; ontja javait a bőség kosara, nincsenek jogfosztottak, és művelődhet mindenki kedvére.

Az apostol Szilveszterével azonosuló romantikus poétánk önmagát is a társadalmat érlelő fény sugárnak tekintette.

Vörösmarty is a „fényes lélek” dolgát és feladatát fogalmazza meg a könyvtárban kélt kérdéseire adott válaszokban: „Hány fényes lélek tépte el magát,/ Virrasztott a szív égő romja mellett,/ Hogy tévedt, sújtott embertársinak/ Irányt adjon, s erőt, vigasztalást./ (...)/ Mi dolgunk a világon? küzdeni/ Erőnk szerint a legnemesbékért./ Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.” Ám a fele-

lősségérzet terhétől roskadozva, a hiábavaló küzdés komor belátásával zuhan a kétségbeesésbe: „Istentelen frigy van közötted,/ Ész és rosszakarat! / (...) / Nincsen remény! Nincsen remény!” A végzetes vereségtudat; a tél, a csend, a hó és a halál mélységéből csak hatytyúdalanak egyetlen sora csillan pislá reménynyel: „Lesz még egyszer ünnep a világon”.

Míg a 19. századi „fényes lélek”, „fény sugar”, „lángoszlop” és az ő műve „rongyos katonaként” harcol nemes célokért, a 20. század parnasszusán „Móricz Zsigmond egyedül fölér egy forradalmi szabadcsapattal”, amint azt Ady Endre nyilatkozta a Hét krajcár olvas-tán.

Ady előbb publicistaként vette védelmébe a sorsüldözötteket, kiforrott költészetében pedig az összmagyar érdekek szószólója volt, faji és nemzeti elfogultság nélkül. Mint nagyváradi hírlapíró harcosan kiállt a tanári állásában méltatlanul felfüggesztett zsidó Somló Bódóg mellett, így lelve rá a maga Dreyfus-jére.

A kémbotrányba kevert és ártatlanul súlyos, ördög-szigeti rabságba hurcolt zsidó-francia vezérkari tiszt, Dreyfus esete, a 20. század kapujában, napjainkig világló fényes mintája az önzetlen szolidaritásnak, melynek egyik főszereplője Émile Zola volt. Közel hatvanévesen élethossznyi munkája gyümölcsét kockáztatva s lemondva a vágyott akadémiai tagságról is egy ismeretlen, jelentéktelen figura, ám vétlen áldozat érdekében J' accuse! (Vádolom...!) címmel nyílt levelet írt a köztársasági elnökhöz, amely tetteivel új lendületet adott a Dreyfus-pártiak küzdelméhez, s amivel egy évi börtönbüntetést vont a maga fejére. Becsületrendi tagságától is megfosztották. Amikor az író pár évvel később, 1902 szeptemberében merényletgyanús körülmények között – füstmérgezés következtében – elhalálozott, temetésén ezt mondta Anatole France: „...benne testesült meg egy pillanatra az emberiség lelkiismerete.”

Ugyanakkor, ugyanez a lelkiismeret munkálhatott a vigyázó szemét Párizsra vető Ady

Endrében is. Őt is sajtóperbe idézték, és az Egy kis séta c. cikke miatt elszenvettede élete második börtönbüntetését, amit így kommentált: „Krisztus... szolgálai kicsit módosítottak egy krisztusi doktrínát: én megdobtam őket kemény szavak kövével, s ők rabkenyérrel dobtak engem vissza.”

A 19. század után megritkult, súlyát veszítette a költői hitvallás, mintha divatjamúlt hordószónoklatnak érezték volna az új idők dalnokai.

Nem szerepjátszó költő-magánemberként utoljára József Attila kiáltotta el magát harsányan: „Sziszegve se szolgállok aljas/ nyomorító hatalmakat.” A mégoly tiszteletreméltó Babits mint szelíd értelmiségi nem éppen tömegfogyasztásra szánt, belletrisztikus szövegben mondott harmadik személyben megfogalmazott ítéletet a némák cinkosságáról. Aztán a vörös uralom alatt szinte bűnös módon évekre fiókolta a zsarnokság természetrajzát legzseniálisabban leíró Illyés Gyula.

Nézzük, házunk táján, a Délvidéken mi dolga volt a tollforgatónak a politikai tél hosszú évtizedeiben! Furcsamód épp azt a két dolgot nem hiányolta, amit mottóversében Petőfi vindikált magának; a maga kivételes szabadságát hajlamos volt össznépinek vélni, s szemében a szerelem szégyenteljes banalitásként törpült el az élet nagy kérdései mellett. A tíz évnyi liberalizmus idején, a hatvanas években a rovattal, majd folyóirattal rendelkező titáni írónemzedék föltörő tagjait eltölthette volna az az illuzórikus érzés, hogy ők a világ legszabaddabb magyarjai, ámde ők jugoszlávságukra voltak büszkék, a nyugati, korszerű szellemiséget befogadó hazájukra, joggal, és lefitymálták a „hungarofil hazaffy”-t. Szolidaritásuk alanyát csak igen távol lelték meg: Che Guevarában, Jan Palachban.

Aztán hideg zuhanyként érhetette őket az agg uralkodó, Tito lapbetiltásokat, politikai perek hullámain, bebörtönzéseket elindító, öregemberesen reteszelő, szüntelen önvédelmi mániája. Az addigra krisztusi életkorba jutó, egykori szalonlázadó irodalmárok a felelősség válszútjához tuszkolódva jobbnak látták, ha

nem keresztfán végzik, hanem elfoglalják új, júdáspénzen vett pozícióikat, főszerkesztői, igazgatói avagy nagyköveti székekben.

Mit csináltak ők a fölénk magasodó csend, hó és halál idején?

Most lettek csak igazán vakok, süketek és némák! A passzívan félrenézők még csak hagyján, de volt jeles epikus, ki szépírói pen-náját eldobva magas párttitkári minőségben rapidíjas vidéki terepre kocsikáztatta magát, hogy néhány írotársa államhatósági eltaposá-sára adjon ukázt a helyi pártszerveknek. S mi-közben rendőri konvoj robogott el a lefogot-takkal, ő és elvtársai cigányzenés vendéglő-ben kavargatta a halászlét.

Egy évtized múltán egy másik ismert délmagyar író kultuszminiszterként jött a pro-vinciába éberségre inteni a nacionalista fé-szeknek bélyegzett település pártmunkásait, aminek ezúttal is meglett a foganatja. A térség egyik utolsó, írot sújtó politikai pere vette kez-detét. Fél év se telt bele, 1988 telén két és fél évi börtönítélettel torolták meg a bűnös állító-lagos országdaraboló szándékát. Azzal el is hagyhatta celláját az ipse, hogy a továbbiak-ban szabadlábbról védekezhessen. (Gorba-csovna is köszönhetően ekkoriban omlado-zott a kelet-európai komenizmus roskatag rendszere.) Valahogy errefelé is divatba jött nyilvánosan a jó ügyek mellé állni, s amíg a rendőrség újabb hamistanúkat verbuvált; írók, értelmiségiek és emberjogi szervezetek leve-lekkel, beadványokkal, közleményekkel zak-latták a bíróságot és az államelnökséget. A felmentést követelő petíció száz-egynéhány aláírója között ott volt Csoóri, Cseres, Csurka, Mensáros László színművész, Matija Bećković, Dobrica Ćosić, Vojislav Koštunica, Ljubomir Tadić és az a nemzetközi PEN író-szervezet, amelynek akkor tagja volt Arthur Miller, Léopold Senghor és Vargas Llosa..., épp csak egy újvidéki kezdő író lökte el magától a gyűjtőívet.

Ám, aki egykor megverselte Jan Palachot, már az itthoniakban is felfedezte a védeni va-ló áldozatot, íróegyesületi elnökként is szár-nyai alá vette a rászorulókat, költőként pedig –

ha nem is A madár fiaihoz ódon stílusában – jól beolvasott a piszkos hatalomnak, ám cen-zor, ügyész – de, sajna; olvasó – legyen a tal-pán, aki az ő szövegdzsungelében fölismerte az ellenzéki szembeszegülést.

A fent említett exminiszter, magyar nácit szi-matoló délmagyar író napjainkban mifelénk az egyetlen olyan értelmiségi, akiben pislán föl-merült, hogy a közelmúlt diktatúrájának félre-értésre hajlamos áldozatait netán az egykori üldözök oldalán vélik őt látni. Nemrég-i cikkében név szerint említ valakit, mondván, hogy nincs oka a gyűlöletre, mert ő – a politikus – éppenséggel megmentésén fáradozott. Mi más ez, ha nem a lelkiismeret megmozdulá-sa? A sorok közt olvasva azt a beismerésfélét hámozom ki, hogy akinek a megmentéshez volt hatalma, az az elveszejtéshez is értett.

A diktatórikus rezsím pajzsa mögötti felbújtók és feljelentők tettüket rendszerint titokban követik el, a többi a nyilvánosan mű-ködő „igazságügyi” és „bűnüldöző” szervek, a hamistanúk és a szolgálai híreszközök dolga.

Ám dőreség lenne most a rendszer- vagy in-kább módszerváltás után a korábbi politikai csúcsszervekben kélt ukázok kiagyalóitól el-várni, hogy maguk ellen gyónjanak. Ennek tu-datában erkölcsi nagyságként tisztelhetjük a szóban forgó volt politikus írot, aki csak ím-mel-ámmal állt be a csahos falkába, igyekez-vén félrenézni az elejtendő „vad” láttán, de ma mégis magába száll, s az utókor színe előtt tart önvizsgálatot; vétkezett-e a hatalom ré-szeseként, és hamut szór fejére. Jópár fejet il-lethetne mifelénk eme szórás, amennyiben a toll kismesterei nem Títótól, inkább Petőfitől, Zolától, Adytól tanultak volna együttérzést a kisemmizettekkel.

Túl a Jean Valjean-i megbocsátás pózán a volt politikai elítéltnak – ha képzelőerővel megáldott író – tárgyilagosan be kell ismer-nie, hogy a másik oldalon, az üldözökén – a szerkesztőnek, a párttitkárnak vagy a börtön-örnek – se jutott hálás szerep. A fotel, a fize-tés, a rezsím és a biztonság iránti hűség egyúttal kinek-kinek családja iránti kötelezett-séget is jelentett.

Az egykori pártállam – itt-ott ma is helyén maradt – művelődéspolitikusa, lapszerkesztője, rovatvezetője, bármely szösszenetét könnyedén publikáló irodalmára méltósággal tartott távolságot az államvédelmisektől megbélyegzett, ergo művészként, alkotóként jelentéktelennek, tehetségtelen akarnoknak tartott figurákkal szemben, esztétikainak tüntetve föl a politikai kirekesztést. A pártidiktatúrát kiszolgáló művészértelmiségünk krémje az elefántcsont ama ferde tornyában itélkezett elevenek és kussolók fölött, amely torony mélyen a lenézett, elnémitott írók gerince alatt csupán a hatalmi gépezet ülepéig ért.

Tőlünk írástudóktól bűn lenne, ha adósai maradnánk a későbbi korok olvasójának. A nehéz idők vállalt vagy ránk tukmált szerepeinek bizonyos részleteit jegyezzük le, adjuk közre, könnyedén, anekdotázva..., akárhogy: „Tudod/képzeld el, mikor egyszer a Dunaparton barátságosan megszólított egy ávós...” Nem kell ehhez bátorság. Az igazi nagyság most kipakol, mert tudja, hogy már lehet, s itt az ideje. Amakkor nem lehetett, megértem.

Az írói felelősség vizsgálatakor látóköriünkbe kell vonni minden írástudót; a valódiakon kívül a közírókat, a publicistákat, a dilettánsokat, a pletykalapok és a szórakoztatóipar firmáit.

Az elavult cenzúrát új, rafináltabb ízlésdiktátor váltotta föl; a bulvármédia. Miként egykor a gondolatrendőrség, úgy szolgálja ma a politikacsinálókat a tömeghíreszköz.

A hatalomtartók rég rájöttek arra, hogy a cirkuszt és kenyeret uralkodási elv az arányok megbomlása közepette is jól érvényesül; amikor a csipetnyi kenyér mellé töméntelenül sok cirkuszt adagolnak. Az utóbbi szerepet tölti be a bulvármédia, a pletykalap s a szórakoztatóipar.

A lezüllesztett oktatáspolitikával karöltve gyártják a minőség és akarat nélküli emberpépet, amely szinte teljesen leszokott a gondolkodásról, gondolatcseréről. A bulvármédia vetése önsorsrontó választásokat eredményezőn szokott beérni.

Manapság nincs az az író, aki az eposzi tárgyilagosság szemüvegén át látná a világot. A valamilyen politika szolgálatába szegődő (hírlap)írónak pedig bértollnok a neve. Tollukat újra meg újra eladják tehetségesnél tehetségesebb írók, publicisták; ők írják meg a fouché-mód örökkön felszínen maradó, a politikai divat és kereslet szerint más-más portékát kínáló, megélhetési régi-új politikusok beszédeit, önéletrajzát, avagy éppen szóvivőként a kormány nevében magyarázkodnak.

Se jobból, se szellemi, se anyagi javakból nem juthat egyformán mindenkinek; máig sincs az a kosár – a Petőfi emlegette bőség kosara – ezért a vékony hatalmi réteg a kedvezményezett fél országgal összekacsintva és karöltve sokféle korlátozással sakkban tartja az ország másik felét. Ebben is fontos szerep jut a bértollnokoknak.

Nem elég beleszületni egy nemzetbe és értékrendjébe: az értékrendet karbantartani, újratermelni, bővíteni és védelmezni kell. Nem könnyű, szinte megoldhatatlannak tűnő feladat az egyed, az emberminőség tökéletesítését, az emberfők kimunkálását, pallérozását elvégezni, tudást, erkölcsöt és jellemességet hirdetni ott, ahol tőlünk, jobbító szándékú emberektől légmentesen elzárt iskolákban tunyává balkanizált és európai mércéket alig ismerő, nem becsülő nemzettársaink oktatnak, ráadásul olykor a globalizáció henyeségeit és hordalékait is ellensúlyozni kéne. Nyugodtan dőlhetünk-e hátra, hogy az itt elhangzott előadások tömkelege majd megteszi hatását? Vajon kiválthatunk-e többet röpke tapsnál?

Egyik itt ülő barátom mondta vagy idézte valahonnan, hogy a demokrácia nem más, mint a diktatúra pillanatnyi föllazulása. Ha zordonan véget ér ez a föllazulás, ugyan segítenek-e szentenciás dolgozataink? Hatással van-e az utókorra egy-egy ars poetica, moralista intelme? Hatott-e az újvidéki kezdő író erkölcsére, arculatára Petőfi Sándor (hányadszor Petőfi...) 19. századi férfi- és költő-ideálja?

Aligha.

Miért írok?

Ha újságírók szögezik e kérdést az írók mellé, nem ritkán kitérő vagy cinikus a válasz. Kiemelkedő írók olyképpen is blöfföltek már, hogy egyszerűen élvezetnek, játéknak mondták a fehér lap kitöltését, ill. a betűk szaporítását a képernyőn. Az egyértelmű választól való tartózkodás mögött a hivatalos elvárásokkal szembeni dac munkál, vagy egyszerűen az a meggyőződés, hogy nem érdemes kurtán elintézni azt a problémát, amely nyilván sokkal nagyobb szellemi erőfeszítéssel sem oldható meg megnyugtatóan.

Úgy gondolom, nálunk az írók többsége eleve viszolyog e kérdés fölvetésétől. Az idő szellemében ui. csak a lapos közhelyeket szaporíthatjuk, kijelentvén, hogy a műveinkkel nemzetrészünk művelődését, fejlődését, tehát a fennmaradását kívánjuk szolgálni. Ezzel már csak azért sem mondunk sokat, mert jól lehet eddig is írtunk (mi több, ahhoz képest, hogy hányan írunk ezen a tájon, túl sok kiadvány jelenik meg) nem járulhattunk hozzá nemzetrészünk sorsának javításához.

Egyébként az írók talán azért sem beszélnek szívesen arról, hogy kit és miért szeretnének a műveik által megszólítani, mert úgy érzik, végső soron a hiúság, az önfölmutatás vágya vezérli őket, amiről viszont nem illik tetszelegve okoskodni akkor, amikor lakosságunk számának apadásával az olvasók is fogyóban vannak, miközben a szervezetlen könyvterjesztés miatt az a mű sem juthat el az érdeklődő kezébe, amely nem csak önmagáért íródott.

Amikor személy szerint én immár másfél évtizede a tevékenységem súlypontját a nagy lélegzetű értekező prózára helyeztem, az ösztönzött, hogy hozzá kell járulni a délvidéki ma-

gyar értelmiség évtizedek óta egyre föltűnőbben hiányzó elmélyült önismeretének megteremtéséhez. Amit eddig önmagunkról tudtunk, ill. amit erről nyilvánosságra hoztunk, nem lényegbevágó, vagy pedig elavult. Az esztéták, tudósok megállapításainak ui. akkor is bele kellett illeszkednie az uralkodó politikai értékölfogásba, ha a politika időnként nagyon is tudta: több kára van belőle, mint haszna, amennyiben szankcionálja a kutatók, írók eredeti következtetéseit, megfigyeléseit. Ez azonban nem jelenti azt, mintha a Tito-érában született, akkor elismerésben részesült írásművek közül jó néhányat nem tarthatunk jelentősnek, sőt esetenként rendkívüli fontosságúnak is. A probléma a régebbi s ennek folyományaként a mai értékelés egyoldalúságában, felületességében van. Abban, hogy mind a mai napig a régóta hivatalossá lett mérce uralkodott el az irodalomtudományunkban és a kritikánkban. Az elmúlt tizenöt évben nagy nehezen beépült ugyan néhány, a mi létünknek megfelelő fogalom a szellemi életünkbe, ám a változás túl lassú ahhoz képest, amilyen gyorsan süllyed a mi világunk.

Szakmai és egyéb előítéletek nélkül kellene górcső alá venni a kultúránkat s a benne létrejött műalkotásokat. Ezek jelentőségének tudatosítására nem pusztán a médiában lenne szükség, hanem a még csak ezután megteremtendő normális (azaz magyar) iskoláinkban is. Magától értődik, hogy a mi hiteles művelődési feltételeink megteremtése elválaszthatatlan az autonómiaformáink kivívásától, viszont e folyamat serkentése, tudatosítása nem függetleníthető az irodalomtól mint a megismerés élmény-formájától s az értékeink fölmutatásától, a kritikától.

Ezt az emberfelettinek látszó vállalkozást megalapozandó, mindent át kell tekintenünk abból, ami a Vajdaságban 1945 óta papírra került, de amiről az elmúlt évtizedekben nem lehetett, s most is csak alig-alig lehet beszélni. Ez a munka most is akadályokba ütközik, hiszen az én vállalkozásom eddigi eredményeiből csupán az Aracs folyóiratban jelenhettek meg részletek. S annak dacára, hogy az 1972-ig terjedő korszakot földolgozó első ötszáz oldal 2006 júliusában elhagyhatta a nyomdát, a magyarországi kultúrpolitika és a Délvidéken uralkodó maffiaszellem egy ideig még nyilván sikerrel fogja megakadályozni az 1989-ig terjedő időszak ötszáz oldalának megjelenését. Túl eltökélten igyekszem én kibogozni az igazságot ahhoz, hogy adott legyen számomra, ill. a korszakmonográfiám kiadói, a szabadkai MTT és a budapesti Püski Kiadó számára a pályázási lehetőség, s ugyanakkor a jóvá hagyott összeg legalább a megjelentetés szűkebb alapköltségeit fedezze.

Ez a több mint egy évtizede íródó munka a szellemi élet elmeszesedése ellenében és az írástudói lelkiismeret föléesztése érdekében születik. Bizonyítható értékeinkből, kétségtelen mulasztásainkból, az érdemi problémákat elhallgató félnépszerűségünkből, a napi haszonra, a pillanatnyi érdekünkre való összpontosításunkból hasznosítható, időszerű tanulságokat igyekszik kiszűrni.

Miért írok tehát? Mert hajt az értelem maximalizmusa. Megrögzötten hiszek benne, hogy a mi üresnek, mozdulatlanak látszó életünk tartalmassá, lényegében fejlődővé formálható a benne kimutatható rendellenességek leküzdésével. Múltunkban többnyire a rosszul értelmezett egyéni érdekből összeállt csoportérdek uralkodott, ennek következményeként csúszunk mi évtizedek óta egyre mélyebbre az általunk elkerülhetetlennek érzett szakadékba. Milyen külső és belső okok miatt nem hallgathattunk a jobbik eszünkre? Miféle végzetesnek látszó hibákat követtünk el tudatosan vagy öntudatlanul? Mit tehetünk a kijavításuk, a csökkentésük érdekében? E kérdé-

sek nyugtalanítottak és ösztönöztek válaszadásra papírlapok százainak töltögetése közben.

Nem csupán a vizsgálódásaimban, hanem a következtetéseimben is minél konkrétabb igyekszek lenni. Bármilyen botrányosan hangozzék is, én nem közvetlenül a nemzeti fennmaradásunkat igyekszem szolgálni (nehogy a tevékenységem csak az emberiséget szerező, a jobbik esetben semmittevő kommunista-kéra hasonlítson), hanem a konkrét magyar embert. Ha fiatalabb lennék (pontosabban: ha több idővel rendelkeznék) terepjáró újságíróként a délvidéki falvaink – médiánk által többnyire elhallgatott vagy legfeljebb statisztikák által érintett – valóságának kutatásába kezdenék. A magyarok élete az első világháborút követő események miatt általában összehasonlíthatatlanul nehezebb a mi tájunkon élő bármely nemzeténél. Míg ui. kisebbségként való elnyomottsága okánál fogva tiltakozó szlovákokot, románokat vagy ruszint csupán nacionalistaként, elvéve szeparatistaként bélyegzi meg a szerb államvédelem, addig a rokon sorsúaknál sokkal számosabb magyarok, az említett, rájuk bármikor épp úgy vonatkoztatható vádak mellett, a trianoni békediktátum óta folyamatosan (érthető okkal vagy ok nélkül) az irredentizmus árnyékában élnek. Mivel pedig Jugoszlávia, ill. Szerbia az energiájának legnagyobb részét a világhatalmaktól kapott, számára megnyugtatóan soha kellően meg nem szilárdult határai védelmére fordítja, ezért a magyarok felügyeletére és átnevelésére mind a mai napig összehasonlíthatatlanul nagyobb gondot fordít. A többi nemzeti kisebbséget csak – nem utolsósorban az alkalmazkodókészsége miatt – megveti, addig a magyarra annak fejlettebb hagyománya miatt irigykedik s az esetleges visszaváltozástól tartva fél is tőle.

Ennek dacára és éppen ezért az írásaim által – paradox módon – azért is próbálom a magyar emberek érdekét (s ezáltal a saját egyéni és családi szükségleteimet) szolgálni, mert meg vagyok győződve róla, hogy a mi fölemelkedésünk nemhogy ellentétben lenne

a vele együtt élő más nemzetiségűek érdekével, hanem – öntudatlanul is – támogatja azokat. Az ellenségképek megsemmisítése, az öngerjesztő nemzeti mítoszok elfeledése, a félelem leküzdése, az irigység produktív erővé való átalakítása, az egészséges vetélkedés megteremtése ui. előfeltétele a tájunkon élő bármelyik nemzet élete humanizálásának.

Személyes vonatkozásban azt válaszolhatom a feltett kérdésre, hogy azért írok, mert hitem szerint – ha a cenzúra miatt lassan is – de hoz-

zájárulhatok értelmiségünk időszerű emberi feladatra való ráeszméltetéséhez, s hogy a szó és a tett egysége által, a mindennapi cselekvésben, állásfoglalásban is érvényesített európai szellem révén lemoshassuk magunkról a gyalázatot. Ehhez képest itt és most tizedrangú kérdés, hogy néhány száz év múlva fennmarad-e a magyarság. Ma emberekként, magyarokként kell helytállnunk, s akkor majd Isten érdemünk szerint teremti meg távoli utódaink életkörülményeit, nemzeti önazonosságát.

Vörös bál

FECÓ

Jó estét kívánok Hölgyeim és Uraim! Ma este kalandozzuk el a 20. század elejére, abba a rövid időszakba, amely máig napig meghatározza sorsunkat. 1916 decemberében vagyunk Budapesten. Tőlünk jobbra a Ferenc József-híd, kicsit feljebb a Gellért-hegy, tőlünk balra a Margit-híd, velünk szemben koronázótemplomunk, a Mátyástemplom, mi magunk a Szentháromság-téren állunk három héttel apostoli királyunk halála után. Ezek a körülöttünk nyüzsgő munkások a koronázást készítik elő, ugyanis ma koronázzuk leendő királyunkat, IV. Károlyt. Ha még nem ismernek őket, hadd mutassam be talán mindenk előtt Böhm Vilmos villanyszerelőt. Annyit azért tudni kell Vilmosról, hogy ő nem csak egy egyszerű villanyszerelő, hanem elkötelezett szociáldemokrata. Ugye, Vilmos?

BÖHM

Igen, szervezett munkás vagyok, szociáldemokrata! A megállás nélküli haladás híve. Mellesleg, úgy titokban hadd mondjam el, hogy szerintem a hazafiasság az marhaság! Mi szociáldemokraták elhatároztuk, hogy kiirtjuk gyermekeinkből a hazaszeretetnek utolsó szikráját is, de megtanítjuk gyermekeinket arra, hogy gyűlöljék ezt a hazát és annak rabló tulajdonosait! Azért ma ez egy szép rendezvény lesz. No de ne is haragudj, most nem érek rá beszélgetni! Dolgozom.

FECÓ

Vilmos később nagy ember lesz. A Károlyi kormányban hadügyi államtitkár, később hadügyminiszter, a Tanácsköztársaságban a forradalmi kormányzótanács tagja, szocializá-

lasi, majd hadügyi népbiztos, később a Vörös Hadsereg főparancsnoka. 1919 júliustól bécsi követ.... Itt jön Garami Ernő műszerész, később a Károlyi-kormány kereskedelemügyi minisztere.... Ő Landler Jenő, szociáldemokrata ügyvéd, a Magyar Vasutasszövetség jogtanácsosa. 1918 novemberében a Nemzeti Tanács tagja, a szociáldemokrata pártban a kommunistákkal való egyesülés hangadója. A Tanácsköztársaságban kereskedelmi, majd belügyi népbiztos, hadtestparancsnok, majd főparancsnok. A vörösök bukása után az őt kereső fehérek elől előbb Bécsbe, majd Franciaországba menekül, ott is halt meg.... Ez a fiatal lendületes újságíró... Szervusz Tibor!

SZAMUELY

Szervusz kérlek! Ne zavarj, dolgozom!

FECÓ

Szóval, ez a fiatal elegáns úriember Samuely Tibor, egy gazdag gabonakereskedő fia, újságíró, később bevonul a seregbe, orosz fogságba esik, ott megtér... a bolsevik hitre, és vörös gárdistaként harcol a fehérek ellen. Majd hazatér. Ezt követően többféle népbiztosi hivatalt lát el, majd a frontmögötti bizottságok, azaz a rögtönítélő törvényszék elnöke. Ausztriába menekül, a fehérek útközben fogják el. Öngyilkos lett a későbbi Lajta Bánság, a mai Burgenland területén. A falusiak kövekkel dobálják meg koporsóját.... Az az alak ott a szélen, az aki ott áll, lógó kézzel, és báméskodik, az Kun Béla vidéki hivatalnok, jelenleg közbaka a keleti fronton... Feljöttél Pestre, Bélám?

KUN BÉLA

Igen eltávozást kértem és kaptam a seregből, felutaztam erre a jeles eseményre, hiszen mikor láthat az ember koronázást?

FECÓ:

Most, nemsokára.

KUN BÉLA

Igen. Alig várom.

FECÓ:

Béla jelenleg teljesen ismeretlen a munkásmozgalomban, de miután fogságba esett ő is megtért, és miután 1918 novemberében hazatért, megalapította a Magyar Kommunista Pártot. 1919. március 21. után külügyi, majd hadügyi népbiztos. A bukás után Bécsen át Szovjet Oroszországba emigrál, ahol koncepció per alapján kivégzik. Itt van ismét egy tudósító, Pogány József. A Károlyi-kormány idején a katonatanácsok elnöke lesz. Március után hadügyi, külügyi majd oktatásügyi népbiztos. A diktatúra bukása után Bécsen át a Szovjetunióba emigrál, ahol koncepció per alapján kivégzik. Ez a sürgős menyecske, ki oly írigylésre méltó szaktudással súrolja a padlót, Szilágyi Jolán, jelenleg takarítónő. Később Szamuely Tibor felesége lesz. A mi Tiborunk az orosz fogságból hazatérve vette el. A vörösök bukása után Bécsbe szökött. Történetünkben Mimi néven szerepel.

Később egy vezérkari tiszt is szerephez jut az eseményekben, Stromfeld Aurél a neve. A háború kitörésekor vezérkari őrnagy. 1918 novemberében az olasz frontról hazatérve a Ludovika Akadémia parancsnoka, majd hadügyi államtitkár. Pogány hadügyi népbiztosi kinevezésekor kéri nyugállományba helyezését, ezt előbb engedélyezik, majd reaktiválják, és a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke lesz. Nevéhez fűződik a hadsereg megszervezése és a felvidéki hadjárat. A Felvidék kiürítésével nem ért egyet, lemond. Engedelmmükkel, többek között őt is én fogom játszani, de hol van az még, hogy én őt játsszam...?

Egyelőre Budapesten vagyunk, hat héttel öfelsége Ferenc József apostoli király halála után. Ma, 1916. december 30-án vonul a menet a Mátyás-templomba.

SZAMUELY

A kórus az Ecce Sacerdus Magnus-t énekl. Nyolckor érkezik a hercegprímás és a segédkező püspökök. A két koronaőr a kápolna vasveretes ajtajáról leveszi a pecsétet, a jelvényeket bársonypárnákra fekteti. A királyi pár a trónlépcsőre lép, letérdel, és imádkozik. A Szentháromság téren díszlőnek, a templomban csend. A hercegprímás énekel. „Accingere gladio...”

KUN BÉLA

Ekkor letérdelt másodszor IV. Károly az oltár lépcsőin, midőn is olajjal megkenték. S ez időtől kezdve úgy járt-kelt a király a ceremóniák előírása szerint, a sekrestyébe, ülőhelyére, majd ismét vissza az oltárhoz, mintha valóban távol, Istennél volna a lelke.

MIMI

Csodálatos, emberfeletti dolog ez, hitetlen nézőink, az Úr 1916-ik esztendejében, midőn már csaknem elfelejtettük, hogy van valaki felettünk.

POGÁNY

Történelem, néha igazat is mondasz! A királyok istennek atyafiai.

Most jön a pillanat, tompa zúgással áll fel a templomi gyülekezet, a király az ó-arany palástban térdepel ismét a piros evangéliumos papok előtt. Olyan csend van a templomban, hogy szinte hallani Csernoch hangját:

Öltsd fel a kardod, leghatalmasabb, de tudd, hogy a hitvallók kard nélkül hódítottak meg országokat!

BÖHM

A fürtös fejű király a karddal a kezében az oltárnak hátat fordít. Hármát sújt a karddal, mint egy középkori levante. A szentháromság téren szalvét lőnek a honvédek.

GARAMI

Most... most... az oltárnál fehérlő és pirosló püspökök egyenes tartással felemelik kezüket. Valamennyinek a levegőben a jobb karja. Setéten lépked fel a lépcsőn Tisza István komor alakja.

LANDLER

Már fenn van Tisza az oltárnál, és kezét kinyújtja az aranytálcán álló korona felé.

Jobbról ugyanezt cselekszi Csernoch.

A király lehajtott fejjel térdepel a legfelső lépcsőn.

FECÓ

Ekkor lebegni kezd a korona. Leng a levegőben, mint egy csodálatos szentség, hal-kan, mint egy égi lehelet, és tündökölve, mint a magyarok erénye.

Elmúlik három, négy másodperc. Talán egy egész perc is. A korona még mindig lebeg a tartó kezekben, ég és föld között, alig észrevehető lassú mozgással közeleg a király barna fűrtjei felé. Aztán megáll a fej felett. A magyar urak szeme akkorára dagad a bámulatban, hogy az erek is látszanak. A lélegzetek visszafójtódnak. Némely szájak tátva maradnak.

KUN BÉLA

A Tisza horgas alakja meghajlik és szinte atyai gonddal, merül le feje a király felé. A korona elérte a király fejét. Biztosan, nyugodtan fekszik a fön, bár a király keze össze van kulcsolva.

Régi szent királyaink ereklyéje így jutott ismét szerephez hazánk történelmében.

A király a trónon áll és büszkén körütekint.

Egy rekedt, de messzehallható hang, a Tisza hangja kiáltja:

- Éljen a király!

A király most már kíváncsian néz körül, és látja az embereket.

A fehér galamb visszatért az égből. IV. Károly mosolyog. Alázatos papokat és alázatos embereket lát maga körül.

FECÓ

Tisza István a következőket mondta a koronázás után a parlamentben a királyról és a

nemzetről: ma a királynak és a nemzetnek egy közös érdeke: a biztonság, a nemzeti függetlenség, a katonai hatalom fenntartása. Látunk kell, hogy ebben a monarchiában senkire nézve sem igazán létezik ennek a monarchiának katonai nagyhatalmi kiképzése, csak a dinasztia és a magyar nemzetre nézve. Mert mi vagyunk azok, akiknek sehol máshol nincs keresnivalónk. Mi vagyunk azok, akiket elsöpör a történelem, ha itt a magunk emberiségéből, a magunk erejéből, minden ellenéssel dacolva, megállni nem tudunk.

2.

Sötét szoba, két alak a homályban

NŐI HANG:

Tudod-e, mióta már?

FÉRFIHANG:

Lassan száz éve lesz.

NŐI HANG:

És meddig még vajon?

FÉRFIHANG:

Száz évig még biztosan.

NŐI HANG:

Micsoda száz év!

3.**FECÓ**

Tisza István. A monarchia utolsó erős magyar politikusa. Engedelmmükkel, most én játszom Tisza István szerepét.

4.**TISZA GRÓF:**

Összeomlott a front, de még így is annyi érintetlen hadosztályunk van, hogy úgy elállhatjuk a Kárpátokat, hogy még a madár sem repülhet át rajtuk... Van itt valaki?

IDEGEN KATONA I.

Tisza István gróf, vendégeid vannak. Miért nem mondd nekik: Isten hozott?

TISZA

Kik maguk?

KATONA I.

A lelkiismereted, ha van ilyen.

TISZA

Hogy jutottak be? Eh, nem érdekes. Az ezüstnemű a szekrényben, és itt a tárcám. Fogják... és takarodjanak.

KATONA II.

Tedd el a mocskos pénzed, gazember. Beszélj velünk tisztelettel.

TISZA

Hogy mer tegezni?

KATONA I.

Ne emeld fel a hangod, Tisza gróf, a bírád előtt állsz.

TISZA

Senkiházik, kóbor kutyák! Ide jutottunk? Ez az ország összeomlott, nincs többé teendőm. A Teremtőnek tartozom számadással, de ez a kettőnk számadása lesz.

KATONA II.

Elég a szócséplésből! Sötét gazember, mennyi árva és mennyi nyomorult emlegeti a neved. És túl sokan vannak, akik már nem fogják emlegetni soha. Meghíztál a háborúdon, keselyű.

TISZA

Mit értesz ebből? Ó, sancta simplicitas, hát lőj, ha így megkönnyebbülsz.

KATONA II.

Dögölj meg, kutya.

Lövések, sötét. A cselédek sikoltozása.

5.**FECÓ**

Tisza István átadta lelkét az örökkévalóságnak. A halottak napjának forradalmán Károlyi Mihály az őszi rózsák szárnyán átvette a hatalmat. Temetővirágok, sírvirágok, fehér őszi rózsák. Sírvirágos város a nagy, reménytelen ég alatt. Budapest, 1918. október 31-én. Hadügyminisztere, Linder Béla, aki mellesleg nem vetette meg a poharat, és a pacifizmusról írt könyvet, november 2-án a meglepett tömeg előtt a következőket jelentette ki, de talán ezt a pár szót ésszerűbb, ha iménti gyilkosom szájából hallgatjuk meg.

SZAMUELY

„... az új, győzedelmes élet a pacifizmus jegyében születik meg.(...) Nem kell hadsereg többé! Soha többé katonát nem akarok látni.”

FECÓ

Károlyi rögtön csatlakozott Linderhez:

SZAMUELY

„Jól mondotta a hadügyminiszter úr, hogy a magyar kormány nem akar többé látni katonát, nem akar látni többé fegyvert,... „

FECÓ

Miután a budapesti kormány arra utasította Kratochvil ezredet, hogy a vitéz székely hadosztályt visszavonja az ezeréves határokra, a román hadsereg átlépte a határt. December 18-án Neculcea tábornok megizente Apáthy Istvánnak, a kolozsvári egyetem tudós professzorának, aki a szövetségi kutatásaival vált világhírűvé, és Kelet-Magyarország fő kormánybiztosa volt, hogy a románok megszállják Kolozsvárt, ha ellenállás lesz, lövetni fogja a várost. Az Erdélyi Magyar Kormányzó Bizottság december 22-i tömeggyűlésén Apáthy elnöki megnyitójában klasszikus szavakkal fejezte ki a közhangulatot. De talán ezt a beszédet, hadd

mondja el az, aki Böhm Vilmost is megszemélyesíti.

BÖHM

„Legyőzve ellenségeink túlereje által, be kell ismernünk, hogy levertek bennünket! De annyira nem győztek le, hogy a körülöttünk lakó bármely nemzetnek joga volna rendelkezni felettünk. Annyira nem győztek le, hogy valamennyi itt lakó nemzetnek joga lehessen az ország feldarabolását kimondani, s egyik darabját az egyik, a másik darabját a másik országhoz csatolni. Annyira nem győztek le, hogy ma már le kellene mondanunk emberi és nemzeti jogainkról. Legyőzhették bennünk a testet erőszakkal, de nem győzhették le lelkünket az igazság fegyverével.

Gyulafehérváron a román nemzeti komité kinyilvánította, hogy Magyarország 26 vármegyéjének románsága egyesül Romániával, és így a 26 vármegye területén lakó összes népesség Romániához tartozik. Ezen a területen csaknem 4 millió nemrománnal szemben csupán 2 millió 980 ezer 186 román él. Ezeknek a velük szemben álló többség felett nincsen joguk határozni. A magyar nemzet nem fogja tűrni 26 vármegye elszakítását.”

FECÓ

És most szélesebesen, mint az utolsó gyors, mely Pest felé fut, magunk mögött hagyjuk a Kincses Kolozsvárt – tudják, amelyben ott lakunk lenn a Szamosnál, és utánanézzünk annak, hogy székesfővárosunkban, Budapesten, ebben a percben, amikor vész az ország, mivel múlatják idejüket azok, akiknek holnap a kezükben lesz a haza.

6.

SZAMUELY

Uraim, nem mer tenni senki többet? Hát így megijedtek egy árva matróztól? Növeljék a tétjeiket, vagy nem volna rá kurázszi?

DRAGONYOS

Sok a szöveg.

SZAMUELY

Jó, legyen! Maradunk itt, óhaj szerint.

MÁSIK DRAGONYOS

Sorom van.

DRAGONYOS

Semmi. Lássunk téged.

SZAMUELY

Egy pár, két pár, póker. Na lám, így kell ezt csinálni.

DRAGONYOS

Megvagy, gazember, régen figyeltelek. Hamiskártyás disznó, most nem menekülsz.

MÁSIK DRAGONYOS

Borítsd az asztalt!

7.

SZAMUELY

Szűz Mária! Szent Péter! Szent Antal! Szent József! Minden szentek az égben, fogok látni még egyáltalán?

MIMI

Uramatyám, téged aztán helybenhagytak.

SZAMUELY

Bedagadt a szemem, a kezem-lábam, mindenem. Parasztok!

MIMI

Te szegény.

SZAMUELY

Falusi tahók.

MIMI

Te szegény-szegény, Mimike babája. Csicsijja... majd én felgyógyítlak, egyetlenem.

SZAMUELY

Ne félts te engemet, majd felgyógyulok! De téged vár a munka. Mert tudod, egyetlenem, aki nem dolgozik, az ne is egyék!

8.**FECÓ**

Közben az antant Vix alezredes által jegyzéket küldött a Károlyi-kormánynak, amelyben követeli a magyar egységek visszavonását a történelmi Erdély határáról, a Debrecen–Hódmezővásárhely-vonal mögé, ugyanakkor a románoknak lehetővé tette Szatmárnémeti, Nagyvárad, Arad elfoglalását. Károlyi rádöbbsent, hogy a pacifizmusba vetett hite merő ábránd. A jegyzék átvételekor kijelentette az alezredesnek, hogy egy olyan kormány, mely ezt a jegyzéket aláírja, egy napig sem tarthatja magát. Vix azonban, a magyar sajtó ismeretében azt válaszolta: a közhangulat könnyen szabályozható, minden az újságírókon múlik.

9.**LANDLER**

Ei kell utasítani! Ei kell utasítani! Uraim, ei kell utasítani!

BÖHM

Vix nem tréfál. Az ultimátum komoly. Én beszéltem vele. Azt mondtam, ha ezt aláírjuk, a bolsevik párt tagsága negyedmillióra nő tíz nap alatt. Erre azt mondta, hogy jól értsem, németül: Das ist mir ganz egal.

LANDLER

Ez a francia szarik mindenre, ami nálunk történik. Ebből elég volt.

GARAMI

Eltársak! Ebből elég volt, valóban. Elfelejtitek, hol vagytok. Az útszéli hang... végre is a szociáldemokrácia kormányerő.

BÖHM

A kormány! Károlyi semmire sem alkalmas. Kapkod, a teljesítőképesége határán áll, a felesége a napokban fog szülni, a gróf ráadásul lázas beteg, tegnap majdnem elájult. Mikor a Vix-jegyzéket megkapta, sírva fakadt, a papírt a földhöz vágta, és kifordult az ajtón. Egy napig nem látták.

GARAMI

Talán egy szocdem kormány. Talán az elérne valamit. Ha nyugalom lenne, nyugalom. Az Internacionálé segítene minket. De a bolsevikok belerúgnak ebbe.

BÖHM

Uraim, felesleges áltatnunk magunkat, lámpavason fogjuk végezni mindannyian, csak a sorrend a kérdéses.

GARAMI

Nem látok megoldást.

LANDLER

Én is csak egyet.

BÖHM

Akkor hát...?

LANDLER

Diktatúra. Hatalomátvétel. Egyesülés a kommunistákkal.

GARAMI

Gazember!

BÖHM

Eltársak! Legyünk észnél! Amit Landler elvtárs mond, legalábbis érdemes a meggondolásra. Az orosz bolsevikok Ternopolban állnak.

GARAMI

Rémhír! Az elvtársak már Gödöllőnél hallják a kozák lovak dobogását.

BÖHM

Kérlek, Garami elvtárs... Én ide a Minisztertanács üléséről jövök. A Minisztertanács a segítségünket kéri.

LANDLER

Böhm, te viccelsz.

GARAMI

Csendet!

BÖHM

Nem tudom, mi lehetséges még. Az államkincstár üres, nincs egy szál katonánk. Az ország fele megszállás alatt, és mi mentené meg a többit. Mi lehetséges még?

LANDLER

Semmi sem lehetséges.

BÖHM

A francia jegyzéket vissza kell utasítani. Nem adhatjuk át az ország kétharmadát. Ami most demarkációs vonal, az országhatár lesz, mindenki tudja. Ez téboly. A jegyzéket vissza kell utasítani.

LANDLER

Akkor hát...

GARAMI

Egy szót se! Egyelőre még én vagyok a Magyar Szociáldemokrata Párt elnöke, én, Garami Ernő. A bolsevizmus nem testvérpárt, hanem ellenpárt, amelyet magunk mögé állítani nem lehet és amely, ha ezt mégis megkísérelnek, okvetlenül magával sodorná az egész munkásmozgalmat. A vezetőségi elvtársak, úgy látom, teljesen behódoltak a bolsevik agitációnak. Gratulálok. Ám közölnöm kell, hogy nem járulok hozzá semmihez. Elvesztettük a csatát, a szociáldemokrata párt félreáll. Vegyék át a kormányzást a kommunisták, ők sodorták ide az országot az uszításukkal. Ám lássa az antant, mit ért el azzal, hogy hátba támadta a jelenlegi kormányt, mosom kezeimet.

LANDLER

Nem viselkedsz méltóan.

GARAMI

Mihez méltóan, ostoba? Ehhez a csódtömeghez nem adom a nevem. A bolsevikok megbuknak, ez szükségszerű. És utána?

LANDLER

Játszod a sértett vezért, mert magadra maradtál.

BÖHM

Sajnos egyikőnk sem tud olyan megoldást, amivel a kommunizmus elkerülhető. Minden vita ellenére. Hagyjuk a vitát, nekünk most a szükség diktál.

GARAMI

Undorítóan viselkedtek. Bokányi néhány hete még saját kezűleg pofozta ki a gyűléseiről a kommunistákat. És ma, elborult szemekkel kiabál a világforradalomról. Szánalomra méltó bagázs, kollaboránsok, elsöpör benneteket a történelem.....

Mi marad utána? Vártam már ezt az áruást.

GARAMI

Félelemből meg fognak ölni minket. Szarrá lövik Budapestet, aztán az országot háromfelé vágják. Nesze Csehország, nesze Románia, nesze Szerbia. A Lánchíd lesz a szerb-román határ, onnan fognak átköpdösni egymásra, és megmotozzák a papírcsónakokat is.

10.**MIMI**

Tiszt úr, mért búsul magában? Hiszen maga fess fiú. Vous me plaisez, mon petit capitaine, vous savez? Hát nem válaszol?

POGÁNY

Eredj innen.

MIMI

Hadnagy úr, drága hadnagy úr, csak magyarul szeret? Holnap tán meg már csehül ta-

nul. A cseh lányok olyanok, mint a piszkafák, higgye el. Hoppá! Ha el nem kap, bizony a csizmái elé kerülök, kis kapitányom.

POGÁNY

Felesleges többet innod.

MIMI

Részeg vagyok, azt mondja? Nem igaz! Nem vagyok rossz lány, csak magába zúgtam. Vous avez pas d'envie coucher avec moi? Nem vagyok egy rossz lány, ezt tudnia kell. Imádom, ahogy ráncolja a homlokát. Jöjjön el velem, nem bánja meg. Nevetsz, hát ki nevensz?

POGÁNY

Menj innen, most nincs kedvem.

MIMI

Mind ilyenek vagytok. A nevem Lisette. De igazából Mimi vagyok. Ugye, Miminek fogsz hívni? Rád kell, hogy támaszkodjam, bocsáss meg.

POGÁNY

Ígérje meg, kisasszony, hogy szólni fog, ha kavarog a gyomra.

MIMI

Nem vagyok beléd szerelmes, hidd el. De élni kell valamiből. De az, hogy nincs bajszod, az tetszik, szó se róla.

POGÁNY

Tűnj el végre, várok valakit.

MIMI

Jól van, értelek! Hát várunk.

SZAMUELY

A jószagú mindenedet, Mimi, pont erre az emberre kellett akaszkodnod? Tűnj el.

POGÁNY

Szervusz, elvtárs.

MIMI

Ahá! Az urak ismerik egymást! Micsoda kellemes meglepetés. Mutass be ennek a fess fiúnak. Mondja, édes hadnagy úr, minden tisztnek ilyen finom az arcvize?

SZAMUELY

Tűnj el végre. Menjünk innen, testvér, mert nem lesz nyugtunk.

POGÁNY

Még be sem mutatkoztam. Pogány József vagyok.

SZAMUELY

Szamuely Tibor. Gyalogság. Lemberg, utána a Vörös Gárda.

POGÁNY

Százhetvenegyes lövészezred, Piave, Montebello.

SZAMUELY

Moszkva. Forradalom.

POGÁNY

Keleti-Kárpátok és Csernovitz.

MIMI

Itt ölelgetik egymást, ahelyett, hogy engem ölelgetnének.

SZAMUELY

(pénzt vesz el Julitól) Csak ennyi? Ma megint csak ittál, te rüfke.

MIMI

Miért bántasz mindig?

SZAMUELY

Ne feleselj! Mert még kicifrázom azt a szép pofádat.

11.

KUN

Azt mondjátok, botladozik a forradalom. Azt mondjátok, éledeznek a szabadság ellenségei. Azt mondjátok, a szemem láttára halód-

nak a köztársaság legszebb vívmányai. Tizenkilenc január... milyen nyomorult hónap! A hosszú tél nem kedvez a bolsevikoknak az asztrológia szerint.

POGÁNY

Az ám, de a régi párt kimúlt, mint egy beteg ökör, felfúvódott az októberi nem várt zabálás-tól. A szocdem párt szétesett... Itt az idő, hogy eldobjuk az álarcozat. Amit eddig elérünk, még csak nem is elégséges. Elég a maszkabálból!

SZAMUELY

Te vörösre festened az eget is, Pogány.

POGÁNY

Ironizálsz, Vágó elvtárs? Hisz jól tudod, hisz tudod... Egy szavamba tart, és megmozdul Csepel. Egy-két bérpalota lángjainál még Kun Béla is jókedvre derülne.

KUN

Félek, hogy egyszer még kipróbálok.

POGÁNY

Én is félek, hogy egyszer még kipróbálok.

SZAMUELY

Az utca... a köztársaságról úgy beszélnek, mint szabadkőműves csapásról.

POGÁNY

Én készen állok.

SZAMUELY

No nem. Te és a te utcai bandáid. Én egy komoly tüntetésen gondolkodom, már napok óta. Mozdítsuk meg a tömeget.

POGÁNY

Amíg még hallgatnak a szavunkra.

SZAMUELY

A szociáldemokrácia ellen. Ezzel tiszta vizet öntenénk a pohárba.

POGÁNY

Látod, ez tetszik nekem.

KUN

Elég! Ebből elég, ne is gondolatok többé erre. Szorítsuk a kormányt, de belülről. Böhm a mi emberünk. És ő a hadügyminiszter.

SZAMUELY

Böhm egy villanszerelő. A Minisztertanácsban rövidzárlat volt, Böhm nekivetkőzött, felmászott és kijavította. A minisztereknek leest az álluk. A Károlyi meg, mióta a várban lakik, csak a tükör előtt álldogál, és nézi, hogy áll neki Szent István koronája.

12.

GARAMI

A vörösök mind merészebbek lettek. Az agitátoraik már a kaszárnyákban is megjelentek, és komoly romboló munkát végeznek. A légkör túlfűtött, sőt! Ezek a vörösök rabjai lettek egy olyan mánornak, amely elhítheti velük, hogy most mindent megkockáztathatnak.

BÖHM

Garami elvtárs, ismeri a véleményemet.

GARAMI

Ismerem a véleményét, Böhm, és le vagyok sújtva.

BÖHM

Gondolja végig...

GARAMI

A Népszava, még ezekben az órákban is mindhalálíg folytatja a bolsevizmus elleni harcot. Ez az orosz métely...

BÖHM

Ki maga, és mit akar?

EGY FIATAL TISZT

Honvédelmi miniszter úr, kegyelmes uram, jelenteni szeretnék.

BÖHM

Miért ilyen egzaltált, hadnagy úr?

TISZT

Kegyelmes uram, elnézését kérem, borotvátlan vagyok, nem vagyok megfürödve, hat nap, hat éjjel utaztam, jelenteni szeretnék.

BÖHM

Jelentsen.

TISZT

Kegyelmes uram, a rendelkezésem alatt álló lövészászlóalj, amely védelmi körletet foglalt el a Fogaras vármegyei Dubica és Királylaka között, meghátrált egy benyomuló román királyi alegység előtt, a védelmi körletet szégyenletesen feladta...

BÖHM

Hadnagy úr...

TISZT

A katonáim megtagadták az engedelmességet és kinevettek. Felelős vagyok a fegyelemért!

BÖHM

Ön lázas. Beteg.

TISZT

De a fegyelemért felelős vagyok! A mindenkori előljárom előtt! Az Isten, a király és a hazám előtt! (*Hisztérikusan*) És már nincs sapkarózsám! És kitüntetésem sincsenek! De a fegyelemért mindörökre én felelek!

BÖHM

Üljön le, kérem.

TISZT

A parancsmegtagadás miatt tizedelés a helyszínen nem állt módomban. De a rám bízott zászlóaljról most önnek, kegyelmes uram, legmagasabb evilági előljáromnak, számot adok. (*Főbe lövi magát*)

13.**POGÁNY**

No, lám. Nem tudtam, hogy ebben a szobában líceumi leánykák közé csöppentem. Ahol egyesek igencsak irtóznak attól a szótól, hogy vér. Nemsoká majd elsápadnak, ha azt hallják, forradalom.

KUN

Hová akarsz kilyukadni?

POGÁNY

Igen, igen, bevallom, tisztelt urak, én is keresztet vetek, mielőtt kimondom, hogy proletárdiktatúra.

KUN

Mit akarsz tőlem?

POGÁNY

Az árnyákszékre is sápadtan járunk, hisz az is veszteséggel jár. Meglapultunk a Visegrádi utcában, mint a nyulak a körvadászat előtt.

KUN

Várni kell.

POGÁNY

Úgy is van. Úgy helyes. Várni csak minél tovább. Isten hozott valamennyiünket a vén beszarik táborában. Majd tolokocsiból csinálunk forradalmat, a térdünkön a pléddel.

KUN

Mit akarsz hát?

POGÁNY

Az agitátoraim bevették magukat mindenhatóvá. Mindenütt az én embereim. Az egész város a kezemben lüktet, mint egy szív. Érzed? Hogy verdes, mint egy madár.

KUN

Beszélgj.

POGÁNY

Támadjuk meg a Népszava-székházat. Tüntetés, és átrendezzük a berendezést.

KUN

Rendőrök védik.

POGÁNY

Tudom. Azt akarom, hogy elveszítsék az önuralmukat! Azt akarom, hogy bosszúért lihegjenek.

KUN

Áldozatokat akarsz.

POGÁNY

Mártírokat akarok. Bosszút akarok. Forradalmat akarok, a kurva életbe.

KUN

Nem, nem, nem!

POGÁNY

Befogod a füled? Félsz? Kun elvtárs fél? Vajon mitől? Fél, fél, tessék. Hívjak fel neked néhány apácát, hogy az ölükbe borulhass?

KUN

Elég.

POGÁNY

Elszáll az alkalom... Károlyi beteg, a pártja szétesett. A grófok feltámadtak, és már mozgolódnak. Az utolsó pillanat! És Moszkvát emlegetik. S hogy gurul a rubel. Te Trockij ügynöke vagy, én Dzserszinszkijé. És mi vagyunk a munkásosztály söpredéke.

KUN

Nem bírlak hallgatni. Mondd, csak mondd.

POGÁNY

A húr pattanásig van kihúzva!

KUN

Hát legyen! Mosom kezeimet, legyen! Egy intés kell, azt mondod? Hazardőr vagyok. El

fogunk bukni. A lábamnál fogva húznak majd fel, és gyönyörködnek a bukásomban. Ez a húr elpattant, dögöljek meg, ha így muszáj. Csináld, amit kell.

POGÁNY

Végre.

Szamuely előlép a függöny mögül

POGÁNY

Mindent hallottál, Szamuely elvtárs! Tedd meg, ami szükséges.

14.**KUN**

Miután hatalomra kerültünk, minden leszerelt katonának 5400 korona végkielégítést adunk! A cselekvés hiánya megöli a forradalmat.

Elválasztom a húst a haltól, a vért a víztől. Békés, de fegyveres felvonulást akarok a Népszava székháza előtt. Meg kell mutatnunk a szociáldemokráciának, hogy nem törődtünk bele... Többen elsápadtak közületek. Igen, a Népszava-székház előtt. Öntsünk tiszta vizet a pohárba!

15.**RENDŐRFOGALMAZÓ(FECÓ)**

Na, te szemét Kun. Nem kell félned, nem vagy egyedül, benn vannak az elvtársaid is. Vagy mégis félsz? Hallgatsz? (*pofon*) Álljon egyenesen a Magyar Népköztársaság rendőrsége előtt! Ez az. Hisz maga volt katona. Jó magyar. Vagy nem? Nem?! (*Pofon*)

MÁSİK RENDŐR (BÖHM)

Neve?

KUN

Kun Béla.

RENDŐR

Született?

KUN

1886. Szilágycseh község.

RENDŐR

Vallása?

KUN

Római katolikus.

FOGALMAZÓ

Ebből elég. Szádra ne vedd még egyszer az anyaszentegyház nevét.

RENDŐR

Eredeti foglalkozása?

KUN

Újságíró.

RENDŐR

Katona?

KUN

1914 szeptemberétől.

RENDŐR

Hol és milyen körülmények között esett fogságba?

KUN

Gorlicénél, sebesülten, orosz fogságba. Különbéféle szibériai táborokban voltam elhelyezve.

RENDŐR

Hogyan és mikor tért haza?

KUN

Császári és királyi tisztiorvosnak öltözve tavaly novemberben.

FOGALMAZÓ

Mennyi pénzt hoztál magaddal?

KUN

Semennyit.

HADNAGY

Nyomd le a fejét, le a vízbe. Ott az edény. Hazudsz, te szemét, bolsevik ügynök. Hazudsz, piszkos. Mennyit kaptál?

KUN

Semmit, kérem.

FOGALMAZÓ

Nyomd le.... Most emeld ki. Na kinek az ügynöke voltál? A Trockijé vagy a Leniné?

RENDŐR

Beszélje el a hadifogsága idején elkövetett cselekményeit.

KUN

Ne fojtsanak meg.

FOGALMAZÓ

Csak tartsd.

HADNAGY

Hány embert akasztott fel, míg maga volt a szaratovi direktórium elnöke?

KUN

Kérem... Hívják a Landler ügyvédet, kérem. *(Elájul)*

FOGALMAZÓ

Orvos kell neked, nem ügyvéd.

16.**POGÁNY**

Az utca népe részvétellel van Kun Béla iránt.
– Szamuely, te gazember, a hajadnál fogva fognak az első útszéli fára húzni, vigyázz magadra. Rólam mit hallottál?

SZAMUELY

Hogy katonai diktatúrát akarsz, főhatalomra törsz.

- Kun - a forradalom madárijesztője. S hogy lámpavasból emelt piedesztált magának.

POGÁNY

Nem engedem őt megöletni.

SZAMUELY

Hagyta megveretni magát...

POGÁNY

Az pártutasításra történt. Másként hogy is engedtem volna. Persze, ki sejtette...?

SZAMUELY

Meglehet. De többé nem fordulhat elő. És ez, Pogány, a te feladatod lesz.

17.

SZAMUELY

Tudod te azt, milyen a négy fal közt ülni, tudod te azt?

MIMI

Ó, a nagy unalom. De hát nézhetted az utcát a függönyöd mögül. Mennyi olcsó románc! Siró lányok, nevető lányok, lányok kibontott hajjal, egy se lesett föl hozzád, mondd? Hitelhagyó, hűtlen gazember, elhagyta az ő kis Mimijét. Tükröm, tükröm, ki ez a gazember mellettem?

SZAMUELY

A kis Mimi hűségese hercege.

MIMI

Megfojtsam talán, drága tükröm?

SZAMUELY

Jaj, hadd éljen még, egy keveset legalább.

MIMI

Vagy feladjam talán, és mentsem bőrömet? Hazudsz folyton, unlak, tükröm.

SZAMUELY

Egy tiszta arc pedig, és oly ártatlan, ha nézed, a tiéd felett.

MIMI

Nézzük meg jól ezt az arcot, nehogy elfelejtsük.

SZAMUELY

Nemes vonások, és egész emberi, nem úgy találsz?

MIMI

Mintha más volna mégis, idefűttem a pokol egy ördögét. A bűn bére a halál! Nem tudtad ezt, tükröm, kis tükröm?

SZAMUELY

Egy hercegnő haját érzem az ajkamon, mennyei illat.

MIMI

Nem ismeresz még minden hercegnőt, és ez itt egy zsarnok, mondhatom, úgy vigyázz!

MIMI

Bárcsak mindent tudhatnék rólad

SZAMUELY

Hisz tudsz mindent. Egyszerű ember vagyok, semmi más.

SZAMUELY

Egy megtört szív vallomása.

MIMI

Leveszel a lábamról.

SZAMUELY

Öszinték az érzéseim.

MIMI

Ellenálljak? Akarat, akarat, most segíts meg!

SZAMUELY

Talán egy forró vallomás.

MIMI

Vallomás? Gyerünk, gyerünk! Suttogj, lazíts fel, kis herceg!

MIMI

Tetszenek az ékszereim?

SZAMUELY

Jogom van rád.

MIMI

A fülbevalóm?

SZAMUELY

Persze, mi a jog?

MIMI

A sminkem? A pillám? Figyeld, ha mosolygok.

SZAMUELY

A lelkiismeretem lázong, ha az öledben fekszem.

MIMI

És ha haragszom! Vagy egy gondterhelt pillantás festőibb volna?

SZAMUELY

Szeretnék őszinte lenni végre.

MIMI

És ez a lakk! Gyöngyház vagy ében?

SZAMUELY

Csak segíteni tudnék magamon.

MIMI

Kis remegés a szem sarkán, festéket rá!

SZAMUELY

Te és a szépítőszereid, tábornok és katonái.

MIMI

Mondják, hogy szép vagyok, igaz?

SZAMUELY

Még várni kell, várni, Istenem!

MIMI

Nem vágysz rám, mondd?

SZAMUELY

Mit elárul egy pillantásod, amit rám vetsz!

MIMI

Ideje, hogy hízelegj.

SZAMUELY

Hunyd le a szemed.

MIMI

Jaj, de furcsa.

SZAMUELY

Mit láatsz?

MIMI

Sötétet vártam. Nevetsz?

SZAMUELY

Millió szín és kép, ez majd elvakít.

MIMI

Kavargás, szalagok, csokrok, szédület.

SZAMUELY

Majd minden összeáll.

MIMI

Félek.

SZAMUELY

Nyisd ki a szemed. Bátran.

MIMI

Zavarba hozol, esküszöm.

SZAMUELY

Rosszul vagy?

MIMI

Nem is tudom. Mióta is rejtőzöl nálam?

18.**KUN**

Maga itt! Épp készülök elsózni a levesüket.

LANDLER

Ne fáradjon. Az antant jegyzékéről bizonyára tud. A jelenlegi kormány halott. Mindennek vége. A lábai elé helyezem a Szociáldemokrata Pártot, Kun. A két párt egyesül, a platform a maguké.

KUN

Mit mond?

LANDLER

Nem érti? Teljhatalmat kapott. Mindenki magára vár, az ország maga előtt hever. Vegye át a hatalmat, kiáltssa ki a diktatúrát! Nem tudok többet mondani, értse meg. Halálosan fáradt vagyok.

SZAMUELY

Nem tudom elhinni.

LANDLER

Mit nem tud elhinni?

SZAMUELY

És Károlyi?

LANDLER

Lemondott. Minden törvényes. Kun, a szerencséje túlszárnyal minden képzeletet.

KUN

Látni akarom Károlyi lemondását.

LANDLER

Azt is látni fogja.

KUN

Sárból gyúrtak mindannyiunkat. Ki ne szédülné? A hatalmunk háborút jelent? Ki fél? Látom, mind nevettek, helyes, helyes.

KUN

Mindenki itt van? Pogány! *(Megöleli)* Természetesen nem lesznek nemzetgyűlési választások.

„Azokat az újságírókat, írókat, festőket, szobrászokat, színészeket, gondolkodókat,

értelmiségieket pedig, akik elégedetlenkednek, ellenszegülnek rendeleteinknek, el kell ütni a mesterségüktől, és egyszerűen földmunkára kell őket fogni.”

A hatalom a munkás- és katonatanácsoké. Ez a te feladatod! Tudod a teendőd.

POGÁNY

És a hadsereg!

KUN

Eltársaim. Feladataink: új egyesült párt-szervezet létrehozása. A vezetésben a két párt együttesen foglal helyet. A párt a proletariátus nevében haladéktalanul átveszi az egész hatalmat.

POGÁNY

Írod, testvér? Ez lesz a program.

KUN

Azonnal megteremtendő a munkásság osztályhadserege, amely a fegyvert kiveszi a burzsoázia kezéből. A legbensőbb fegyveres és szellemi szövetség kötendő az orosz szovjet kormánnyal.

LANDLER

Lehet, hogy csak két hét jut nekünk.

POGÁNY

Két hét? Gondoskodni fogunk többről is.

LANDLER

Nézze, Pogány. Tudom, mit éreznek most... Mégis azt kérem, fogja vissza valahogy az embereit. Mégiscsak vér nélkül győztek, és ezt értékeljük.

POGÁNY

Landler, figyeljen rám. Az embereim nyüszítene a türelmetlenségtől, pillantson körbe. Most más idők jönnek. Más idők.

LANDLER

Jól van. Nem tehetünk mást. Már képtelen vagyok gondolkodni.

BÖHM

Nézd ezeket...

LANDLER

Túlságosan gúnyos vagy.

BÖHM

Én egy gúnyos bolsevik vagyok.

LANDLER

Én meg egy botcsinálta bolsevik. Mindegy, megcsináljuk a diktatúrát, két hét múlva megbukunk, már szappanozzák a köteleket.

*Kun nevet***19.****KUN**

Alacsony vagyok, egy asztalra léptem, hogy szóljak hozzátok. Alacsony sorból lépek elő, zsidó vagyok, átkozott kurafi, Budapest réme, sötét gazember, a becsületes emberek kiköpnek a nevem hallatán. Igazuk van, az én becsüлетem más becsület, akár a tiétek is. Tudom, mit akarok, és tudom, mit akartok, a világ proletariátusa, a sarló és a kalapács, amely sohasem kételkedett saját bátorságában, feltépte értem a zárkaajtót. Ma a győztes forradalom napján, egy sötét vádtól emelek pajzsot magamnak, válaszolok rá, mert bár sosem érdekelt, ami nekem magamnak a leghasznosabb, de annál inkább, amivel a köz érdekének tartozom. A vád, a diktatúra vádja sötét keselyű a forradalom egén. Borzalmas vád, kegyetlen vád! Ilyen vád bűnös voltánál csak a merészsége nagyobb. Söpörjük el a trónt és Károlyit, éljen Kun Béla! De hát hogy lehetséges akkor, hogy beszédeimben a kommunista pártot nevezem a haza kínjai egyetlen orvosának! S nem magam! Avagy hol vannak a kincstárim? A csapataim? Hol az arzenálok, amikkel rendelkezem? Ellenségeim ocsmány kritikája dicsérettel ér fel. Megaláztam a népet! *(Mondják ugyanők)* Való igaz, nem tudok hízelegni a népnek, hogy elveszítsem, nem ismerem a módját, hogy a

szakadék felé vezessem virágokkal telehintett úton.

A megszerzett hatalmat gögöm hasznára fogom fordítani. Úgy van, úgy! Gögöm a nép gögje, köpjétek le a grófokat, nézzétek le, aki deresre húz. Amit a nép akar, közérdek, akarjatok bármit, megadom nektek. Kalapácsos ember, felszabadítom a lelkiismereteket! Vagy alhatik-e a nép büntetlenül, ha ellenségei soraiban sunyítanak? Pontinusi mocsár békái! Mind emigránsok lesztek, kóbor, hazátlan ebek!

A nép java közjó, nincs szüksége erényre, semmi sem drága! Avagy nyughatunk-e addig, míg fel nem száradtak az összes szerencsétlenek könnyei? Van, aki olyannak látja a dolgokat, amilyenek, és azt kérdi, miért? Én arról álmodom, milyennek kell lenniük, és azt kérdelem, miért ne? Én vagyok az, aki megválaszolhatok azoknak, akik diktatúrával gyanúsítanak, és bemocskolják a forradalmat, lépjenek csak közelebb, s nézzük, ki bírja le közülünk jobban a veszélyeket!

20.**POGÁNY**

Úgy hírlik, az átkozott gróf még nem adta be a derekát. Magát akarja miniszterelnöknek, igaz ez, Kunfi elvtárs?

BÖHM

Szó sincs róla.

POGÁNY

Pedig hallottam. Biztos forrásból.

BÖHM

Tévedés, kérem.

POGÁNY

Remélem. *(Egy tiszthez)* Megvagytok, fi-am?

TISZT

Jelentem, igen. Lőállást foglaltunk a hegyen.

POGÁNY

Csak hogy tudja, Kunfi, ez a hegy a Gellért-hegy. Ha ellenállás lesz, tüzéséggel lövetem Pestet.

BÖHM

Ebbe Kun sose fog belemenni.

POGÁNY

Haha! Elsápadt, Böhm elvtárs?

SZAMUELY

Örömhírt közlök, elvtársak, a világ proletariátusa velünk van, lélegzet-visszafojtva szemléli minden tettünket. A Pravda külön rovatot nyitott a budapesti híreknek. Tudom, sokan úgy hívnak, a forradalom fenegyereke, a veszett Szamuely. De a Vörös Órség máris dolgozik. Miénk a hatalom, miénk minden hatalom! Győztünk. Igen, igen! De mi legyen a következő lépésünk?

KUN

A megbocsátás barbár bűn. Szamuely Tibor valamennyiőnk kedvence. Én szeretem őt. Ti szeretitek őt.

SZAMUELY

Hogy jó legyen a népnek, csupán arra van szüksége, hogy jobban szeresse önmagát bármi másnál. Nem kímélhetitek ellenségeiteket, ahol mi vagyunk hatalmon, ott csak gazemberek lehetnek ellenzékben!

KUN

Példás beszéd! Brávó, brávó!

KUN

Te leszel a hadügyi népbiztos, Pogány. Ez persze jelképes is, hiszen te vagy a katonatáncosok ura.

POGÁNY

Értem.

KUN

A Vix-jegyzéket pedig elfogadjuk. Ostobaság volna ezt az alkalmat elszalasztani, ez nekünk jó lesz. Európa szeretni fog minket.

POGÁNY

Európa! Rosszat álmodik, ha velünk álmodik.

KUN

Az ostobaságnak pedig véget kell vetni. Bé-kécsaba hadat üzent Franciaországnak, és kétszáz hőzöngő megtámadta az aradi francia hadosztályt. Fejetlenség!

POGÁNY

Hadd szórakozzanak a franciák.

21.**NŐI HANG**

Kereszt testvér, mit láttál?

KERESZT TESTVÉR

Láttam, íme, a fehér lovat, a rajta ülőnek ija volt, és koronát kapott, és kijött győzve, hogy győzzön. És megnyílt a következő pecsét, és a hang azt mondta, jöjj és lásd.

NŐI HANG

Korona testvér, mit láttál?

KORONA TESTVÉR

Láttam, íme, a fekete lovat, és aki azon ült, mérleg volt a kezében. És megnyílt megint egy pecsét, és így szólt a hang, jöjj és lásd.

NŐI HANG

Érc testvér, mit láttál?

ÉRC TESTVÉR

Láttam akkor a sárga lovat, és aki rajta ült, annak neve halál, és a pokol követte őt, és hatalmat kaptak a föld negyed részén, hogy fegyverrel öljenek és éhséggel és halállal és a föld farkasaival. És akkor hallottam, hogy így szólt: jöjj és lásd. És a földre lapultam és reszkettem.

22.**KUN**

Hogy gomolyog a füst! Ég a város?

POGÁNY

Haha! Kun elvtárs tréfál!

SZAMUELY

Hogyan repül a repülő, Pogány elvtárs?

POGÁNY

Buú-buú, így repül!

SZAMUELY

Hogyan gurul az autó, Pogány elvtárs?

POGÁNY

Brr-brr, így gurul.

SZAMUELY

Hogy sípol a vonat, Pogány elvtárs?

POGÁNY

Sss-sss, így sípol.

SZAMUELY

Hogy megyünk mi Moszkvába, Pogány elvtárs?

POGÁNY

Szépasszonyok hátán lovagolva!

22.**NŐI HANG**

Félúton Pétervár és Párizs között, Kereszt testvér, mit láttál?

KERESZT TESTVÉR

Előkészült órára a napra minden.

NŐI HANG

Az új nap reggelén, Korona testvér, mit láttál?

KORONA TESTVÉR

Az égből leszállt a negyedik angyal.

NŐI HANG

Érc testvér, ne sírj.

ÉRC TESTVÉR

Arcom a Nap, hajam a Hold, az igazság előttem áll, de várni kell tovább.

MIND

Várni kell tovább.

23.**FECÓ**

Mindeddig, az Erdélyből visszavonuló székely hadosztály tartotta a Tiszántúlon a románokkal szemben a frontot. A románok támadást indítottak azzal a céllal, hogy elérjék a Tisza vonalát. Mivel a hozzájuk küldött kommunista politikai biztosokat a székelyek sora elkergették, a Vörös Hadsereg megtámadta egyes egységeiket. Erre a Székely Hadosztály két tűz közé kerülvén, letette a fegyvert.

24.**BÖHM**

Itt a háború.

POGÁNY

Böhm, az utcán már fonják a kötelet a nyakadra.

KUN

Itt a háború. Nem félek.

25.**SZAMUELY**

A román támadás óta világosan látszik, mi csoda feneketlen örvénybe kerültünk. Felfüggesztettük a nyolcórás munkaidőt, a proletariátus ismét úgy dolgozik, mint az igavonó barom, és meg is hal, ha kell, hisz a munkásság fele a frontra ment. A parasztság lesajnál minket, csak a földjét tőrja, amit pedig tőlünk kapott. Mától vége ennek! A hatalom a kezünkben van. Aki azt akarja, hogy visszatérjen a régi uralom, fel kell akasztani. Át kell harapni a torkát. Most szükség lesz arra, hogy vér foly-

lyon. A vértől nem kell félni. Hatalmassá fog tenni bennünket. A vér lesz az, ami az igazi világhoz elvezet minket. Ki fogjuk irtani, ha kell, az egész burzsoáziát. A saját nyakunkra tesszük a kötelet ebben a liberális posványban. Eltűrtük, hogy a saját székely hadosztályunk fehér karszalagot tegyen és a Vörös Hadsegregre lőjön. Vegye tudomásul a magyar burzsoázia, hogy a mai naptól kezdve túsznak tekintjük. A papok ellenünk lázítanak, s mi mit teszünk? Engedélyezzük a szabad vallásgyakorlást! Vége! Vége! Vége! Bejelentem a proletárdiktatúrát!

26.

FECÓ

Ezekben a napokban közel állt már az ország a lázadáshoz. Az írói direktórium egyik üléséről így számol be Kassák Lajos:

A kedvetlenül érkező írók a cseh és román támadásról beszélgettek, amikor megérkezett Babits és Schöpflin Aladár. „Hallják, hogy miről folyik a szó, s alighogy beléptek, Babits szinte extatikus dühvel, ijesztő hangossággal kitör magából:

- Tudjátok meg, hogy elveszítjük a hazánkat! Gyalázat az, ami itt történik. Rablás, öngyilkosság, önmagunkat raboltuk ki, és önmagunk fekszünk a bárd alá!

- Jönnek a csehek és a románok, és az országot fölkoncolják. Elvész ez a szép ország, ezer év tradícióit, gyönyörű eredményeit dobjuk oda semmiért.

- Le kell rombolni ezt az egész rendszert, el kell söpörni, mert vesztébe viszi az országot!

- Mit akarnak ettől a néptől?! Nekem hiába szónokol akárki a világmegváltásról, itt születtem, ez a talpalatnyi föld elvesztése fáj nekem a legjobban.”

Ugyanezekben a napokban a Forradalmi Kormányzótanács ijedtében a cseh, a jugoszláv, román kormányhoz küldött jegyzékében elismeri az említett kormányok által bejelentett össz „területi-nemzeti igényeket”, ezzel szemben viszont követeli az ellenséges-

kedés azonnali beszüntetését. Közben Budapesten éjjel-nappal folyik a kupaktanács.

27.

BÖHM

Lemondanánk mindezekről a magyar területekről?

KUN

Csak addig, míg győz a világforradalom...

SZAMUELY

Utána meg mindegy, mert nem lesznek határok.

FECÓ

Eltársak, távirat a román hadvezetőségtől!

BÖHM

Hadd nézzem.

KUN

Ide velem!

SZAMUELY

Én olvasom először!

LANDLER

Elég volt! Mind a hárman a helyetekre! Olvasd fel!

FECÓ

Válasz a magyar bolsevikok fegyverszüneti kérelmére: Románia természetes és jogos határa a Tisza folyónál van, de ahhoz, hogy megállítsuk a győzedelmesen előrenyomuló román csapatokat, követeljük az egész magyar hadsereg teljes leszerelését, minden fegyver átadását, emellett 1800 mozdony, 4100 személykocsi, 40 000 tehervagon, minden hajózási eszköz és tárgy, valamint 500 teherautó átadását.

(csend)

SZAMUELY

Mit tátod a szádát?! Hogy ne vágjalak po-fán, vágd magad vigyázba! Kifelé!

LANDLER

Uraim! A Tanácsköztársaság nem kapott segítséget a világ proletariátusától, nem segített önökön a Szovjetunió, az önök által beharangozott világforradalom elmaradt, és a győztes nyugati hatalmak nem fognak beletnyugodni abba, hogy Magyarországon, Európa szívében az önök diktatúrája meggyökerezzen. Ezért önöknek le kell mondaniuk, és a győzteseknek megfelelő, általunk vezetett kormányt kell létrehozunk.

BÖHM

Így igaz.

SZAMUELY

Mi az igaz?

POGÁNY

Mit akartok ti vezetni?

KUN

Nem adjuk meg magunkat! A diktatúra mindvégig kitart. Hallgassuk meg a vezérkari főnököt!

(STROMFELD be)

SZAMUELY, KUN

Tábornok elvtárs!

BÖHM, LANDLER

Tábornok úr!

STROMFELD

Tiszteletem! Urak és elvtársak. Mindannyian tudjuk, hogyis mondjam... nos, talán az lenne a legpontosabb, ha azt mondanám önöknek, hogy csehül állunk, nyakunkon a román! Budapest fölött és a Tiszánál a front. Ebben a helyzetben mindnyájunknak azt kell vallanunk, hogy akármilyen rendszer van is, a hazafinak a hadseregben a helye. A hadseregnek a fronton. A haza védelmére össze kell fognunk! Nekünk, akiket önök ellenforradalmi tiszteknek bélyegeztek meg, össze kell fognunk önökkel, akik önmagukat hol szocialistáknak, hol kommunistáknak tartják, hogy

egyesült erővel küzdjünk magyar hazánkért, népünkért, ősi földünkért!

KUN

Összefogunk!

SZAMUELY

Összefogtunk, és összetartunk!

POGÁNY

Akik nincsenek velünk, azokat majd én összefogdosom!

BÖHM

Köszönjük, Tábornok úr!

KUN

Köszönöm, tábornokom! Köszönöm, hogy erőt adtál, és bizalmat. Tudnod kell, hogy mögötted állunk, és számítunk rád, és most nem is rabolnám tovább azt a drága időt, amelyet a fronton a Magyar Tanácsköztársaság megmentésére fogsz fordítani. Köszönöm, hogy köztünk voltál.

(STROMFELD el)

SZAMUELY

Elment?

POGÁNY

Elhúzott?

BÖHM

Itt lehet még a közelben.

SZAMUELY

Kuss legyen, mert felhúzlak!

KUN

Eltűnt.

KUN, SZAMUELY, POGÁNY

Éljen a diktatúra!

28.**SZAMUELY**

Ne bőgj, már mondtam.

MIMI

Úgyis tudom, hogy van valaki más az életemben.

SZAMUELY

Mit lógsz rajtam mindig?

MIMI

Az a pincérnő a kávéházból, a vörös hajú. Azt mondta, polgármestert csinálsz belőle. Hogy lóg a melle, pfúj! Utálatos!

SZAMUELY

Nincs senkim, mondtam már. Ki nem állhatom, ha sírsz. És egyébként nem is lóg a melle.

MIMI

Már nem engem szeretsz.

29.**SZAMUELY**

Vénséges vénember, mocskos, taknyos öreg! Sírsz a pár pofontól, amit a legényeimtől kaptál, az életedet sirasd! Öt év nyomorúsága tüzei a vérem, öt év adóssága, sátán. Írástudatlan vagyok, bohóc, cseléd, kóbor hazátlan eb, a nevem se tudom leírni, és semmi mást se, de egyet igen, a tiédet. Öt évig tanultam, a véremmel, a húgyommal, a verítékkemmel. Sárral írtam a falakra, amerre jártam, benzinnel írtam a zsúptetőkre, hogy el ne felejtse senki, intéző, vén ördög, a frontra vágta, mert megkívántad az asszonyom mellét, lottadt Belzebub. Ne kapkodj a kezemhez, undorodom a könnyeidtől, vagy a taknyod ez?

FECÓ

Csak nem azért jöttél tán, hogy a halálom legyél?

SZAMUELY

Sírt a lábam, mire megleltelek, öt évet haraptam le érted az életemből, tetvek közt a sárban, de megöllek, és tiszta már a lelkem, mint Jézus orcája.

FECÓ

Tiszteltél-becsültél, megsüvegeltél. Apáddal-anyáddal jól bántam életembe... Nem kívánhatod egy öreg halálát. Hibáztam-vétkeztem, de akárha bátyád lennék.

SZAMUELY

Isten nagy kék ege fölöttünk, Szűz Mária s az angyalok tanúim az égben, elég soká türtöztettem magam! Bűzlik a lelked, mint a feltépett lódög, gyötri az orrom! A kényes orrom! Áporodott a szíved és taszító, mint a hadikurvak öle hajnal felé. Folyjni fog a véred.

FECÓ

Fogd a pénzem, régi kincseim, menj utadra, a családom vagyona a tiéd, minden a tiéd, hagyj élnem...

SZAMUELY

Az életem rosszabb volt, mint a pokolban, ettől várok üdvösséget.

FECÓ

Úgy beszéltem veled, mint a magyar birodalom tisztjével s úriemberrel, pedig hát ti büdös parasztok, Raszputyin farkasai, úgy látom, sárkánytejet szoptatok. Megátkozlak titeket, vörösök vagytok, mint a csizmádon a vérem, a szolgálom lesz az odaát is, kurafi.

SZAMUELY

Megdöglött, földet rá. Ettől tán megnyugszik az én vándor lelkem.

30.**STROMFELD**

Miskolc visszavétele óta a csapatok harci szelleme különösen jó. Az első és a hatodik hadosztály Szerencs-Gönc-Vilmány-Nagyidávonalon előrehaladva ma hajnalban elfoglalta Kassát. A 39. dandár Rimaszombatnál áll, a 80. Losonc-Zólyom irányban tervezett ütemben halad. Körmöcbánya-Besztercebánya-Nyitra-vonal elérése várható. Azonnali lőszerutánpótlást kérek. Stromfeld. Sifirirozd.

TÁVÍRÁSZ (GARAMI)

Igenis.

STROMFELD

Mi van, fiam?

TÁVÍRÁSZ

Most érkezett: a 10. dandár 60 órája nem aludt. Pihenőt kér.

STROMFELD

Abosban szállót rendeltem nekik, ahol széplányok melegítik előre az ágyakat.

TÁVÍRÁSZ

Abos még nem a miénk.

STROMFELD

(*hűvösen*) Hát el kell foglalni.

TÁVÍRÁSZ

Mindjárt meglesz az összeköttetés. Ki ugat bele?

STROMFELD

Hát maga?

VÖRÖSPARANCSNOK

Alássan jelentem, jelenteni szeretnék.

TÁVÍRÁSZ

Az anyád! Ez szól bele. A 46. dandár jelentkezik, elfoglalta Nyustyát. Utasítást kér.

STROMFELD

Pihenő után törjenek elő Tiszolcig.

VÖRÖSPARANCSNOK

Alássan jelentem, parancsnok elvtárs, nem bírom már.. Tiszafüred óta vagyok itt, és már előbb is... Ön már Ludovikán is parancsnok volt.

TÁVÍRÁSZ

A 46-osok tüzérségi támogatást kérnek.

STROMFELD

Irányítsd át az osztályt Aggtelekről. Mi van, fiam?

VÖRÖSPARANCSNOK

Hisz már rendelkezési állományban is... halálisan fáradt vagyok. Én a császári és királyi hadsereg századosa voltam.

TÁVÍRÁSZ

(*morog*) Szuhafőnél elakadt a lőszeroszlop.

VÖRÖSPARANCSNOK

Szegeden a volt évfolyamtársaim kávéháztól kávéházig korzóznak, s úgy lépnek előre a rangban. Hozzám már mindegyik rangidős...

TÁVÍRÁSZ

Na, ez beszart. Apparát, apparát, kapsz egy pofont!

STROMFELD

Szuhafő? Küldj ki egy utászszakaszt.

VÖRÖSPARANCSNOK

Itt meg eltörölték a rangokat. Én mint volt százados...

STROMFELD

Írd, napiparancs! Hoványi volt századost a lizskai áttörésnél tanúsított rendkívüli helytállása miatt a mai nappal volt őrnaggyá léptetem elő.

TÁVÍRÁSZ

Hurrá! Megvan az összeköttetés! Az anyját, de ügyes vagyok!

STROMFELD

Halló, ki beszél?

HANG(LANDLER)

Korbély beszél Pétervásárol.

STROMFELD

Mi a keserves szakramentumot keres maga Pétervásárán?

HANG

Zavarom a csehet Disznód felé.

STROMFELD

A keservit! Még csak tüzérségi előkészítést csinálunk, magát a lovasság fedezi jobbról. Mi volt a parancs?

HANG

Jelentem, parancs volt, hogy nyugtalanítsam a csehet.

STROMFELD

A huszár anyátokat! És maga rohammal nyugtalanít? Pétervására a holnapra volt kitűzve, a terv szerint!

SZAMUELY

Erőt, egészséget, elvtársak.

HANG

Nem tehetek róla, jelentem, hogy a cseh nem nyugtalankodott, csak elfutott. Otthagytta Pétervásárát, mint bolond tehén a fát.

STROMFELD

Halló...

SZAMUELY

Erőt, egészséget, elvtársak. Vegyék le a nemzetszín karszalagokat!

SZAMUELY

Tiszt urak!

STROMFELD

Mit jelentsen ez?

SZAMUELY

Baráti látogatás. Körülnézek itt, mint jó szomszédnál szokás. Zavarok? Mindenki, aki önnél járt, úgy viselkedik, mintha császári- királyi tábornok lenne. Gondoltam, megnézem, mit művel maga itt. Vagy zavarok?

STROMFELD

Nem tudom mire vélni.

SZAMUELY

Maga olyan, mint egy arkangyal, Stromfeld. Pesten mindenki magáról beszél.

STROMFELD

Már régen akartam mondani, Szamuely, kérem, hogy fékezze meg az embereit. Zavarnak a munkámban.

SZAMUELY

A front mögötti bizottságok? *(nevet)* A forradalom lelkiismerete. Nemsokára idáig is elérnek, tudja?

31.**MIMI**

A nyugati pályaudvarhoz mentünk, a Frontmögötti Bizottságok szerelvényéhez. Tibor fogadott minket, megölelt. Tibor szeret engem! Épp a húsvéti beszédét írta a vérről. Megmutatta a császár vonatát, ott vesztegelt egy külső sínen. Fényűző vonat volt, a többinél szélesebb. Vörös plüssel kitapétázott tróntermes vagon is láttam. A trón és köröskörül minden vörös plüss. Függyönyök hatalmas bojtokkal. A trón kis emelvényen állt. Én, mint apám lánya, rúltam a trónra. Mindenki nevetett.

SZAMUELY

Ülj mellém, szívem.

MIMI

Mostanra és mindenkorra?

SZAMUELY

Tanácsstalan vagyok.

MIMI

Sírsz majd, ha átkarollak.

SZAMUELY

Miniszter lettem. Az életemen túl nem volt mit vesztenem.

MIMI

Így volt.

SZAMUELY

Ez a perc örökké tart, nem érzed?

MIMI

Nyumtalanul múlik el.

SZAMUELY

Koronás fők vagyunk, nem érzed?

MIMI

Nem érzed a kezem a válladon?

SZAMUELY

Néha még álmodom.

MIMI

Vedd könnyebben a dolgokat.

SZAMUELY

És ez az én bűnöm lenne?

MIMI

Régen még vártál rám.

SZAMUELY

Mennyi örjögés, mennyi gyalázat! Mennyi gúny! Az érzékeim eltompultak. Meghaltam.

MIMI

Felejtsd el, felejtsd el.

SZAMUELY

Miniszter lettem. Csak az életem maradt. Pfuj, ócskaság! Mennyi lom. Hogy zúgtak a harangok! Véres ünnepély. Szép lelkiismeret, mit tanácsolsz? Megcsókolsz-e még?

32.**KUN**

A célok világosak. A rangsorolt pontok közt első a haza védelme. Az egyenlőség záloga a Vörös Hadsereg. A forradalom veszélyben van! Könnyes szemmel látom a nép éberségét: listát készítettek a lámpavas vendégeiről, a hazafiatlanokról, a gófokról és a gyanúsakról, akik jóllaknak minden délben, és a helyesírást is ismerik. Dicséretes! A nép szava nem lehet pusztába kiáltott szó! A forradalom veszett ellenségei a sarkunkban lihegnek, és

a torkunkat keresik. A Népbiztosok Tanácsa bevezette az állandó ülésezést, aki elfárad, az az ellenforradalmat szolgálja. A Népbiztosok Tanácsa számít a munkástanácsokra, a tanácsok a forradalom templomai, ahol a nép ítéli meg a szabadság lehetőségeit. Félő azonban, hogy ravaszkodók kerítik hatalmukba a tanácsokat, nagy szavakkal és ígéretekkel, amikkel a népbiztosokat ostorozzák. A párt bomlasztókkal, gyanúsakkal hígult fel, és nagypofájúakkal, a hadseregben ágálnak a fiók-Bonaparték. A forradalom anyafarkasa veszélyt szimatolt, és ingerült, ellöki a kölykeit. A Népbiztosok Tanácsa nem veszítheti el a nép bizalmát! A nép támadástól fél, ez meg kell hogy sokszorozza erőit! Nézzétek, mit tesz északon a Vörös Hadsereg!

33.**SZAMUELY**

Elkalandozott a tekintete, tábornok úr. A katonáit nézi? Hogy menetelnek a mi győztes erőink. Maholnap eléri a lengyel határt. Mennyi van még hátra ebből a háborúból?

STROMFELD

Több, mint bármelyikünk gondolná. Persze, maga nagyon harcias. Landler, tudom, mit gondol. Maguk, kommunisták nem ismerik a fáradtságot.

SZAMUELY

És maga?

STROMFELD

Nekem ez a mesterségem.

SZAMUELY

Hallja a cseh ágyúkat? A mi utcáinkon még mezítláb futkároznak, és korog a gyomruk, lakassuk jól őket győzelmi hírekkel, minden ebédre egy város... Éltetni fognak mint a haza megmentőit, holott nem lesz mit enniük.

STROMFELD

Rám nem illik a jakobinussipka, köszönöm. A maga cseh ágyúí...Azok odaát nem lőnek

rosszul... nem egy tanítványom volt a Ludovikán. Felelek értük.

SZAMUELY

A vörös sipka csak csörög sokak fején. De akárhogy is, a maga tisztjei csak az orruk elé tett zsebkendővel közlekednek a komisszárok között. Fehérgondolkodás! Laokoón, fojtogat a vörös kígyód.

STROMFELD

Maguk tegeződnek a közkatonákkal. Vörösök. Én ismerem az én háborúm végét.

SZAMUELY

És hol a vége?

STROMFELD

Maguk olyanok, mint a gyermekek.

SZAMUELY

Nekünk nem lesz rossz az emlékezőtehetségünk. Mindenkinek az ő érdemei szerint. Élő szentekre van szükségünk... és egypár halottra. Mennyi győzelem! S ez itt nem képzelet, hanem valóság. Mondja, maga nem szokott álmodni?

STROMFELD

Nem minden tetszik nekem, amit maguk csinálnak... nem minden, ezt tudni kell...

SZAMUELY

Akkor meneküljön.

34.

MIMI

Hét kislány, hét szép kislány sétált az erdőnek szélibe, hét kislány nem ér az erdőnek végibe. Jaj nekem, hol a szép hangom! Micsoda emlékeim vannak! Jobb már csak odakívül nekem... Vörös bársonyt látok, és vörös a selyem, vörös hangok zúgnak. Krisztusom, de kell hánynom. Szűz Mária, édes Isten! Ne hagyj magamra!

35.

KATONA (SZAMUELY)

És ahogy égtek a falvak, amerre jártunk! Vörös volt a patak, mint mi magunk akár. Égett minden kastély, és emberek vállig földbe ásva, kifúl a hangom, hogy mindet felsoroljam, s a kutyák, ha eloldtuk a láncról, reszketeg kezek nem írják le soha. Fattyúgrófok, atyák rüfkéi szalmacsizmába, benzinköpenybe, éneklő fáklya, cselédöröm. Felhők úsztak a vérvőz meny alatt, madárrajokkal keverten, s alattuk a siring hű sereg. Minden szó kevés! Tüzes parádé! Nekifogok, s elhallgatok újra, hogy felsoroljam. Bánja, ki nem volt velünk, derék legény! Dús sírban rohad püspök s báró, bőrén vitte el ostorunk nyomát, hisz nem érdem hinni a csodának, mint ájtatos anyó a templomi setétbe, de még szebb, ha hallod, hogy rí a nagyúr, mint csapdafogta róka, ha belét hasítja az acél. Ilyen húsból falni be, ki tudja, hogy bűn-e tényleg! Papok meséje! Ha párázó lovon gázolod esküdt ellenségedet, de szép! Férfimulatság, akár a test szerelme. Vörös lovasság! Áldás kíséri! S felhőben sörnyél-lovagok hada. S az édes csitrihús, mit nyeregben viszünk messze el. Türelmet adj, ég, hogy mindet elbeszéljem! Mit tettek az éhesből lett húségesek! Sírás és gyászos nyomor mélyén gondolva ránk, üdv nekünk és tisztelet! Emlékezz a jótevődre, ember!

36.

FECÓ

Volt egyszer egy császár, istenfélő és népét szerető, aki elment hat fiával, észak hat szőke hercegével, hős népe élén a világ ellen csatába - és... egyszer volt, hol nem volt, hogy magyarok országában talpra állt a róna, és miatt vállával megtámasztotta a Kárpátokat, hogy be ne düljenek, félkézzel odakapott, ahol az Isonzó vize a hegyekből kirohan. Kérges tenyerével sziklákat görgetett a Karszton és átnyúlt az Alpeselek felett. Egyszer volt hol nem volt... Amíg az életét védte, ráuszított

kis véredek sebesre marták a térdét. Mégis lábán maradt. Élő testével torlaszolta az erdélyi szorosok nyílását, megrohanta a Lovesen szakadékos halálhágóit, győzött az otrantói öbölben, gúzsbakötötte a vadvizek sodrát a szerb partok alatt. Egyszer volt...hol nem volt...

KÜLDÖNC

Felsőgednek jelenteni szeretnék.

FECÓ

Jelentsen!

KÜLDÖNC

Felsőged serege, a Nemzeti Hadsereg tegnap elindult Szegedről a Dunántúl irányába.

FECÓ

Ki parancsnokol seregeim felett?

KÜLDÖNC

Felsőged hűséges híve, vitéz Nagybányai Horthy Miklós.

(sötét)

A média szerepe a bíróságok munkájának befolyásolásában

Az alábbiakban egy olyan jelenségről szeretnék írni, amely nagymértékben jelen van társadalmunkban, és amely sok esetben akár meghatározó jelentőséggel is bír egy-egy adott helyzetre vonatkozóan. Teszem mindezt a teljesség igénye nélkül, ugyanis ez alkalommal csak a probléma legáltalánosabb jellemzőit kívánom érinteni.

Milyen szerepet játszik a média a bíróságok munkájának befolyásolásában?

Erre a kérdésre kerestem a választ a nagy nyilvánosság által ismert „temerini esettel” kapcsolatban. Viszonylag sokat foglalkozom az ügygel, és szilárd meggyőződésem, hogy a média jelentős mértékben befolyásolta az illetékes bíróságok munkáját, illetve a nagy nyilvánosság hozzáállását az esethez. Emberjogi aktivistaként szükségesnek tartom elítélni azt a felelőtlen, szenzációhajhász, sőt rosszindulatú hozzáállást, amelyet a szerb média tanúsított az ügyben, súlyos károkat okozva ezzel a gyanúsítottaknak (később elítélteknek). Sajnálatos, hogy a kezdetek kezdetén a gyanúsítottak nem rendelkeztek megfelelő jogi képviseléssel, ezért ezeket a káros hatásokat sem tudták kivédeni, vagy legalább az eljárás során enyhíteni. A kisebbségi magyar média újságírói igyekeztek óvatosan fogalmazni, és reálisan számoltak be az esetről, viszont az adott körülmények közepette senki sem mert megkockáztatni a rendőrség és az igazságszolgáltatás nyílt kritizálását a nyilvánvaló súlyos mulasztások és visszaélések miatt.

Akkor változott meg az újságírók viszonyulása az ügyhöz, amikor az újvidéki bíróság ki mondta az elsőfokú ítéletet, miszerint az öt fiatal összesen hatvanegy év börtönbüntetést

kapott - ekkor már a délvidéki magyar pártok is határozottabb álláspontot képviseltek, egyhangúlag elítélték a drákói ítéletet. (Talán az incidens megtörténte után is kritikusabbnak kellett volna lenniük érdekszervezeteinknek, és nem – a körülmények részletes ismeretének hiányában – a maximális büntetést követelni.)

Számos olyan eset ismert, amikor a különböző sajtóorgánumok által teremtett közhangulat (a gyanúsítottakkal szemben kialakult előítéletek és ellenszenv, a gyanúsítottak bűnösnek való elkönyvelése, stb.) kihatással van az igazságszolgáltatási szervek munkájára, és sok esetben éppen ennek hatására a reálisnál súlyosabb ítéletet hoznak.

A „temerini esetről” sajnos szinte minden ilyen negatív feltétel megteremtődött.

Ez a jelenség már az elsőfokú tárgyalásnál megmutatkozott, majd ezután végigkísérte az öt fiú sorsának alakulását a másodfokú ítéleten keresztül egészen a rendkívüli jogorvoslati kérelemig. Súlyos vétséget követtek el azok, akik már a bűntény körülményeinek kivizsgálása és a jogerős ítélet meghozatala előtt azt sugallták, hogy a fiatalemberek bűnösök, és a maximális börtönbüntetést érdemlik.

Ezzel a magatartással megsértették a gyanúsítottaknak az ártatlanság vélelméhez való jogát (Az Európai Emberi Jogi Konvenció 6. § (2) bekezdése kimondja, hogy minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell tekinteni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították).

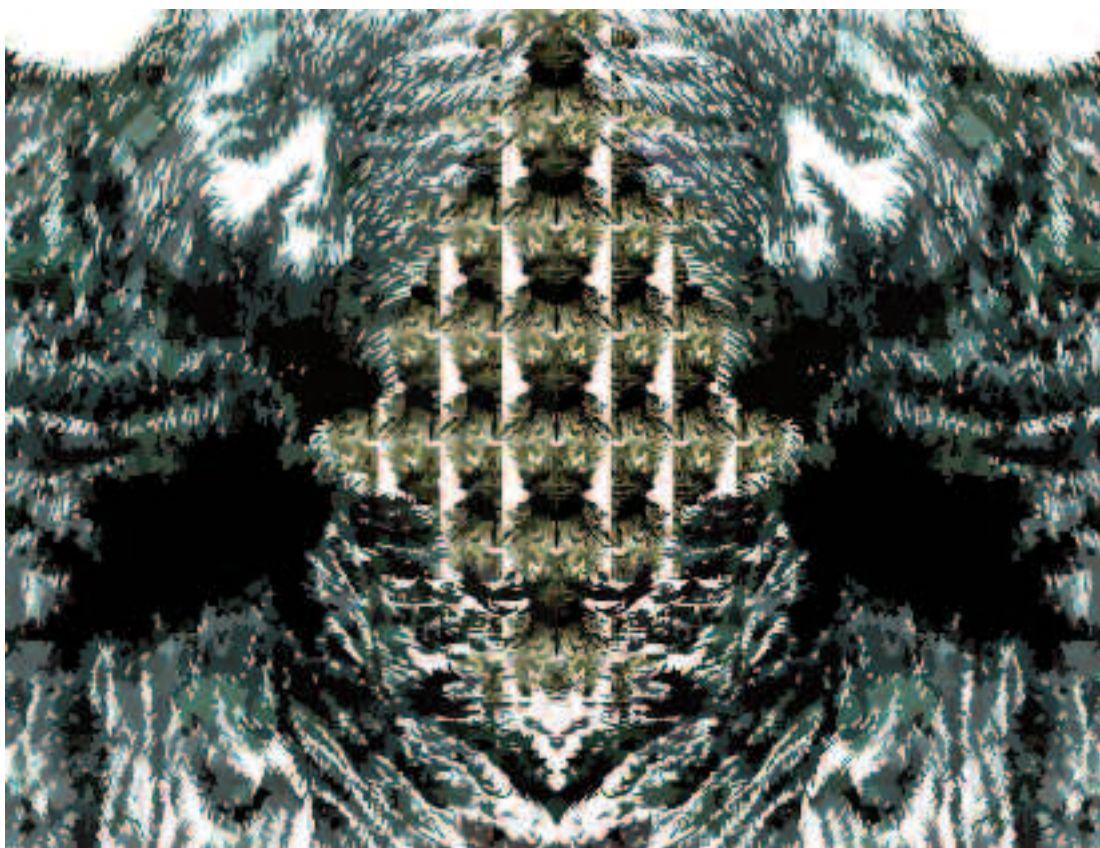
Az újságírók legtöbbször szörnyetegnek, monstrumnak nevezik az öt fiataalt, az eset

kapcsán karóba húzásról beszélnek (kifejezetten károsnak tartom ezt a megfogalmazást, még ha szimbolikus jelentőségű is), és olyan dolgokat is az öt fiú számlájára írnak, amelyekről az eljárás során bebizonyosodott, hogy nem követték el. Ezzel szemben (a szerb nyelvű médiáról van szó) szinte alig találunk cikkezést a magyarkanizsai gyilkosról, aki szó szerint kivégezte áldozatát. A tudósításban, amit találtam, higgadt hangnemben nyilatkoznak az esetről (a gyilkos szándékainak elemzése és a cselekedet súlyossága helyett az enyhítő körülményeket taglalják, mégpedig azt, hogy a gyilkos kevésbé volt beszámítható állapotban, és hogy nem provokálta áldozatát). Mint később kiderült, másfél óra eltelt a testi inzultustól a gyilkosság elkövetéséig, tehát semmiképp sem beszélhetünk hirtelen felindulásról.

A „temerini esetről” pedig egyértelműen kiderült (ezt több tanú is állítja, akiket sajnos

nem tartott szükségesnek kihallgatni a bíróság, és nem is került a bírósági jegyzőkönyvbe ilyen bejegyzés), hogy Zoran Petrović provokálta a temerini fiatalokat. De ezek a mozzanatok már egy másik beszámoló tárgyát fogják képezni.

Összegzésül: a megdöbbentően súlyos ítélethez nagymértékben hozzájárult a szerb politikai pártok negatív propagandája és a média által teremtett „lincshangulat”, amely felkorbácsolta a kedélyeket és indulatokat generált. Ennek függvényében, a bíróság engedett a nyomásnak és úgymond eleget tett a többség akaratának (de emellett egyéb körülmények is fontos szerepet játszottak a drákói ítélet meghozásakor). Mindez természetesen nem igazolja a döntés létjogosultságát, sőt ez a történet a demokrácia súlyos hiányosságaira mutat rá, sok emberben megrendítette a jogállamiságba vetett hitet, félelmet és bizonytalanságot szült a délvidéki magyar polgároknakban.

Sikkasztók, betörők és gyilkosok között

Részletek az 1980. okt. 23-i zártkörű főtárgyalásról készült jegyzőkönyvből: „Huszár Zoltán vádlottnak a JSzSzk 134. szak. 1. bek. ütköző nemzeti, jogi és vallási gyűlölet, viszály vagy türelmetlenség szítása büntette miatt a szabadkai bíróság büntető tanácsa 2 évi börtönbüntetést állapított meg, figyelembe véve mint enyhítő körülményt a vádlott előéletét, míg súlyosbító körülményt a bíróság nem észlelt, de ugyanakkor a bíróság mérlegelte hogy a vádlott tettét egy hosszú idő folytán, szisztematikusan, iskolai előadói minőségben követte el, mely körülmény a társadalmi veszélyességére kihat.

A bíróság Huszár Zoltán vádlottat a JSzSzk Bt. 66. szak. alapján 4 évre eltiltotta az előadói, tanári teendőik végzésétől.”

„Huszár Zoltán vádlott mind a vizsgálat, mind pedig a főtárgyalás folyamán tagadta bűnösségét, azzal védekezett, hogy a terhére rótt bűncselekményt nem követte el, mert habár a vádbeli eset egyes szavait használta, de ezt nem olyan értelemben, mint ahogy azt a vád feltünteti. Nem mondta, hogy minek a szerb nyelvet tanítani Horgoson, ahol magyarok élnek. Nem felel meg a valóságnak, hogy Szemerédi Ilonának mondta volna, hogy nem szereti azokat, akik magyarok lévén szerb nyelvet tanítanak és tanultak, és szerb nyelven fejezték be az egyetemet, és olyan nyelven és szellemben nevelik a gyerekeket, hogy meg kell tanulniuk a környezet nyelvét is, mert ez azt jelenti, hogy nyalnak az országnak, és ha rajta múlna, megtiltaná a szerb nyelv használatát... Egyébként kijelentette, sem nacionalistának, sem sovinsztának nem érzi magát, s nem is volt szándékában ilyen kijelentéseket tenni. A vizsgálat és a főtárgyalás

folyamán előállott terhelő vallomásokkal kapcsolatban kijelentette, hogy azokra személyes összeütközések miatt került sor.”

„A bíróság hitelt adott a kihallgatott tanúknak, akiknek nem volt semmilyen alapjuk, hogy a vádlottat ártatlanul bírálják, ugyanakkor mely cselekményt több tanú is egybehangzóan bizonyított és leírt, ezért a bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a vádlott minden kétséget kizáróan elkövette a terhére rótt bűncselekményt. Ennek alapján nem fogadta el a vádlott védekezését.”

Nem föllebbeztem az ítélet ellen, mert ügyvédem véleménye szerint, aki az egész tárgyalás alatt alig szólt valamit, jól jártam ezzel a bíróval, és féltő, hogy a föllebbezéssel csak rontanék a helyzetemen, az ügyész ugyanis 3 évet kért a fejemre.

Ellenem hét tanút vonultattak föl, miután a belügyiek megdolgozták őket. Közülük kettő hamis tanúzásra is hajlandó volt. A nyolcadik számba vehető tanú – ahogy nekem ezt később elmondták – nem jelent meg a tárgyaláson arra való hivatkozással, hogy úgymint elájulna. Mellettem senki sem mert kiállni. Később azt is megtudtam bizalmas beszélgetés során, hogy volt, aki tanúként védelmemre kelt volna, de lebeszéltek erről az „őrültségről”, koncepciós perként jelölve meg az ügyemet, tehát rajtam úgyszemint segitene, magának ártana csak ezzel. Nyilván nem véletlen, hogy mind a 7 tanú magyar volt, habár az igen súlyosnak ítélt kijelentéseimet két-három olyan szerb pedagógus is hallotta, aki jól tud magyarul. A politikai gépezet a teljes és korlátlan hatalom birtokában kifogástalanul működött. Tanúkat, még hamis tanúkat is könnyű volt találni akkortájt – főleg a párt soraiban, akik föltétlen

hívei voltak a hatalomnak, hiszen hogyné lettek volna azok, amikor lakást kaptak meg kölcsönt (mely időközben semmivé vált a pénzromlás miatt) új ház építésére és ösztöndíjat gyerekeiknek; az anyagiakon túl pedig úgy érezhették, hogy ők is részesei a hatalomnak. Főleg ha vegyes házasságban éltek, vagy gyerekük élt ekképp, így önként és dalolva szívesen azonosultak vele, egy olyan ország vezető gárdájának tagjaiként, amely nagy nemzetközi tekintélynek örvend, tehát ők is magyarok ugyan, de az elithez tartoznak a közélet minden területén. Valóban örültségnek látszott viszont bármiféle magyar ügy mellett hitet tenni.

Az áldozat így válik gonosztevővé, a gonosztevő pedig áldozattá a történelem fintora következtében, európai mércével is mérhetően. A királyi Jugoszlávia magyarellenés politikája a titói Jugoszláviában tovább folytatódott, csak álcázottan, rejtetten, ravaszul, mézes-madzaggal körítve, ködösítéssel és porhintéssel. Horgos lakói 1910-ben 100 %-ig magyarok voltak, nyolcvan évvel később már csak 89 %-ig. „Finomul a kín” – írta a költő a múlt század harmincas éveiben; igen: azóta még tovább finomult, de az elnyomás is. Mindez azonban nem lett volna elég ahhoz, hogy ilyen könnyen elhallgattassák a magyar ügy mellett kardoskodókat. Ehhez bizony szerbekre is szükség volt. Öntudatos, nemzeti érzéstől mélyen áthatott emberekre, olyanokra, akik nemzetük értékeit minden esetben szemük előtt tartják. Nagy szerb nacionalizmus ez és pánszláv eszmeiség? Talán nem is egészen – a sovinszta kilengések ellenére. Hogyan volt ez lehetséges az ún. szocialista társadalmi berendezkedés és a testvériség-egység fénykorában? Választ erre a kérdésre talán csak a józan és alaposan fölkészült társadalomtudósok meg lélekelemzők tudnának adni. Magyaroknak lenni mindenestre akkor is nehéz volt, de magyarként párttagnak sem volt éppen könnyű. A dolog megvilágítására elég csak annyit megjegyezni, hogy miután kiszabadultam a börtönből, ahol köztörvényes bűnözők közt kellett fönntartanom magamat, ta-

lálkozásunkkor az iskola titkárnője zavartan közölte, hogy az igazgatót és a többieket, vagyis a tanúimat kényszerítették a tanúvalloásra: behívták őket a belügybe. A szöveget is ott készítették el, az igazgatónak és a tanúknak csak alá kellett írniuk. Nem tehettek mást. – Tudom – mondtam. Az igazgatót ezért a szolgáltatásért és érdemei elismeréséül hamarosan előléptették. Egyszerű általános iskolai igazgatóból (tanítóból) községi, azaz kerületi főigazgató lett, két másik tanú pedig városba került.

Az ellenem folyó vizsgálatot viszont még vagy 20 évvel korábban elkezdhették, mégpedig Péterrévén, ahol 1960-tól 62-ig tanítottam. Ott egy szerb tanárral ismerkedtem meg, aki ugyanakkor került oda, mint én. Igen barátságos szerb embernek látszott, és kötetlen beszélgetéseink során eszem ágában sem volt fölitélezni vagy gyanakodni rá, hogy bármiféle rossz szándéka van. Sajnos tévedtem. Ez az ember volt ugyanis minden jel szerint az, aki elindította ellenem a nyomozást. Nyilván meggyőződött arról, hogy engem nem lehet befolyásolni, mert öntudatom van olyan erős, mint az övé. Egyszer együtt ügyeleteskedtünk a tízperces szünetben, és valahogy a költőkre terelődött a beszélgetés. Lekicsinylően nyilatkozott a magyar költőkről. Ezt még lenyeltem, habár volt némi ellenvetésem. Aztán befelé menet a folyosón közel a tanárihoz azt találta mondani, hogy a magyar nyelv vacak nyelv. Nekem sem kellett több – fiatal voltam még, és a valóságos politikai viszonyokban eléggé járatlan –, a nyitott tanári ajtaja előtt dühösen visszavágtam: - Vacak a szerb nyelv!!

Ez a pedagógus Vukováron született, és családjuk még a királyi Jugoszláviában Moholra költözött. Dobrovoljácok voltak? Lehetséges. 41-ben aztán munkatáborba vitték. Hogy ott és később mi történt vele? Nem lehet tudni. Mindenesetre ugyancsak ideges, ha nem idegbeteg ember lett belőle.

Még abban az évben elhagytam Péterrévét, mert tarthatatlanná vált ott a helyzetem, és Horgosra jöttem. A vihar csak ezután tört ki

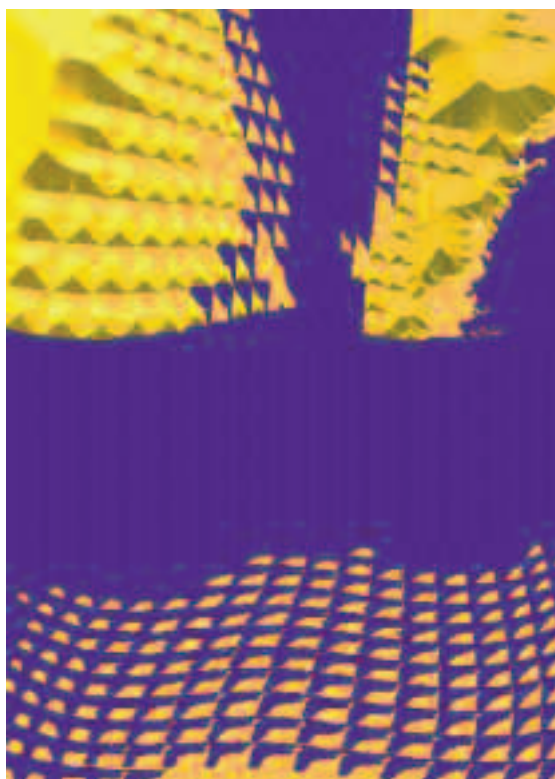

igazából. A péterrévei magyar igazgatót – habár a falu párttitkára volt – igen megbírálták, amiért engem büntetlenül futni hagyott. Ebben a bírálóban, mely a hírek szerint utóbb veszekedéssé fajult, a moholi szerb tanár járt elől, az az ember, aki a királyi Jugoszlávia föltétlen híve volt, tehát párton kívüli ugyan, mégis az ő hangja bizonyult erősebbnek. Ettől kezdve Horgoson megfigyelés alatt tartottak, olykor provokáltak is, és gyűjtötték ellenem a terhelő adatokat – nyilván a belügy utasítása nyomán. Erre a piszkos munkára akadt egy-két pedagógus és besúgó. Erről a többszörösi igazgatói fejmosáson, mely a jóakarató figyelmeztetés látszatát keltette, az iskolában lefolytatott három tárgyaláson, a szabadkai rendőrtiszt vallatása közben, a vizsgálóbíró faggatásain és a főtárgyaláson elhangzott részletek árulkodtak, meg az is, hogy a tanúk közt egy péterrévei is akadt. Ekkor már tisztában voltam mindennel.

Nyomasztó „miért?” kérdésem nem volt, és ma sincs. Raboskodásom idején sokat olvastam, sakkoztam, nyelvekkel foglalkoztam.

Szerencsémre a házkutatás alkalmával megtalálták a naplóm, és a vallatás annak alapján folyt. Így verés nélkül megúsztam. Ez talán annak is köszönhető, hogy egy rokonom – rég meghalt szegény –, aki nemcsak párttag volt, hanem valamiképpen kapcsolatban állt a belüggyel is, közbenjárt az érdekemben. Attól sem estem kétségbe, hogy útlevelemet bevonták, és hosszú ideig, évekig nem kaptam újat. Állást sem kaptam, de megéltem valahogy, és kihúztam a nyugdíjaztatásomig.

Büszkén mondja Ady Endre a múlt század elején: „Mi harcunkat megharcoltuk”, és ezt tettük mi is néhányan, akiket meghurcoltak, és nemcsak mi néhányan, hanem mások is itt a mindig huzatos Délvidéken abban a nehéz időben, a családoknak szánt 74-es alkotmány bűvöletében. Meg is kaptuk érte a magunkét. De nekünk volt igazunk! Csak akkor sem és azóta sem „fut az ellen”, sőt egyre szaporodik. „Rab vagy; míg a szíved lázad” – ezt már József Attila írta a harmincas években. És ha nem lázad a szíved, vajon szabaddá válsz-e, vagy csak úgy képzeled, hogy szabad vagy?

Dokumentumok

(szerb nyelvről Mácsai Tibor fordította)

(A bal sarokban olvashatatlan bélyegző)

A horgosi Október 10-e Általános Iskolának A társult munkában foglalkoztatott dolgozók egymásközi viszonyairól szóló öngazgatási egyezménye 169. szakasza alapján, meghozom az alábbi

VÉGZÉST

Eljárás indul Huszár Zoltán magyartanár ellen a társult munkában dolgozók egymásközi viszonyairól szóló öngazgatási egyezmény 162. szakaszában foglalt munkakötelezettségek súlyos megsértése miatt. Az eljárást a Munkakötelezettségeket Védő Bizottság folytatja le.

Indokolás:

Huszár Zoltán tanár magatartásával az utóbbi időben többször is egészségtelen jelenségeket idézett elő az iskolában az egymásközi viszonyokban, zaklatta a tanári kart, kijelentéseivel nem viszonyult korrektül kollégái iránt.

A dolgozók alapvető kötelezettségeinek felsorolt megsértése miatt nevezett többször hívták beszélgetésre az iskola igazgatójához. A beszélgetések során rámutattak ezekre a fegyelemsértésekre, figyelmeztetésben részesült és felhívták a figyelmét, hogy küszöbölje ki a nemkívánatos jelenségeket.

1976 decemberének második felében ismét egészségtelen jelenségekre került sor, nevezett részéről ismételt megsértésre kerültek a munkahelyi kötelezettségek.

Zaklatta Szilágyi Mihályt, Halász Istvánt, Simon Margitot és Borsos Katalint, akit megtá-

madott, sértegetett kirohanásával és elégedetlenségével, amit a VSZAT elektromos energiájának fejlesztése érdekében a tanulók körében folytatott önkéntes pénzgyűjtés váltott ki. Kijelentése alapján: „Ki kell vizsgálni, ki kezdeményezte ezt az akciót, ilyen nincs sehol, csak valaki kitalálta ezt Horgoson!” „Hol írnak majd erről – valószínűleg a Jó Pajtás Gyermekújságban?!”

Ilyen magatartásával nevezett sértegette azokat a dolgozókat, akik igyekezetükkel és tevékenységükkel hozzájárultak ahhoz, hogy minél sikeresebben folyjon a megmozdulás elfogadása és a részvétel a tanulók részéről. Nevezett nyíltan kijelentette, hogy ő személy szerint nem áll az akció mellé.

Magatartásával és eljárásával Huszár Zoltán tanár világosan kimutatta eltökéltségét **a szocialistaellenes ideológiák megnyilvánulási formái ellen**, (a ford. megjegyzése: nem fordítói hiba, ugyanis az eredetiben az áll: „opredeljenost protiv vidova ispoljavanja antisocijalističkih ideologija”) amelyek nincsenek összhangban a JKSZ álláspontjaival.

Szemerédi Ilona tanárnő – aki a szerbhorvát nyelvet környezetnyelvként tanítja – zaklatásával, a vele szembeni megengedhetetlen magatartásával, Huszár Zoltán kijelentése alapján: „Ha valaki nem beszél a szerbhorvát nyelvet, az még nem jelenti azt, hogy az ország ellen van!” „Nem kell mindig nyalni az országnak azzal, hogy mindig államnyelven beszélünk – sem azzal, hogy mi magyarok tanítjuk ezt a tantárgyat! Először mindenkinek meg kell tanulnia a mi anyanyelvünket – az a fontos, nem pedig az államnyelv!”

Ezzel a kijelentésével nevezett nagyban ártott az iskola és a tanárok tekintélyének. Meg-

bontja a JSZSZK népeinek és nemzetiségeinek testvériségét és egységét, nemzeti egyenjogúságát.

A fentiekkel nevezett súlyosan megsértette munkahelyi kötelezettségeit. Kérem a Munka-kötelezettségeket Védő Bizottságot, hogy mérlegeljen minden felsorolt tényt, és hogy A társult munkában foglalkoztatott dolgozók egymásközi viszonyairól szóló öniségatási egyezmény szellemében hozzon megfelelő döntést.

A felhatalmazott dolgozó:
Táborosi Imre
iskolaigazgató

A Végzést kézbesíteni:

- 1.- Huszár Zoltán tanárnak
- 2.- A Munkakötelezettségeket Védő Bizottságnak
- 3.- A szakszervezeti tagozatnak – iskolai szervezetnek
- 4.- Az iskola irattárának

(A hivatalos szöveg után következik Huszár Zoltán kézzel írott és aláírt Megjegyzése: „A fenti mondat úgy hangzott magyarul: Először (vagy elsősorban) mindenkinek a saját anyanyelvét kell megtanulnia – ez a fontos – és nem az államnyelvet.

A saját szót elferdítve a naš szerb szóra fordították helytelenül és önkényesen. A svoj lett volna a helyes.”

* * *

(Bal sarokban fent az Október 8. Nevelési és Oktatási MSZ, Kanizsa

Október 10. Általános Iskola TMASZ, Horgos szerbhorvát és magyar nyelvű iktatóbélyegzője, 01-16/1 számmal, 1980.II. 11-ei keltezéssel)

A kanizsai Október 8. MSZ horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ
FEGYELMI BIZOTTSÁGÁNAK

HORGOS

Tárgy: Javaslat a munkakötelezettségek megsértésének megállapítására vonatkozó eljárás megindításáról

A kanizsai Október 8. MSZ horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ Alapszabályának 94. szakasza, a Közoktatásról és nevelésről szóló törvény 186. szakasza értelmében, valamint a kanizsai Október 8. MSZ horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ munkaviszonyügyi szabályzatának 120. és 122. szakaszai, továbbá a horgosi Október 10. ÁI TMASZ dolgozóinak kötelezettségeiről és felelősségéről szóló szabályzat alapján

JAVASOLJUK

hogy induljon eljárás az előirt kötelezettségek megsértésének megállapítására, amelyet az adatok szerint HUSZÁR ZOLTÁN, a horgosi Október 10. ÁI TMASZ magyartanári munkahelyére beosztott tanár követett el.

I N D O K O L Á S:

A kanizsai Október 8. MSZ horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ keretében tevékenykedő ÁHV és TÖV Bizottság az 1980. január 21-én megtartott ülésén az általános honvédelem és területi önvédelem szempontjából elemezte az iskolában tapasztalható általános politikai helyzetet, és megállapította, hogy HUSZÁR ZOLTÁN, a horgosi Október 10. ÁI TMASZ magyartanári munkahelyére beosztott tanár megszegte a horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ munkaviszonyügyi szabályzatának 120. és 122. szakaszaiban előirt kötelezettségeket, amely HUSZÁR ZOLTÁNnak az oktatói-nevelői munka végzésére való erkölcsi-politikai alkalmasságában jut kifejezésre.

A bizottság részéről megállapítást nyert, hogy nevezett tanár sovíniszta kilengéseket tesz, amelyek eddig a vélemények szerint burkolt formában történtek, mostani kilengései pedig átgondoltak és meggyőződésből fakadóak voltak.

Nevezett tanár a Pedagógiai Tanács ülésén élesen reagált a Boško Buha című hazai film népszerűsítése kapcsán. Kijelentése, miszerint „Mi köze van Boško Buhának az anya/magyar/nyelvhez” kiváltotta nevezett tanár tiltakozását, amiért elsősorban az anyanyelvet (magyar nyelvet) említették. A tanárban néhány tanügyi dolgozó előtt kijelentette: „Szerintem a felszabadulás nekem csak éhezést hozott, ezért azt a napot csak mérsékelten ünnepelem”. Mivel a Suboticatrans hirdetését szerbhorvát nyelven nyomtatták, az iskola kap ilyen hirdetések, nevezett tanár kijelentésével, ugyancsak a tanárban, a Suboticatrans dolgozóit „bunyevác sovínisztáknak” nevezte! Minden folyóiratra, szakirodalomra, amelyre az iskola előfizet, ha az szerbhorvát nyelven jelenik meg és az ő helyére kerül, „Mi ez, mi ez a szemét?” felkiáltással ülőhelyétől távolabbra dobja. Nevezett tanár csak a Magyar NK-ból behozott folyóiratokat és szakirodalmat ismeri el. Az iskolaigazgató által adott tájékoztató kapcsán, hogy egy szabadkai színházi dolgozó fog vendégszerepelni, nevezett megkérdezte az igazgatót: „Hogy mondtad? Ki fog vendégszerepelni? Kovács vagy Kovačević?”, mire az igazgató megkérdezte: „Miért kérded ezt?” Nevezett úgy válaszolt: „Mert ha nevezett KOVAČEVIĆ, akkor az nem fog tudni magyarul beszélni!”

Huszár Zoltán ellenzi, hogy gyermekeink megtekintsék a Lovcent, Dubrovnikot, számukra az messze van, sőt azt is megkérdezte, milyen oktatói hatása lesz annak, ha a tanulók meglátogatják az újvidéki Május 25-e Múzeumot (a Forradalmi Múzeumot), vagy ha meglátogatják az Ismeretlen hős sírját a belgrádi Avalán. Amikor megtekintették a Sava Központot, ő azt mondta: „Létesítményként nagyon szép, jelentős az építés szempontjából, de nem látom értelmét, miért jöttünk ide, hiszen ennek semmi köze nincs az anyanyelvhez.”

Nevezett tanárt 1977 februárjában a kollégáival szembeni megengedhetetlen kirohanásai és inkorrekt magatartása miatt megbüntette a Fegyelmi Bizottság.

Az iskolaigazgató többször is figyelmeztette kijelentései miatt, sőt felhívta a figyelmét arra is, hogy milyen következményekkel járhat a viselkedése és több kijelentése. Módjában állt álláspontját megváltoztatni, javítani. Ő azonban ezt nem tette meg.

Fentiek alapján, egyértelműen látszik, hogy HUSZÁR ZOLTÁN tanár magatartásával, kijelentéseivel NEM MUTATJA KI ELKÖTELEZETTSÉGÉT a szocialistaellenes ideológiák, jelenségek és irányzatok összes megnyilvánulásával szemben, amelyek nincsenek összhangban a JKSZ álláspontjaival (különösen a nacionalizmus), és hogy fennállnak az oktatói-nevelői munka végzésére való erkölcsi és politikai alkalmasságot jelentő munkakötelezettség megsértésének az elemei, amelyeket ezen TMASZ munkaviszonyügyi szabályzatának 120. és 122. szakaszai írnak elő, valamint a javasolt eljárás megindításának az elemei.

Kézbesíteni:

Az ÁHV és TÖV Bizottság tagjai:

– A Fegyelmi Bizottság elnökének

1. Vad Irén

2. (a ford. megj.: olvashatatlan aláírás)

– Az iskola irattárának

3. Borsos Katalin

4. (a ford. megj.: olvashatatlan aláírás)

– Az ÁHV és TÖV Bizottságnak

5. (a ford. megj.: olvashatatlan aláírás)

(Hitelesítve a az Október 8. Nevelési és Oktatási MSZ, Kanizsa Október 10. Általános Iskola TMASZ, Horgos szerbhorvát és magyar nyelvű körbélyegzőjével)

* * *

A bal sarokban az Október 8. Nevelési és Oktatási MSZ, Kanizsa

Október 10. Általános Iskola TMASZ, Horgos szerbhorvát és magyar nyelvű iktatóbélyegzője, 02-16/1 számmal, 1980. II. 13-ai keltezéssel)

Október 8. MSZ, Kanizsa Október 10. Általános Iskola TMASZ, Horgos

Általános Honvédelmi és Társadalmi Önvédelmi (a továbbiakban: ÁHV és TÖV) Bizottság
H O R G O S

Tárgy: Határozat a munkakötelezettségek megsértésének megállapítására vonatkozó eljárás megindításáról

A kanizsai Október 8. MSZ horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ-ának a Dolgozók Felelősségének Megállapításával és a Munkakötelezettségek Megsértése Miatti Intézkedések Kirovásával Foglalkozó Bizottsága az 1980. február 13-án megtartott ülésén, a Közoktatásról és nevelésről szóló törvény 186. szakasza értelmében, valamint a kanizsai Október 8. MSZ horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ munkaviszonyügyi szabályzatának 120. és 122. szakaszai, továbbá a horgosi Október 10. ÁI TMASZ dolgozóinak kötelezettségeiről és felelősségéről szóló szabályzat alapján meghozta az alábbi

HATÁROZATOT

a munkakötelezettségek megsértésének megállapítására irányuló eljárás megindításáról.

1. Eljárás indul, mely során meg kell állapítani, hogy Huszár Zoltán dolgozó, aki a horgosi Október 10. ÁI TMASZ-ban magyartanári munkahelyre van beosztva, vajon meg-

sértette-e a munkakötelezettségeket a Közoktatásról és nevelésről szóló törvény 186. szakaszában, valamint a kanizsai Október 8. MSZ horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ munkaviszonyügyi szabályzatának 120. és 122. szakaszaiban, továbbá a horgosi Október 10. ÁI TMASZ dolgozóinak kötelezettségeiről és felelősségéről szóló szabályzatában foglaltak szerint, ahogyan azt tartalmazza az 1980. február 11-én kelt írásos javaslat, amelyet az ÁHV és TÖV Bizottság tagjai nyújtott be.

2. Táborosi Imre dolgozó, a horgosi Október 10. iskola TMASZ igazgatója felhatalmazást kap, hogy a legsürgősebben elvégezze a szükséges vizsgálatokat, meghallgassa a dolgozót és a tanúkat, akik hozzájárulnak a tényállás, a fegyelemsértés súlyának és következményeinek, a dolgozó felelősségének és a fegyelemsértés körülményeinek és hasonlók objektív módon történő megállapításához.

3. A feladat elvégzése után a felhatalmazott dolgozó az ügyről minden iratot és anyagot további feldolgozásra átad ennek a bizottságnak az eljárás lefolytatása és a munkakötelezettségek megsértése miatti intézkedések kirovása végett.

Meghozva a horgosi Október 10. TMASZ-ban

A bizottság elnöke:

Lélekváltás helyett

Illés Sándor: Akikért nem szólt a harang című regényének angol kiadása elé

A magyarság helyzete a délszláv államban megoldatlan volt mind az első világháborút, mind pedig a másodikat követően. A Délvidék jelentős része az első világháborút követő trianoni békeszerződéssel került az akkor létrehozott Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz, amit a szerbség a saját diadalaként élt át. Ennek a diadalnak volt látható jele, hogy az SHS államban minden különösebb politikai egyeztetés nélkül a korábbi szerb király lett az új ország királya. Berzenkedtek is ellene elsősorban a horvátok, de a szlovének és a montenegróiak is. Amíg a horvátok arra vártak, hogy majd az államforma és az államfő kérdését tisztázni fogják, addigra a szerb király már az új ország trónján ült. Szlovénia azt sérelmezte, hogy az országnak ebben az akkor is európai szintű fejlettséget és rendet mutató részében is a balkáni rendetlenség és a szerb hegemónisztikus törekvések jutnak kifejezésre. Az európai szintű közigazgatást is a szerb, balkáni mentalitású katonatisztek által irányított hadsereg védelmét élvező szerb hivatalnokok irányítják. Montenegrónak a világháború idején még volt saját uralkodója, akinek azonban el kellett tűnnie a szinterről a szerb hegemonia kiterjesztése érdekében. Ennek az erőszakkal kimanipulált uralkodócsinálásnak később súlyos ára lett. Elmérgesítette ugyanis elsősorban a szerbek és a horvátok, illetve a szerbek és a montenegróiak közötti viszonyt, de a szlovének sem felejtették sérelmeiket. A magyarok a Délvidék teljes – elsősorban tehát a szerb, a német és a horvát – lakossága is érezte a Belgrádból irányított kizsákmányolást. A helyzet addig romlott, hogy 1941-ben megszűnt létezni a királyi Jugoszlávia.

A trianoni békeszerződéssel Magyarország területéből összesen 20 913 négyzetkilométernyi terület került az SHS állam keretébe 1 510 000 lakossal, 30%-uk magyar nemzetiségű volt. Az új államban a magyarság állandó elnyomás alatt élt. Korlátozva volt az iskoláztatása, anyanyelhasználata, a politikai szervezkedése. A magyar nemzetiségű lakosságnak éveken át nem volt állampolgársága, ennek következtében nem rendelkezett szavazati joggal sem. Az országban nem volt jogi intézmény, hogy az állandó sérelmekre jogorvoslatot lehessen szerezni. Magyar képviselő nem volt a parlamentben. Hosszú évekig elhúzódott a Magyar Párt alapításának a kísérlete, amit nagy nehezen végre sikerült ugyan létrehozni, de nem sokkal utána már be is tiltották. A jogok védelméért folyó küzdelem élére képzett jogászok, elsősorban ügyvédek álltak: elsősorban a szabadkai Strelitzky Dénes, a zombori Deák Leó, a nagybecskereki Várady Imre. A Magyar Pártot is jórészt az ő buzgalomuknak köszönhetően lehetett megalakítani. A párt gyorsan bekövetkezett betiltása után a vezetőséget rövid időre letartóztatták. Ők voltak ugyanis azok, akik meg tudták fogalmazni a magyarok panaszait, s beadványok sokaságával bombázták a Népszövetség genfi irodáját. Minden eredmény nélkül: a címzett soha, egyetlen egyet sem tűzött napirendre.

A magyar tömegek az egyházak és intézményeik körül kialakult vallási és művelődési tevékenységben élték ki nemzetiségi igényeiket, aminek élén természetesen a képzett és tudós papok álltak. Ennek lett azután az a következménye, hogy a politikusok és a papok ismerték legjobban a magyar panaszokat, majd az is ebből a körülményből adódott,

hogy a negyvenegyes magyar bevonuláskor a politikusok és a papok szerepet vállaltak a felszabadítóként várt jövevények, a magyar honvédek köszöntésében. Az örömmáorban úszó magyar lakosság hatalmas tömegei előtt a politikusok fennkölt üdvözlő beszédekkel mondtak a felszabadító honvédeknek, a papok pedig hálaadó istentiszteleteket és szentmiséket tartottak.

Az országhatárok második világháborút követő újbóli visszaállításakor véresen meg lett rajtuk torolva ez, a magyarságuk melletti nyílt színvallás. A magyar lakosságon általában, de külön kegyetlenséggel és alapossággal a politikusokon és a papokon. Az elérhető politikusok közül csak kevesen nem lettek „háborús bűnösök” elkövetése miatt kivégezve, köztük első helyen kell megnevezni a már említett Deák Leót, akit Újvidéken több más társával együtt végeztek ki egy koncepció per eredményeként 1945. november 26-án. A papok pedig úgy lakoltak, hogy – nem teljes adataink szerint – mintegy harmincat közülük egyszerűen likvidáltak minden formai eljárást mellőzve. Bizonyított, hogy közülük a horgosi Virág Mihály, a péterrévei Takács Ferenc és az óbecsei Petrányi Ferenc plébánosok likvidálása összefüggésben áll a honvédek érkezéskor általuk mondott hálaadó szentmisével. A bánági Torontálvásárhely nagytekintélyű református püspökét, Gachal Jánost pedig azért kellett eltenni láb alól, mert szindarabot írt arról, hogy a honvédek a bánági részeket is visszacsatolták Magyarországhoz.

A tömegmészárlásokról készültek dokumentumok. Többek között – többé-kevésbé megbízható – névsorok az áldozatokról. Ezek azonban nem kerültek nyilvánosságra, ma sem kutathatóak. A tömeges kivégzésekre azt mondták, hogy az 1942 januárjában, a Sajakás-vidéken és Újvidéken lezajlott zsidó- és szerbirtás vétkeseit vonták felelősségre. Számtalan bizonyítékkal alátámasztható, hogy ez nem így történt. A Bánágban is irtották Titóék a magyarokat, holott az a terület német megszállás alatt állt, ami ott történt, azért sem

a magyar vezetők, sem a magyar tömegek, sem a magyar állam nem tehető felelőssé. A Szerémségben is kivégeztek tömegesen magyarokat, amely pedig a Független Horvát Államhoz tartozott. De negyvenkettőben nem volt razzia Szabadkán, Zentán, Magyarkanizsán, Verbászon, Zomborban, Bajmokon, Topolyán, Bezdánban, stb., negyvennégy végén, negyvenöt elején mégis tömegesen mészároltak le magyarokat. A hivatalos állítással szemben fordítva játszódtak le az események: kivégeztek egy hatalmas tömeget, s utólag azt hirdették róluk, hogy ezek háborús bűnösök, a negyvenkettes vérengzés felelősei. Három helység: Csurog, Zsabya és Mozsor teljes magyar lakosságát háborús bűnössé nyilvánították.

A bosszú nyomban a partizánok megérkezésekor csapott véres tömegmészárlásba. Valójában a hivatalos hatalomátvétel még meg sem történt, amikor egyes helységeken – Óbecsén, a Muravidéken – a rejtőzködő partizánok leszámoltak néhány haragosukkal. Az év októberétől pedig, mintegy fél éven át tartó akcióban Josip Broz Tito, a délszláv népek fegyveres ellenállását irányító kommunista hadvezér parancsára következett be a több tízezer ártatlan magyar polgár likvidálása a Bánág, a Bácska, a Szerémség, a Drávaszög és a Muravidék területén.

A délvideket sújtó véres tragédia híre már annak kezdetétől, bizonyíthatóan 1945. február elsején tudomására jutott a Magyar Minisztertanács tagjainak. A vérengzés zöme az 1944. október 17-én, a Tito parancsára, Versec városában, 1944. október 17-én keltezett rendelettel bevezetett, és 1945. február elsejéig tartó katonai közigazgatás tartama alatt folyt le. Tito az említett rendeletében ezt is írja: „... hogy minél hamarabb és minél teljesebben megszüntessük a megszállók és az **ide települt idegen elemek** részéről **népünknek** (Kiemelések: M.M.) okozott bajokat (...) mind megköveteli, hogy kezdetben minden hatalom a hadsereg kezében összpontosuljon.”

Mi célja volt Titónak, a győztes had- és pártvezérnek a szigorú, a közvetlenül a saját irányítása alá vont katonai közigazgatással, az még világosabbá válik az általa kinevezett, és felelősséggel csakis neki tartozó Ivan Rukavina tábornok egyik dokumentumából. A tábornok ugyanis az egyik rendeletében már azt is megfogalmazza, hogy a katonai közigazgatásra amiatt van szükség, hogy általa biztosítsák „a nemzeti jövőt és e területek délszláv jellegét.”

A magyarság itteni szellemi vezetőinek, a papoknak, valamint a több tízezer magyar átlagpolgárnak a kivégzése egyike volt csupán az alkalmazott eszközöknek a kitűzött cél eléréséhez. Egy másik volt a magyarok tömeges elűldözése. Tito és követői igen gyakran hivatkoztak a királyi Jugoszlávia kisebbségtelenes politikájának embertelen következményeire, sok-sok bizonyítékot fel is soroltak állításuk igazolására – amelyek közül többet Csuka János is emleget a könyvében – , ám sosem esett szó a második Jugoszláviában alkalmazott vérengzésekről, de arról sem, hogy a háború végétől a Délvidékről mintegy 84 000 magyar polgárt üldöztek el. Mintegy kétszeresét annak, amennyit, az első világháborút követően az első Jugoszláviából. E tömegben mintegy 16 000 őslakos magyar volt.

A magyartalanítással a titói országban legfelsőbb politikai és tudományos szinten is foglalkoztak, bevonva az első világháború kirobbantásában közvetlenül részt vevő trónörökös-gyilkos Gavrilo Princip egyik merénylőtársát, Vasa Čubrilovićot, a Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia későbbi tagját, aki komoly tanulmányt készített a Délvidék magyarságának felszámolásáról. Ugyanezt a célt szolgálta az a lakosság-csere egyezmény, amely az 1946-os párizsi béketárgyalások közben született Jugoszlávia és Magyarország között. A végrehajtás azonban elmaradt.

A katonai közigazgatás tartama alatt lezajlott vérengzésekkel, a magyarok ellen elkövetett atrocitásokkal foglalkozik Illés Sándor temerini születésű újságíró az *Akikért nem szólt a harang* című regényében. A regény-

beli magyarirtás eseményei jórészt Temerinben és Bezdánban játszódnak, de több részletből megérti az olvasó, hogy másutt is. Az egyik részben arról is tudomást szerezhethet, hogy a tettesek – valójában a felszabadítóként érkező partizán fegyveresek és a bosszúszomjas helybeli szláv lakosok – irányítói milyen körmönfont módon hajtották végre az előre kitervelt cselekményt. Ennek lényege, hogy a tettekész helybeli lakosokat és a jövevény fegyvereseket mindenütt más helységről odavezényelt parancsnok irányítsa. Regénye egyik helyén a szerző leírja a temerini ideiglenes helyőrség parancsnoknak a motorkerékpáros küldöncével folytatott beszélgetését. Ez utóbbinak az volt a feladata, hogy egy Temerintől Bezdánig és vissza megtett körút során néhány helységbe eljuttassa a vérengzés teljhatalmú bizalmasát. A küldönc, a körút végén, Temerinbe visszatérve jelentést tesz:

„- Tréder doktort Óbecsére szállítottam, Óbecséről Klein doktort Bezdánba vittem és Zomborból idehoztam Róth Dezsőt.

- Hol van most?

- Tanácskozik Ribarićtyal, meg a párttitkárral. Várom a további utasítást. Mikor vigyem őket vissza?

- Semmikor, szakaszvezető! Ez már nem a maga feladata, mi holnap tovább vonulunk. Feladata bizalmas jellegű volt, írásos jelentést nem kérek. Távozhat!”

Illés a vérengzést alapjában nem személyesen tapasztalta meg, jóllehet járt idehaza abban az időben illegálisan, és tudta is, hogy mi folyik Temerinben és másutt is, de – szerencséjére – idejében eltűnt itthonról. Családi és baráti értesülésekből lényegében pontosan tájékozódott mindenről. Később több földije is közölt vele pontos részleteket. Nem volt szüksége sok magyarázatra. A könyvében szerepeltetett alakjai nagyrészt valós emberek voltak, személyes ismerősei, esetenként annál több: rokonai, barátai, szomszédai, lelkiatyja, tanítója, ideálja vagy éppen haragosa. A regényében említett Tréder doktort

más könyvében valós nevén emlegeti: Treuer.

Szülőfalujában, de az egész Délvidéken, sőt sokkal szélesebb körben: az egész magyar nyelvterületen, s még azon is túl Illés Sándor egy 1977-ben megjelent regényével váltotta ki az igazán nagy hírnevet. Ez volt a temerini vérengzést feldolgozó „regény”, a *Sirató*. Azért került itt a műfaji meghatározás macskakörök közé, mert valójában ez a könyv akár egy hosszabb tényriportnak is nevezhető. Egy az egyben írja le ugyanis a temerini tömegirtást, amihez költ egy keretet: az édesapja halála alkalmából, Budapestről tett hazalátogatása történetét. Maga az apa halála, a virrasztás, a temetés megteremti a tömegmészárlás felidézéséhez a balladai hangulatot. Mesterségbeli fogás, hogy megváltoztatja néhány falubelijének a regénybe felvett nevét. Ugyanezt teszi egyébként később Gion Nándor, a szomszédos helység, Szenttamás szülőtte abban a regényében, amelyben a saját falujának a hasonló drámáját dolgozza fel. Gion egy interjúban be is vallja, hogy regényében a közeli ismerősök, rokonok nevét nem változtatta meg, úgy érvelvén ezen elhatározása mellett, hogy velük el tudja majd intézni családon belül, ha netalán valamelyikük méltatlankodna neve meghurcolása miatt. Illés a *Sirató*ban a főszereplőét módosítja. Azét a kisbíróét, aki megszökik a tömegsíról és utána, hosszú éveken át rejtőzködik családi házuk padlásán. Ez a kisbíró az, aki a szemtanú hitelességével mondja el a szerzőnek apja teteme mellett, a virrasztás idején, mi történt 1944 októbere végén a temerini magyarokkal. A tanú személyének regényesítése annyiból állt, hogy igazi neve helyett – Horváth István – a szerző Szlovák Istvánt írt! A két háború közötti Temerin közismert személyeit – mint amilyen a falu spiritus movense: a földbirtokos Sztuchlik Lajost, Kopping Gáspár plébánost, a falubolond Szilák Pistát, Bognár Pált, a falu leggazdagabb nagygazdáját, azután Dietich Ádám malmost, majd Döme Ferit, a kistermetű futballistát, s Göbel Ottót, aki „azért futott világgá, mert 1941-ben ő üdvözölte” a bevonuló magyaro-

kat, és így tovább – mind, mind teljes és hamisítatlan nevükön nevezi. Ki sem tudta, hogy ők valós személyek! 1977-ben azonban nem volt veszélytelen Magyarországon tényként, de még regénynek minősített könyvben sem azt állítani, hogy az akkor már óriási világtekintéllyel felruházott Josip Broz Tito jugoszláv elnök keze ennyire véres. Pedig ezt nem is csupán az itteni magyarok tudták róla, hanem sok más itt élő nép is, közöttük a szerbek is. A szerbség számára az volt elsősorban sérelmes, hogy Tito és fegyveresei szinte maradéktalanul kiirtották a volt királyi jugoszláv hadsereg minden fellelhető katonáját, akik Draža Mihajlović híveiként a királyi Jugoszlávia felbomlásakor a hegyekbe vonultak, hűek maradtak királyukhoz. A kommunista Tito zsenialitását bizonyítja, hogy a fegyveres harcok idején két oldalról szerzett támogatást a szövetségesektől. Moszkvától azért, mert hiszen az benne látta a garanciát hatalma kiterjesztésére a Balkánra. Nem Sztálinon múlt, hogy ez nem így sikerült. S ha a Szovjetunióknak – elsősorban magának a generalisszimusz Sztálinnak – bele is kellett nyugodnia, hogy Jugoszlávia kiszakadt a csatlósok táborából, az itt élő népeknek és az egész világnak csak tudomásul kellett venniük, hogy Tito is kommunizmust épített ki a maga országában. Ez a rezsim – tömegirtások, kegyetlenkedések, jogtiprások, vagyonekborzások, vallásüldözések stb. tekintetében miben sem különbözött a többi, a kommunista ideológia iránt elkötelezett rezsimtől. Illetve egy dologban mégis, amely eltérés ugyancsak a balkáni diktátor kiválóságát igazolja. Nevezetesen abban, hogy róla a világ lassan elhitte, hogy egészen más veretű ő is és a rezsimje is. A megkülönböztetés első jeleit már a fegyveres harcok idején láthatták a beavatottak. Amíg ugyanis Titót Moszkva, ha nem is maradéktalanul és az elvárásoknak megfelelően, de hathatósan – és az egész Jugoszláviában csakis őt, és mozgalmát – támogatta, addig a Nyugat támogatása már a háború alatt megoszlott Tito mozgalma és a Londonban működő emigráns jugoszláv királyi kormány között. E támogatás legszem-

léletesebb példája, hogy 1943-tól Churchill angol miniszterelnök közvetlen kapcsolatot tartott Titóval, s nem is akárki volt az összekötő, hanem maga Randolph Churchill, az angol kormányfő fia. Ez, s a későbbi nyugati kapcsolatok segítettek a jugoszláv diktátornak, hogy feledtesse a világgal a maga háborús vétkeit. A kivívott diadal után szabályos körvadászatokat tartottak a Jugoszláv Népfelszabadító Hadseregnek nevezett titói fegyveres erők Bosznia és Szerbia hegyes vidékein a dra|ai hadsereg maradék egységeire, főleg pedig a vezéreire. A horvátoknak szintén elsőkézből volt értesülésük Tito machiavellista elven, gyorsan végrehajtott, tömeges kivégzéseiről. A háború alatti, német elkötelezettségű Független Horvát Állam domobránjait (honvédjeit) juttatta ugyanarra a sorsra, mint esküdt ellenségüket, Dra|a csetnikjeit. Az történt, hogy a háború végén a domobrán hadsereg szinte testületileg átmenekült Ausztriába, s ott az angol egységek előtt letette a fegyvert. Kiszolgáltatták őket Titónak. Sorsukat illetően Tito kötelezte magát az angoloknál, hogy hadifogolyként fogja kezelni őket, s ilyen értelmű táviratot küldött is hadserege parancsnokainak, de nyomban menesztett alárendeltjeihez egy futárt is, akinek szóbeli utasítást adott, hogy a domobránokat egy szálíg likvidálni kell. Heteken át lövöldözték bele őket a szlovéniai karsztvidék víznyelőibe. Az olaszok a kétezredik év után kezdték nyilvánosan írni, hogy ugyanezt tette a hős felszabadító az olasz lakossággal is a Dalmát hegyekben és Isztriában. Ide kell természetesen sorolni még azt is, ami a németekkel történt Tito országában. A háború vége előtti időben több mint félmillió volt a lélekszámuk a Jugoszláviának számító területen. Az ötvenes években tartott népszámlálásokon már számba sem vették őket, legalábbis a közzétett statisztikai évkönyvekben nem tesznek róluk említést. Számukat legfeljebb néhányszor tízezerre lehetett akkoriban tenni, ami a tudatos üldözésük következtében az ezredfordulóra mindössze néhány ezerre apadt. Hosszú tanulmányokban lehet elemezni, hová lettek. Tetemes részüket egy-

szerűen likvidálták még a fegyveres harcok idején, sokan veszték el a háború utolsó hónapjaiban tucatszámra létrehozott haláltáborok valamelyikében, de tömegesen váltak magyarrá is, hogy megmeneküljenek a közvetlen megsemmisítéstől, a későbbi években pedig igen sokan választották a kitelepedést Ausztriába és Németországba, de a tengeren túlra: Észak- és Dél-Amerikába, Ausztráliába is.

A magyarságunkon esett sérelem tehát nem kivétel volt Tito országában, hanem a népség többségét érintő általános gyakorlat. Ami mégis megkülönbözteti sorsunkat az itt élő szlávságétól: a jugoszláviai magyarságot nemzeti mivoltában akarták megtörni, nem kis sikerrel. Bevezető és meghatározó eszköz volt ehhez a gyorsan végrehajtott tömeges kivégzés.

Illés Sándornak a regényei közül az első ilyen tárgyú, a nagy visszhangot keltő az említett *Sirató* volt. A Délvidéken sok példányban elterjedt. Lett is belőle akkora kavarodás, hogy sokáig nem lehetett elsimítani. De elült a por. Sok időnek el kellett még telnie, s nagy változásoknak bekövetkezniük, míg eljutottunk odáig, hogy a „felszabadulásunkat” úgy ábrázoljuk, ahogyan a történelmi tényeknek megfelel: véres terror, több tízezer délvidéki magyar ártatlan polgár kiirtása jellemezte. Szinte alig akad olyan délvidéki helység, ahol a partizánok megérkezését követő napokban, hetekben, hónapok során nem zajlott le kisebb-nagyobb mértékű magyarirtás.

Mindezekről a vérengzésekről a második világháború győztes hatalmai nem akartak tudomást venni. Felelőletésükkel szalonképtelenné vált volna Tito, márpedig rá szüksége volt nem is csupán a nyugati hatalmaknak, hanem a nagy keletinek, a Szovjetunióknak is. A győztesekre rá lehetett fogni azt is, amiért a győztesek voltak felelősök, mint például a Katyin erdőben történeteket. Mint emlékeztetes, Sztálin ott likvidált több mint tízezer lengyel tisztet. A világ úgy tett, mintha elhinné neki, hogy ezért Hitler felelős. Meg kellett várni a szovjet diktátor halálát, s csak azután lehetett nyilvánosan is helyre rakni a tényeket.

népszámlálás éve	Jugoszlávia területén	a Vajdaság területén
1880	336 464	268 300
1910	577 549	425 029
1921	467 658	371 006
1941	543 692	456 770
1953	502 175	435 345
1961	504 369	442 561
1981	426 867	385 356
2002	-	290 207

„Szerb Trianon?”

A magyar ember, beleértve az értelmiségiek többségét is, gyakran mély együttérzéssel viszonyul a mostani szerbiai eseményekhez. Érdekes módon ugyanez elmondható a magyar kormánypárti és ellenzéki külpolitikai viszonyulásról is. *Hát igen, velük is az történik most, mint velünk 1920-ban* – mondják.

Minden analógia sántít. Így van ez különösen az egyes államok társadalmi-politikai folyamatainak összehasonlításakor is. Magyarország politikai filozófiáját Szent István fogalmazta meg. Intelmeit megszívlevé, az egész történelme folyamán a magyar nép befogadó volt; nem állt harcban a területén élő kisebbségekkel. Ellenkezőleg. A Magyar Királyság területén élő kisebbségek a legkülönbözőbb autonómiák és előjogok hasznélvezői voltak. Népirtás (genocídium) vagy erőszakos, politikai eszközökkel történő széttelepítés (etnocídium) a területén nem történt az államhatalom részéről és szabad magyar politikai akarattól. (Az európai méretű holokauszt Kelet és Nyugat mélyen hallgatólagos és szemet hunyó engedékenysége miatt, illetve nagymértékben engedélyével is történt; a németek millióit is közös megállapodás és egyetértés jegyében üldözték el szülőföldjükről, és fosztották meg állampolgári jogaiktól.) Az évszázadokat túlélő kuruckodó-labanczkodó szembenállás hagyományainak ápolása mindennapi és közéleti szinten sohasem volt tettelegességre ingerlő gyűlöletbeszéd; inkább dühös megvetés és könyörgés. A Habsburg Monarchia kegyetlenül üldözte a dinasztiahoz hűtlenekeket. Nemzetiségi ügyekben hol elvszerűen, hol elvszerűtlenül egyensúlyozott, hol ritkábban, hol gyakrabban a német javára, de a genocídium és etnocídium eszméje, vagy gyakorlásuk lehetősége, nem merült fel még a legreakciósabban gondolkodó elmékben és cselekvő politikusokban sem. Az Osztrák-Magyar Monarchia, különösen pedig a Szent Korona-tan eszméje a soknyelvű magyar nemzetéről, tagadja a genocídiumot és etnocídiumot. Nos, 1920-ban ezt a népközösséget darabolták szét, azzal az ígérettel, hogy az utódállam-

ok sokkal jobban megoldják a nemzeti kérdést, mint a monarchia.

Mint ismeretes, a szerb dinamikus jelenlét Kosovo-Metohija területén visszanyúlik a korai középkorig. Ezt tanúsítja számos ortodox templom és kolostor is. Kosovo-Metohija azonban 1389-től egészen 1913-ig török fennhatóság alatt volt. Az előző szerb és utóbbi török uralom alatt ugyancsak folyamatos és állandó volt az arnauta – vagyis albán – jelenlét is a térségben. Az arnauták–albánok kezdetben a Rodope röghegység legjárhatatlanabb és legmegközelíthetlenebb részein éltek, de utóbb, sokasodásuk a katlanokra és a síksági részekre is kiterjedt. A görög–római források tudtak róluk, de barbároknak tartották őket. Feltételezik, hogy illír vagy dardán hegyi pásztorkodásból élő vad törzsek leszármazottjai, de mindig más és más név alatt jelennek meg a történelmi forrásokban.

A szerbek Kosovo-Metohiját 1913-ban vették állami fennhatóságuk alá. A londoni szerződés elismerte a Szerb Királyság fennhatóságát Kosovo-Metohija fölött. Ezután a főbb államok: 1918-tól a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, 1929-től a Jugoszláv Királyság egyik körzete; 1945-től a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságon (FNRJ) majd a Jugoszláv Szocialista Köztársaságon (SZFRJ) belül előbb autonóm terület, majd 1974-től Szerbia autonóm tartománya. A jugoszláv állam széthullásától kezdve (1992) napjainkig a Szerb Köztársaság része marad, azzal, hogy Szerbia 2006-tól önálló állammá alakult. Voltaképpen azonban Kosovo-Metohija már 1999 óta az ENSZ katonai és civil védnöksége alá került. A sorozatos albán tüntetésekre a szerbek iszonyatos emberirtással feleltek. Ezután megalakult az albán Kosovói Felszabadító Hadsereg, amely a két etnikum még nagyobb konfrontációjával és a harcok nemzetközi kiterjedésével fenyegetett.

A szerb hivatkozási alap sajnálatos módon a nemzetközi jogban keresi a támpontját. A volt kommunista

országok – különösen a titói Jugoszlávia – legnagyobb nemzetközi sikerének tudható be a Helsinkai Béke-Együttműködési és Stabilitási Konferencia Zárónyilatkozatának az a része, amellyel sikerült elérniük, hogy minden bennük történő belpolitikai folyamatot és eseményt kizárólag szuverenitásuk és területi egységük részeként kezelhetik a nemzetközi testületek felülbírálásának és elítélésének veszélye nélkül.

A szerbek alaposan kihasználták az elvtelen kompromisszum nyújtotta lehetőséget, amely még szélesebbre tárta a kaput a kisebbségek erőszakos asszimilációjához, széttelepítéséhez és elűldözéséhez. A népirtó-asszimiláló gyakorlat, amelynek addig nem volt erős politikai alapja, most megkerülve a könyvtáryira duzzadó nemzetközi tiltó jogszabályt és ajánlást, erős politikai alaphoz jutott. Bármikor vissza lehet vele élni. Vissza is éltek vele a kommunistákból lett sovinszták. Újabb hivatkozási alapot kapott az az állampolitikai gyakorlat, amelynek Szerbiában akkor már 200 éves múltja volt. A nemzeti ébredés idején okkal-joggal nemcsak a gyűlölt Ottomán Birodalom katonaságától, állami tisztségviselőitől és kiszolgálóitól akartak megszabadulni, hanem már akkor mindenkitől, aki nem szerb. Politikai gyakorlattá vált más etnikai és vallási kisebbségek kiirtása és elűldözése az alakuló szerb államból. Ezt abból is lehet látni, hogy létrejötté után azonnal etnikai tisztogatást hajtottak végre a volt belgrádi pasalikban. Ahogy terjeszkedtek déli irányba, úgy folytatták a népirtást és más etnikumok elűldözését. Az amauták az első számú szerb ellenségnek számítottak. A romanizált vlachokat és cincárokat nem bántották, mert felvették az ortodox vallást és elfogadták a szerb nyelvet.

Ahogy bántak az albánokkal a 20. század elején (a két balkáni háború és az 1. világháború idején), az megismerhető a washingtoni székhelyű, Carnegie Intézet tényfeltáró jelentéséből (The Other Wars, 1913. Carnegie Endowment Inquiry). A csetnik mozgalom és a félkatonai alakulatok egyik kiagyaló atyja, Sándor király – akit a szerb utókor „az egyesítő” magasztos jelzővel ruházott fel, mert megtestesítője volt a Nagy-Szerbiaként kezelt és felfogott Szerb-Horvát-Szlóven Királyságnak –, aki gyakori országjáró körútjain albán foglyokat látva menetben összedrótözva, oda-oda szólt az öröknek: „Ne golyóval – bunkóval!”. Szobrai Szerbia-szerte ott állnak a köztereken. A szerb polgári nacionalizmus értelmiségije szerettek, és ma is sze-

retnek azzal védekezni, hogy akkor itt, a bércecs Balkánon ezt tette minden nép a másikkal. A két világháború között a Szerb Tiszti Klub (katonai és félkatonai szervezetek egyeztető testülete) kötelező programmá tette az albánok kiirtását és elűldözését. Vasa Csubrilovics, a Ferenc Ferdinánd elleni merénylet egyik résztvevője, tételesítette, ma úgy mondanák operacionalizálta a program minden egyes célját. A genocídium és etnocídium stratégiája, taktikája és gyakorlata kiteljesedett. Vasa Čubrilovićnak a múltban szerzett pánszláv ihletettséggű érdemei miatt döntő szerepe volt abban is, hogy a szerbek a 2. világháború alatt és után az egész albán lakosságot kollektív bűnösnek, fasisztának minősítették, és úgy kezelték őket napjainkig. (Čubrilovićot a rajongásig szerették érdemeiért a kommunisták, az ifjú kommunisták különösen.) Vasa Čubrilović utasításaihoz tartották magukat Aleksandar Ranković mindenható belügyminiszter oznásai (Népvédelmi Szervezet tagjai) és udbásai (Állambiztonsági Szervezet tagjai). A jól ismert vajdasági vérengzés mintájára (1944) a déli végeken a vérengzés egészen 1970-ig tartott. Ekkor Szerbiában Marko Nikezić és Latinka Perović párt- és államvezetők vették át a hatalmat. A genocídium és etnocídium politikájával felhagytak. Az autonóm területet tartományi közigazgatási szintre emelték. A szerb kommunistáknak (sovinsztáknak) azonban sikerült meggyőzni Titót, és rövid úton félretették ezeket a liberálisokat. Tiszavirág életű volt a javulás. Megtörténtek az első albán tüntetések. A 19. század kezdetétől a 20. század végéig több tízezer albánt gyilkoltak le, szinte minden albán megjárta a börtönt, és százezreket üldöztek el az országból törököknek minősítve őket még a kommunista időszakban is.

Most térek rá a lényegre. A 2. világháború után Szerbiában állítólag a világ legemberibb politikai és állami berendezésű országát építették. Voltaképpen mi is történt Szerbiában 1945–1999 között, amikor a NATO-bombázás véget vetett az albánirtásnak? A kommunista Tito kezdettől fogva kiegyezett a kommunista álarc mögött megbújt szerb sovinsztákkal a hatalom érdekében. A kommunista színekben lengedező kompromisszum így festett:

1. Az albánok területi autonómiát kapnak Kosovo-Metohijában, de albán nemzetiségű polgár a titoktartás kötelességénél is erősebb, hallgatólagos megállapodás alapján Kosovo területén kívül **sehol**, egyet-

lenegy ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi és más jellegű gazdasági vállalatban nem kaphat munkát; közintézményben, közvállalatban, állami közigazgatásban és sehol nem köthetnek vele állandó munkaviszonyt, de meghatározott időre szólót és szerződéses sem. Szerencsés volt az a 100–150 ezer albán, aki városi favágó, hordár, szemétkihordó lehetett Belgrádban vagy másutt, mindenütt kínálva testi erejét az utcasarkokon. Leírhatatlan nyomorban, szegénységben, mocsokban, elválasztva a családjuktól, sufnikban vagy ég alatt hálva, aprópénzért dolgoztak, állandó rettegésben a rendőri zaklatástól és embervadászattól. Kosovo-Metohijában, ahol többen éltek, főleg bányák mélyén és életveszélyes helyeken dolgoztatták őket a teljhatalmú szerb igazgatók és mindenható állami tisztviselők. Kosovo-Metohija tartomány a szerb önkény, a vezetők fennhéjzásának, pökhendiségének, beképzeltségének eldorádója volt és maradt mind a mai napig, ahol szabadjára lehet engedni a szerb tömeghisztériát, a legalantasabb emberi indulatokat. A pszicho-patologikus tulajdonságaikat és szenvedélyeiket kiélő belüleges főurak vadászterülete, felelősségre vonás és büntetés nélkül. Ahol vezetők ilyen előjogokat élveznek, ott minden jog halott: *privilegium est privata lex*.

2. A titoktartásnál is erősebb hallgatólagos meg egyezés szerint albán nemzetiségű polgár Kosovo területén kívül sehol nem kaphatott kisipari vagy boltnyitási engedélyt. Sem gazdasági, sem szellemi munkával nem foglalkozhatott, legfeljebb tökmagot árulhatott az utcán.

3. Kosovo területén kívül nem kaphatott tanulmányi ösztöndíjat és kollégiumi elszállásolást.

4. Kosovón kívül az albánok nem hozhattak létre semmilyen műkedvelő csoportot, nem terjeszthették újságjukat és könyveiket.

5. Nem gyakorolhatták egyetlen polgári jogukat sem Kosovó területén kívül.

A jog, amely nem egyetemes és nem gyakorolható az egész állam területén, az nem jog, hanem a jog tagadása. Mindez voltaképpen beismerése annak, hogy a szerb nép nem él és nem is akar együtt élni az albán néppel. Az albán éljen a számára kijelölt gettóban, dolgozzon a szerbnek, és fizesse az adót a belgrádi központi hatalomnak.

A szerb sovinizmus és fasiszta diszkrimináció 1999 elején végképpen levetette álarcát, és a maga mezte-

len valóságában mutatkozott meg. Akkor teljesedett ki igazán, amikor a szerb állam elrendelte, hogy az összes albán személyazonossági okmányát vegyék el, és égessék el, majd száműzzék őket az országból. Erre nincs példa az újabb kori történelemben. Ez az, amiért Szerbia el fogja veszíteni a nagylelkű nagyhatalmi döntéssel és az 1913-as bukaresti békeszerződéssel neki jutott Kosovo-Metohiját. Még akkor is, ha a szerb államiság bölcsője és vesztőhelye volt.

Ma Kosovo-Metohijában állandó tartózkodási hellyel nem élnek szerbek. Már régen eladták minden ingatlanjukat jó pénzért az albánoknak. Az állam ott tartja, visszarendeli őket, és fizeti ideiglenes ott-tartózkodásukat.

Ezek után feltesszük a kérdést: ha Kosovo-Metohija mégis megmaradna Szerbia részeként, mi történne? Biztosítanák-e a szerbek az albánok számára az egész állam területén az emberi és polgári jogokat, a szabad munkaerő-, tőke- és információ-áramlást? Bárhol lehetnének szabad munkavállalók? Szabadon vállalkozhatnának? Szabadon mozoghatnának, költözhetnének, lakhatnának, ünnepelhetnének, gyülekezhetnének az állam egész területén? Nem! Továbbra is gettóba zárva tartanák őket. Az albánok döntő többséget alkotnak ma már nemcsak Kosovo-Metohija Tartományban (97%), de a preševói völgyben és Nyugat-Macedóniában is. Szerbia elmulasztotta annak lehetőségét, hogy az etnikai változásokat békés úton: a polgári jogok és értékek, az egységes és igazságos jogrendszer, valamint a mindenki számára elérhető-kielégítő életszínvonal alapján kezelje. A szerb politikai elit nagyon megosztott: a megoldások keresését illetően kétpólusú. Az egyik póluson a következő opcióban gondolkodnak: előbb-utóbb változni fognak a nemzetközi körülmények, ismét adódik számukra megfelelő alkalom, amikor végképp megszabadulhatnak az albánoktól, de a terület marad. A másik póluson belátják, hogy ebben a kérdésben a nagyhatalmak politikai akarata a döntő. Ők döntöttek 1913-ban, és ők fognak dönteni 2007-ben is. Ezt ki kell várni...

Az első opciónak még most is sok a híve, de rohamosan csökkenni fog. A második híve előtt ismeretes, hogy Szerbia már régen elvesztette Kosovo-Metohiját, de az 1999-es évvel végképp, visszafordíthatatlanul is. Azt is tudják, hogy ilyen jogi diktátumot (nevezik bár-hogy is) az állam, a nép által meghatalmazott képviselő-

ló soha nem írhat alá. A trianoni diktátumot Magyarország részéről parlament által meghatalmazott államfő, magas rangú tisztségviselő, külügyminiszter nem írt alá a mai napig. Mint ismeretes, akkor ott, Trianonban minden meghatalmazás nélküli, harmadrangú kistisztségviselő írta alá.

Ilyen diktátumot néphatalmi testület által megbízott személy nem írhat alá. A szerbek sem fogják aláírni. Sem önként, sem nemzetközi politikai nyomásra. Nem is szabad aláírni, mert ez az egyetlen okos döntés. Ki kell várni, amíg az albánok kikiáltják függetlenségüket, és államukat kezdi elismerni a többi állam. Mászt nem lehet tenni. Ez egy *de facto* állapot 1999 óta, és a következő évtizedben *de jure* állapot is. Ez be fog következni. Ha nem az ENSZ-ben, akkor az Európa Tanácsban és végül az Európai Unióban is. Sokkal fájdalommentesebb folyamat lesz, mint ahogyan az most tűnik. Már most a szerb fiatalság nagy része kinyilvánítja érzelmeit, hogy nincs kedve feláldozni az életét semmilyen nosztalgikus mítoszért.

* * *

A magyarokat is érdekli, hogyan fog rendeződni Kosovo-Metohija sorsa, mert rendezve szeretné látni 90 év után az Osztrák-Magyar Monarchia és ezen belül a Magyar Királyság utódállamaiban élő magyar kisebbség jogállását és gazdasági helyzetét. Végül is az utódállamok, köztük Szerbia, azért kaptak magyar és német lakta területeket, mert jogi garanciákat adtak arra, hogy igazságosabban fogják rendezni a nemzetiségi kérdést, mint a monarchia és a királyság. Magyar szempontból mi lehet a tanulság Kosovo-Metohija függetlenné válásából?

1. A történelmi jog nemzetközileg is elismert szerepe, nemzetet megtartó és átformáló ereje csak akkor hatékony, ha más, valós társadalmi igény, szükség és kényszer megoldását is segíti. Máskülönben légvári lebegésű. Az albánok nemcsak őslakosok, de be is lakják a területet. Az albán szállóige, amelyre Redzsep Csoszja akadémikusuk állandóan figyelmeztette népét, a következő: *A hegy nem azé, aki mondja, hanem aki a legeelőin legelteti a nyáját.* A római jog is erre figyelmeztet: *Longa possessio ius parit!*

2. A történelmi jogra hivatkozás ismét megalapozott lesz a Kárpát-medencében, ha az utódállamok tartósan hátráltatják a valamikori egységes, most határokkal szabdalts régiók gazdasági fejlődését; ha kihátrálnak a magukra vállalt kötelezettségekből. Ilyen esetekben az Európai Unió belül is bekövetkezhetnek újabb határmódosítások, a valamikori egységes régiók visszaállítása útján.

3. Elmondható, hogy a szerbek kimondottan akadályozzák és hátráltatják a valamikori egységes és hatalmas Körös-Tisza-Maros régió fejlődését. A régió nem fejleszthető a határ egyik oldalán, ha a másik oldalán gátolják. Valamikor ez a régió a monarchia egyik legdinamikusabban fejlődő része volt. Most pang. Egy régió belül hiába változtatják meg a nemzetiségi összetételt, ezzel nem fejlődik gyorsabban. Ellenkezőleg, újabb feszültségi góc keletkezik a Kárpát-medencében. Szerbia az említett régióban is nagy feszültség előidézője, mert centralizál minden gazdasági erőforrást és politikai hatalmat. Szerbia megelégedik arról, hogy Vajdaságot azért ítelték oda a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságnak, mert katonai-stratégiai okokra hivatkozott, holott ennek az érvnek soha nem volt valós alapja. A téves megítélés folytán, nagyhatalmi diktátummal hozományba kapott Vajdaságot éléskamrának tartja, kizsigereli, kizsákmányolja, területén rablógazdálkodást folytat. Ezáltal a valamikori egységes régió határon túli részeinek fejlődését komolyan veszélyezteti. Akadályozza a vállalatok egységes fellépését a világpiacon, a versenyképességüket, a vállalati tökekoncentrációt a határ mindkét oldalán.

Vajdaság helyzetének igazságos rendezése az Európai Unió egyik soron következő feladata lesz. Az utódállamok egyesítése az Európai Unióban és az olyan régiók kialakítása, amelyek történelmi hagyományaikkal elősegítik a kor problémáinak megoldását és a globalizáció kihívásait, megkerülhetetlen feladat.

Ugyanakkor hatalmas migrációs folyamatok fognak beindulni az Európai Unió területén. Ezeket tudni kell kezelni, mint ahogyan tudni kell kezelni a cigánykérdést és az ázsiai-afrikai bevándorlást is. (Nehogy egy hihetetlenül nagy civilizációs és kulturális zuhanás álljon elő a térségben.)

Lelkeket összekötő híd

A makói Marosvidék folyóirat bemutatkozása Szabadkán

Rendhagyó műsorral mutatkozott be április végén a Városi Könyvtár olvasótermében a civil szervezetként tevékenykedő makói Marosvidék Baráti Társaság. Az Aracs Társadalmi Szervezet és az azonos című közéleti folyóirat meghívására érkezett vendégek izelítőt adtak a Makó környékét körülvevő gazdag kulturális örökségből, amelyet az évi három alkalommal megjelenő Marosvidék folyóiratban örökítenek tovább.

– Folyóiratunk a millennium évében jött létre, néhány lelkes tanár ötletének és elszántságának köszönhetően. Azóta tizenkilenc szám jelent meg, amelyekben a térség néprajzi, helytörténeti emlékeit megörökítő publikációkat adunk közre szépirodalmi írásokkal, versekkel körítve – mondta ismertetőjében a műsort vezető Varga Márta, akitől megtudtuk azt is, hogy a kulturális folyóirat támogatására alakult baráti társaság célul tűzte ki, hogy kapcsolatokat teremtsen határon túli magyar közösségekkel, alkotókkal. Így kerültek kapcsolatba először az Aradon megjelenő Irodalmi Jelennel, majd a délvidéki Aracs közéleti folyóirattal, és együtt hirdetik a Kárpát-medencei magyar művészet egységességét és nagyszerűségét. A közös múlt szerves gazdasági, kulturális egységet alkotott a vidéken, amely az itt élő emberek hétköznapijaiban is megmutatkozott. Makó és Szabadka régmúlta visszanyúló kapcsolata mellett az elmúlt évig Makón létezett a határon túli magyar képzőművészek számára alapított művésztelep, amelynek rendszeres látogatói voltak a Szabadkán élő alkotók, Nemes Fekete Edit, Vékony Lajos, Gyurkovics Hunor, valamint a közelmúltban elhunyt Torok Sándor. A folyóirat legutóbbi számában pedig Vajda Gábor írt az aracsi pusztatemplomról, illetve az Aracs folyóirat történetéről.

– Teremthetett bármilyen helyzeteket is a történelem, ezek a területek nem estek

messzebb egymástól, s nekünk utódoknak az a dolgunk, hogy a régi kapcsolatok pilléreire új hidakat építsünk egymás közt. Ezek a hidak azonban nem folyópartokat kötnek össze – bár, ha a szegedi vasúti híd egyszer újból felépülhetne, akár vonaton is utazhatnánk Makóról Magyarokizsára, Szabadkára –, hanem a mi hidjaink lélektől lélekig, határon innen és túl kell hogy érjenek, mert a történelem ezeket sem kímélte – fogalmazott a műsorvezető az egy-egy előadó fellépését megelőző összekötőszövegben. A folyóirat által végzett munka komoly értéket képvisel Makó kulturális palettáján, hiszen a város és a térség hagyományainak, néprajzának, történetének olyan szeleteit ismerheti meg a Marosvidék olvasója, amelyek a folyóirat nélkül talán sosem jelentek volna meg nyomtatásban. A folyóirat mellett a baráti társaság Marosvidék füzetek sorozatot is beindított. Legutóbb az 1956-as forradalom ötvenéves évfordulójára az Asszonyok a történelemben címen jelent meg egy szociográfiákat tartalmazó füzet, amelyben azt tárják fel, hogyan élték át a családok az 56-ot követő megtorlás időszakát. A kiadványok megjelentetése mellett a Marosvidék szervezet rendezvényekkel is alakítja, gazdagítja Makó kulturális életét. Legnépszerűbbek a zenés-irodalmi kávéházi délutánok, amelyeken egyben a háttérbe szorult fiatal zenészeknek, szavalóknak, táncosoknak, énekeseknek is alkalom nyílik a fellépésre. A műsorokkal a térség falvaiba is ellátogatnak.

A Marosvidék Baráti Társaság előújságán egy szervezet példaértékű sokoldalúságáról kaptunk képet, és az est arról győzött meg bennünket, hogy a hagyományok ápolásában, az értékek őrzésében a fiatalok sem érdektelenek, ha azt szakértelemmel, igényes színvonalon művelik.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Alapító és kiadó: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Elnök: dr. Gubás Jenő

Alapító főszerkesztő: Utasi Jenő

Felelős szerkesztő: dr. Vajda Gábor

Olvasószerkesztő, lektor: Gubás Ágota

Fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Göncöl Róbert

Nyomda: Grafoprodukt Kft. Szabadka

Igazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Andróczky Csaba, Bata János, Cirkl Zsuzsanna, Gábrityné Molnár Irén, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Matuska Márton, Tari István, Utasi Jenő, Vajda Gábor, Zsoldos Ferenc.
A megjelent írásokért szerzőik felelnek, és nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

Egyes szám ára: 150 din,

évi előfizetés 600 dinár + postaköltség. Külföldi előfizetés a belföldinek a kétszerese.

Szerkesztőségi fogadóórák: **Hetente szerdán 8-tól 12 óráig** a szabadkai Városi Könyvtár földszinti olvasótermében.

A szerkesztőség címe: **Gradska Biblioteka – Városi Könyvtár, 24000 Subotica – Szabadka, Dušan cár u. 2.**

Telefon: 553-115. E-mail: aracs-ujtag@tippnet.co.yu, gvajda@suonline.net Tel.: 024/525-246.

Tel/fax: 024/542-069. Olvasható az interneten: www.aracs.org.yu

E számunk képzőművészeti anyagát Tari István grafikái képezik.

A fedőlapon: Sikoly 30

A hátlapon: Vadnarancs 44

НАЛОГ ЗА УПЛАТУ		
уплатилац	шифра плаћања	валута
<input type="text"/>	189	<input type="text"/>
		износ
		600.- din.
сврха уплате	рачун примаоца	
Članarina za 2007	260-0056780016702-59	
прималац	број модела	позив на број (одобрење)
D.O. „ARACS” SUBOTICA	<input type="text"/>	2007
печат и потпис уплатиоца	место и датум пријема	датум валуте
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Kérjük, hogy a befizetőszelvény egy példányát juttassák el a következő címre:

Grafoprodukt, 24000 Subotica, József Attila u. 26.

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.